

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anita Vajda

**Primerjava manjšinskega medijskega sistema v Porabju in
v Prekmurju**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anita Vajda

Mentor: izr. prof. dr. Miran Komac

**Primerjava manjšinskega medijskega sistema v Porabju in
v Prekmurju**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Iskrena hvala mentorju izr. prof. dr. Miranu Komacu za stokovne napotke,

predloge in potrpežljivost pri izdelavi diplomskega dela.

Hvala tudi ustvarjalcem manjšinskih medijev za prijazno pomoč

in sodelovanje pri intervjujih.

Zahvaljujem se tudi svoji družini in prijateljicam,

ki so me spodbujali in verjeli vame.

Primerjava manjšinskega medijskega sistema v Porabju in v Prekmurju

Slovenska narodna skupnost v Porabju in madžarska narodna skupnost v Sloveniji sta kot avtohtoni manjšini zaščiteni z multilateralnimi in bilateralnimi pogodbami ter notranjo zakonodajo. Med drugim jima je priznana tudi pravica do informiranja v maternem jeziku. Obe omenjeni manjšini sta ustanovili svoje medije, ki s svojim delovanjem v veliki meri vplivajo na ohranjanje in razvijanje narodne identitete ter maternega jezika. Veliko pozornosti namenjam predstavitvi manjšinskih medijev v Porabju in v Prekmurju, organiziranju, financiranju in distribuciji teh ter primerjavi. Obravnavam tudi odnos in politično naklonjenost posameznih držav do manjšin.

Ključne besede: slovenska manjšina, madžarska manjšina, manjšinski mediji, pravica do informiranja v maternem jeziku.

The comparison of the minority media systems in Raba region (Porabje) and Mura region (Prekmurje)

Slovenian National Community in Raba region (Porabje) and Hungarian National Community in Slovenia are as autochthonous minorities protected by multilateral and bilateral contracts as well as internal legislation. Among other things, they are also granted the right to receive information in their mother tongue. Both minorities have established their own media, whose activity greatly influences the preservation and development of the national identity and the mother tongue. A lot of attention is devoted to presenting the minority media in Raba region (Porabje) and Mura region (Prekmurje), their organisation, funding, distribution as well as their comparison. I have also addressed the attitude and the political preference of certain countries toward minorities.

Keywords: Slovenian minority, Hungarian minority, minority media, the right to receive information in the mother tongue.

KAZALO

1	UVOD	7
2	NARODNE MANJŠINE NA MADŽARSKEM IN V SLOVENIJI	8
2.1	Etnična podoba Madžarske in Slovenije.....	8
2.2	Slovenska narodnost na Madžarskem.....	10
2.3	Madžarska narodna skupnost v Republiki Sloveniji.....	13
3	ZAKONSKA UREDITEV (NA PODROČJU) VARSTVA NARODNIH MANJŠIN NA MADŽARSKEM IN V SLOVENIJI	17
3.1	Multilateralni sporazumi o varstvu manjšin.....	17
3.1.1	Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin.....	17
3.1.2	Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih.....	18
3.2	Bilateralni sporazumi o varstvu manjšin med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko.....	19
3.3	Varstvo narodnosti na Madžarskem.....	20
3.4	Varstvo avtohtonih narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji.....	26
4	VLOGA IN POMEN MANJŠINSKIH MEDIJEV	28
4.1	Zakonska ureditev o medijih manjšin v Sloveniji.....	30
4.1.1	Manjšine v Zakonu o medijih.....	30
4.1.2	Manjšine v Zakonu o Radioteleviziji Slovenije.....	31
4.2	Zakonska ureditev o medijih narodne skupnosti na Madžarskem.....	32
4.2.1	Zakon o medijih.....	32
5	MANJŠINSKI MEDIJI V PORABJU IN PREKMURJU	36
5.1	Mediji slovenske manjšine na Madžarskem.....	36
5.1.1	Časopis Porabje.....	36
5.1.2	Oddaja Slovenski utrinki.....	41
5.1.3	Radio Monošter.....	47
5.2	Manjšinski mediji v Prekmurju.....	55
5.2.1	Časopis Népujság.....	55
5.2.2	Televizijski program v madžarskem jeziku.....	59
5.2.3	Pomurski madžarski radio.....	65
6	SKLEP	74
7	LITERATURA	79

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Zemljevid narodno mešanega ozemlja v Porabju	11
Slika 2.2: Zemljevid narodno mešanega ozemlja v Prekmurju	14

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Število uradno priznanih narodnosti na Madžarskem za leto 2001 in 2011	9
Tabela 2.2: Število uradno priznanih narodnih manjšin v Sloveniji za leto 1991 in 2002	10

1 UVOD

Slovenska narodna skupnost na Madžarskem in madžarska narodna skupnost v Sloveniji sta svoje etnične značilnosti, jezik in kulturo razvijali v različnih zgodovinskih in družbenopolitičnih okoliščinah. V različnih zgodovinskih obdobjih so jima bile na voljo različne institucionalne možnosti ter zakonsko ozadje, ki so jima omogočile delovanje v družbi.

V diplomskem delu sem analizirala model (ureditev) narodno-manjšinskega medijskega prostora za slovensko narodno manjšino v Porabju in za madžarsko narodno manjšino v Prekmurju. Poskušala sem odgovoriti na raziskovalno vprašanje, kako mediji narodnih manjšin vplivajo na etnično vitalnost obeh omenjenih narodnih manjšin?

Oprelitev etnične vitalnosti povzemam po Albinu Nečak Lük, ki jo pojmuje kot lastnost etnične skupnosti oz. narodne manjšine, da se v medetničnih odnosih obnaša kot posebna in prepoznavna kolektivna celota (Nečak Lük 1996, 131–135). Na etnično vitalnost vplivajo strukturne spremenljivke, in sicer statusne, demografske spremenljivke, ter institucionalna podpora, kamor spadajo tudi množični mediji. Če so ti dejavniki optimalni, se lahko razvija etnična vitalnost družbene skupnosti (Nečak Lük 1998, 22–25).

Raziskavi manjšinskih medijev v Porabju in v Prekmurju je bilo doslej posvečeno le malo pozornosti, zato sem si prizadevala vzeti jih pod drobnogled, odkriti, kako delujejo, s kakšnimi problemi se soočajo in jim ponuditi smernice za prihodnost.

V prvem delu naloge je najprej na kratko predstavljen zgodovinski razvoj slovenske narodne skupnosti na Madžarskem in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji, nato pa naloga posveča pozornost pravni zaščiti omenjenih manjšin. Obravnavam tudi pravico do uporabe maternega jezika v sredstvih javnega obveščanja in vlogo manjšinskih medijev, ki naj bi prispevali k ohranjanju in razvijanju narodne identitete ter maternega jezika.

V empiričnem delu so predstavljeni manjšinski mediji slovenske narodne skupnosti na Madžarskem in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji ter rezultati, pridobljeni s pomočjo

analize primarnih virov ter globinskih intervjujev z ustvarjalci medijske produkcije za Slovence v Porabju in za Madžare v Prekmurju. Intervjuje sem izvajala junija in julija 2016. V zaključku sem primerjala manjšinski medijski sistem v Porabju z manjšinskim medijskim sistemom v Prekmurju, kjer je zgodovina manjšinskih medijev sicer daljša kot v Porabju, vseeno pa so tudi oni prehodili dolgo pot doseganja trenutnega stanja. Precej pozornosti namenjam trenutni situaciji, zadovoljevanju potreb občinstva, delovnim pogojem ustvarjalcev teh programov ter iskanju možnosti za njihovo izboljšavo.

V nalogi sem si zastavila naslednjo hipotezo: Manjšinskemu medijskemu sistemu za Slovence v Porabju primanjkujejo (ko ga primerjamo z medijskim sistemom za Madžare v Prekmurju) osnovni strukturni elementi (redno financiranje, medijska raznovrstnost, neredna medijska produkcija televizijskih oddaj, tehnološka pomanjkljivost itd.).

2 NARODNE MANJŠINE NA MADŽARSKEM IN V SLOVENIJI

2.1 Etnična podoba Madžarske in Slovenije

Na območju Madžarske že od ustanovitve države pred 1000 leti živi skupaj več narodnosti. Etnična in jezikovna podoba države se je izoblikovala ob priseljevanju drugih ljudstev po tatarskem in turškem pustošenju, spontanih migracijah v 17. in 18. stoletju, izseljevanju in priseljevanju po Trianonu ter po 2. svetovni vojni in v Kádárjevem obdobju oz. ob organiziranem naseljevanju. Z izjemo avtohtone slovenske narodne skupnosti, živeče ob zahodni meji države, so ostale narodne skupnosti prihajale na območje današnje države v prej omenjenih stoletjih.

Ob koncu XIX. stoletja je na območju takratne države število pripadnikov, ki niso bili madžarske narodnosti, predstavljalo več kot petdeset odstotkov celotne populacije. Spremembe mej po 1. svetovni vojni so to razmerje v veliki meri spremenile. Triintrideset odstotkov (3,3 milijona oseb), v Karpatskem bazenu živečih Madžarov je ostalo zunaj državnih mej, število pripadnikov narodnosti znotraj državnih mej pa se je zmanjšalo. Narodne skupnosti danes predstavljajo približno 10 % celotne populacije. Na Madžarskem je trinajst uradno priznanih narodnosti: Armenci, Bolgari, Hrvati, Nemci, Grki, Poljaki, Romi, Romuni, Rusini, Srbi, Slovaki, Slovenci in Ukrajinci. Značilnost njihovega položaja je, da živijo v geografsko razpršenih tisoč petsto naseljih in so ponavadi tudi znotraj naselja v manjšinskem položaju (Kutasi 2013).

Tabela 2.1. Število uradno priznanih narodnosti na Madžarskem za leto 2001 in 2011

Uradno priznane narodnosti na Madžarskem	Število oseb leta 2001	Število oseb leta 2011
Romi	189 984	315 583
Nemci	62 105	185 696
Slovaki	17 693	35 208
Romuni	7 995	35 641
Hrvati	15 597	26 774
Srbi	3 816	10 038
Ukrajinci	5 070	7 396
Poljaki	2 962	7 001
Bolgari	1 358	6 272
Grki	2 509	4 642
Rusini	1 098	3 882
Armenci	620	3 571
Slovenci	3 040	2 820

Vir: Központi Statisztikai Hivatal (2001; 2011).

Slovenijo uvrščamo med narodno relativno homogena območja. Ob zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2002 so našeli 1.631.363 (83,1 %) Slovencev in Slovenk ter 144.208 (7,3 %) pripadnikov drugih etičnih skupin. Število neopredeljenih ali tistih, ki so se opredelili regionalno, je 188.465 ali 9,6 % (Sedmak 2005, 1).

V Sloveniji narodne manjšine razvrščamo v dve skupini: na zgodovinske narodne manjšine in novodobne narodne skupnosti. Med zgodovinske narodne skupnosti uvrščamo italijansko, madžarsko in romsko narodno skupnost, med novodobne pa pripadnike narodov nekdanje skupne jugoslovanske države (Komac v Žagar 2002, 13).

V Sloveniji je status avtohtone manjšine priznan italijanski in madžarski skupnosti. Italijanska in madžarska narodna manjšina sta rezultat spreminjanja državnih meja v Evropi v 20. stoletju. Njihov poselitveni prostor je bil priključen k državnemu ozemlju Slovenije zaradi zgodovinskih okoliščin. Pripadniki novodobnih narodnih manjšin so prišli v Slovenijo prostovoljno. Ti so rezultat procesov sodobnih imigracij iz prostorov bivše skupne jugoslovanske države (Komac 2015, 35–41).

Tabela 2.2. Število uradno priznanih narodnih manjšin v Sloveniji za leto 1991 in 2002

Uradno priznane narodne manjšine v Sloveniji	Leto 1991	Leto 2002
Število Madžarov	8000	6243
Število Italijanov	2751	2258
Število Romov	2259	3246

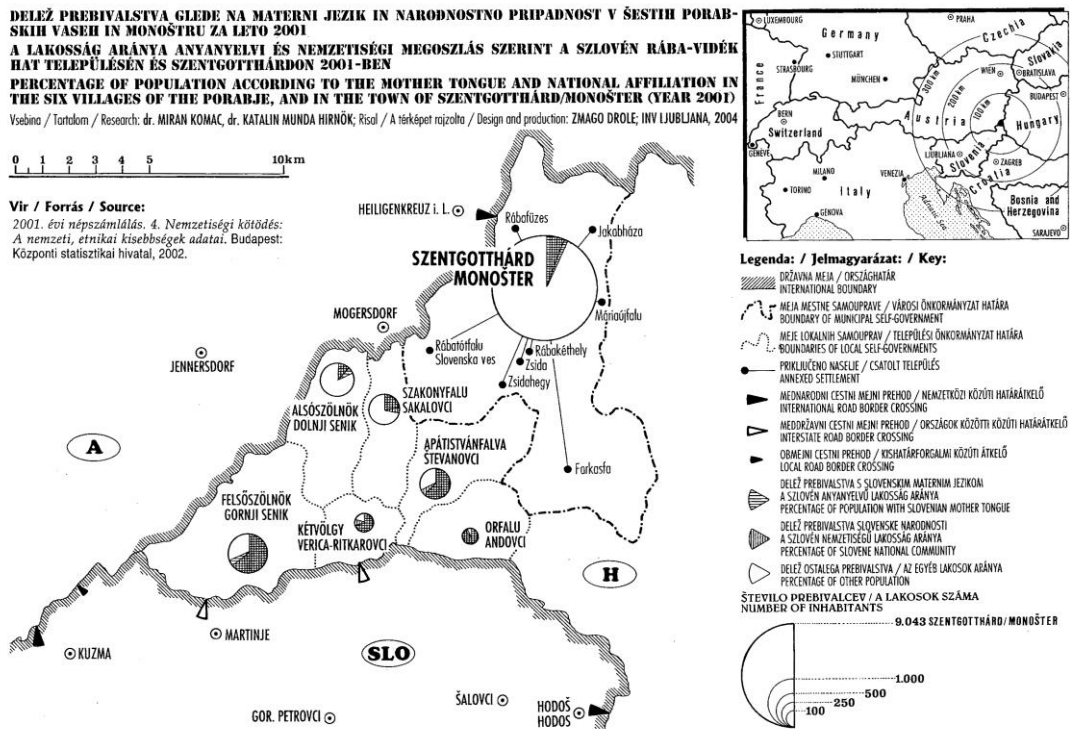
Vir: Statistični Urad Republike Slovenije (2002).

2.2 Slovenska narodnost na Madžarskem

Slovensko Porabje leži na zahodnem robu Madžarske in je stisnjeno med avstrijsko in slovensko mejo. Po površini meri 94 km² in je geografsko del Goričkega. Ozemlje, ki ga imenujemo slovensko Porabje, obsega sedem vasi: Andovci (Orfalu), Dolnji Senik (Alsószölnök), Gornji Senik (Felsőszölnök), Sakalovci (Szakonyfalu), Slovenska ves (Rábatótfalu), Števanovci-Otkovci (Apátistvánfalva) in Verica-Ritkarovci (Kétvölgy-Ritkaháza). V teh vaseh je približno 90 % prebivalcev slovenske narodnosti. Monošter (Szentgotthárd) je gospodarsko in kulturno središče Porabja, kjer živi slovensko in madžarsko prebivalstvo. Na Madžarskem najdemo Slovence tudi v Sombotelu (Szombathely), v Mosonmagyaóváru in v Budimpešti. Po raznih ocenah šteje slovenska manjšina od štiri tisoč do pet tisoč ljudi.

Slovenci so Porabje naselili že v 6. stoletju, pred prihodom Madžarov. Panonsko nižino so v tem času naseljevala slovanska plemena. V 10. stoletju so se na območju pojavila madžarska nomadska plemena, ustanovila madžarsko državo in si podredila staroselsko prebivalstvo, tudi porabske Slovence (Just 2003, 19–21).

Slika 2.1. Zemljevid narodno mešanega ozemlja v Porabju

Vir: Komac in Munda Hirnök (2001, 8).

Ozemlje današnje Madžarske je kasneje pripadlo Habsburški monarhiji. Po razpadu avstro-ogrške monarhije leta 1918 je bila razglašena Madžarska republika svetov. V tem času je narodnostno prebujanje oživel. Voditelji narodnega gibanja so bili slovenski duhovniki, ki so zahtevali avtonomijo Slovenske krajine v okviru Madžarske, potem pa njeno priključitev h Kraljevini SHS. S podpisom mirovne pogodbe v Trianonu 4. junija 1920 je bila meja med Kraljevino SHS in Kraljevino Madžarsko določena.

Narodnostno nikakor ni bila idealna, saj so na obeh njenih straneh ostala strnjena naselja s slovenskim oz. madžarskim prebivalstvom. Pomenila pa je tudi ukinitve dotlejšnje (dotedanje) enovitosti Slovenske krajine: območje današnjega Prekmurja je zaživel skupno usodo z drugimi Slovenci v novi državi, devet slovenskih vasi pa je ostalo v stari državi izven slovenske severovzhodne meje. Prebivalci teh vasi poslej ustvarjajo zgodovino območja, ki mu danes pravimo slovensko Porabje (Just 2003, 92).

Med drugo svetovno vojno je Madžarska zasedla tudi Prekmurje. Po štiriletni madžarski zasedbi Prekmurja so bile trianonske meje obnovljene in so se ohranile tudi v mirovni pogodbi med Madžarsko in Jugoslavijo februarja 1947. Državi sta sklenila Sporazum o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči. S tem so bili postavljeni temelji dobrososedskih odnosov. Leta 1948 pa je prišlo do spora Jugoslavije z Informbirojem in Madžarska je na meji postavila bodečo žico in ukinila pouk v manjšinskem jeziku. Številne porabske Slovence (okoli 210 ljudi oz. 68 družin) so tudi deportirali v gulage v notranjost države. Mnogi so tam umrli, številni tam ostali, nekaterim je bila nato dovoljena vrnitev domov (Munda Hirnök 2013, 207–211). Do 60-ih let je bilo Porabje popolnoma zaprto območje. V 60-ih letih je prišlo do mehčanja režima. Odstranili so bodečo žico in minska polja ter odprli nove mejne prehode. Leta 1972 je Madžarska spremenila ustavo in vanjo vnesla jasna določila o narodnostnih pravicah (Just 2001, 9).

Po velikih družbenih spremembah na začetku 90-ih let 20. stoletja v Sloveniji in na Madžarskem Demokratična zveza južnih Slovanov Slovincem ni več mogla ponuditi ustreznega okvira za njihovo narodnostno delovanje. Na podlagi Zakona o društvih so tako v letu 1990 ustanovili Slovensko društvo Lipa, 27. oktobra 1990 pa Zvezo Slovencev na Madžarskem (Just 2001, 10).

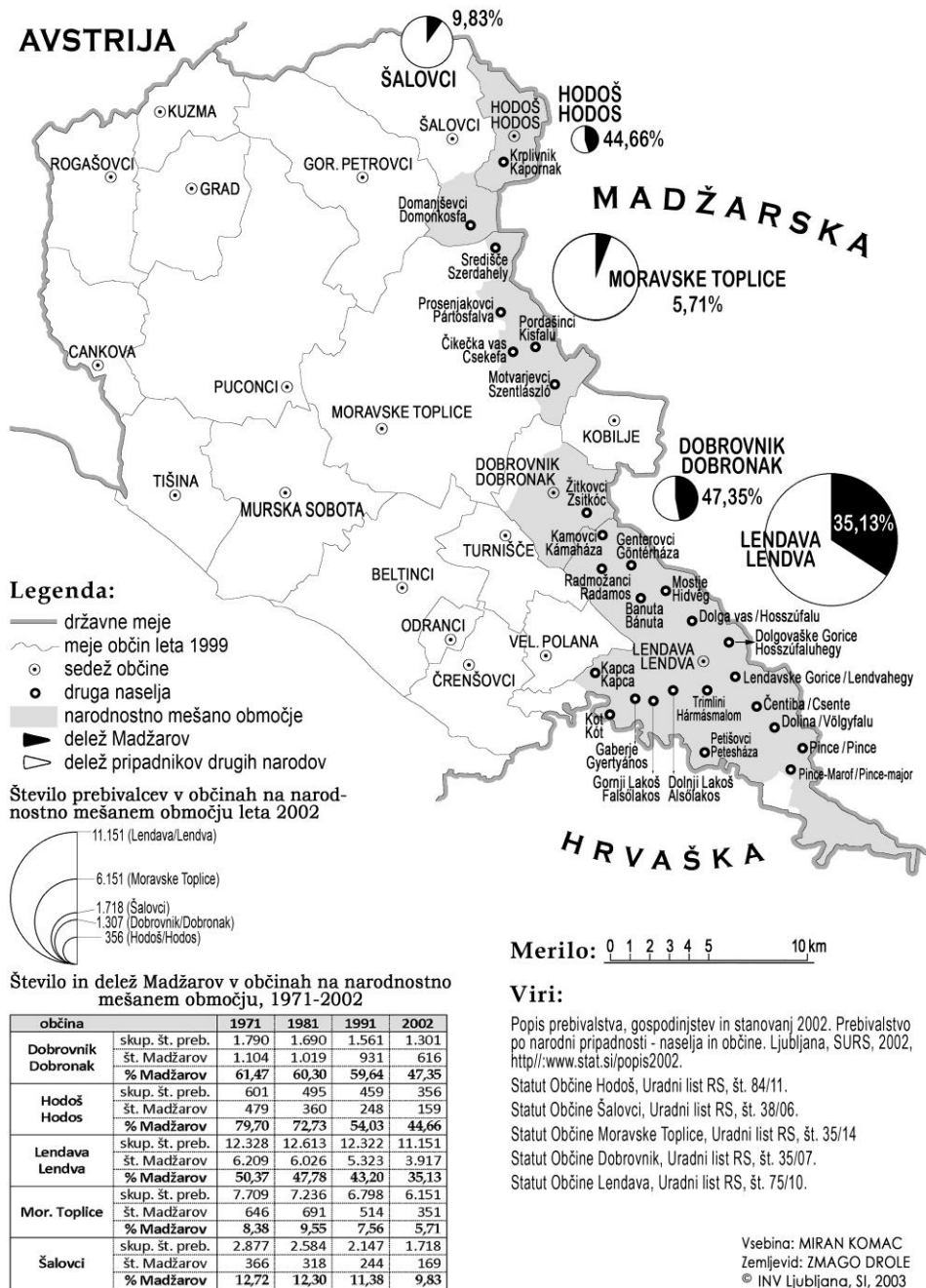
Število pripadnikov slovenske narodne skupnosti na Madžarskem je v zadnjih desetletjih 19. in prvih desetletjih 20. stoletja nihalo (4174 leta 1869, 5361 leta 1900, 4943 leta 1910, 5210 leta 1941), potem je začelo konstantno upadati. Pred 1. svetovno vojno je število upadlo zaradi trajnega izseljevanja, v letih od 1949 do 1960 pa zaradi prisilnega izseljevanja v notranjost države. Največji demografski udarec je Porabje doživelo po letu 1960, ko se je število prebivalcev zmanjšalo za šestinštirideset odstotkov (Just 2001, 29).

Ob popisu prebivalcev na Madžarskem leta 2011 je na neobvezna vprašanja o narodnosti in maternem jeziku odgovorilo le 85 % popisanih oseb, deset let prej pa kar 94 %. Iz podatkov popisa pa je razvidno, da je med prebivalci Madžarske približno 6,5 % pripadnikov manjšin in da je številčno med trinajstimi priznanimi manjšinami na Madžarskem slovenska najmanjša. Leta 2001 se je za slovensko narodnost izreklo 3040 prebivalcev Madžarske, leta 2011 pa 2820, torej 220 manj. Slovenščino kot materinščino je izbralo kar 72 % Slovencev, kar je v primerjavi z drugimi narodnostmi visok odstotek (Magyar Elektornikus Könyvtár 2011).

2.3 Madžarska narodna skupnost v Republiki Sloveniji

Območje avtohtone poselitve Madžarov v Sloveniji obsega ozek pas ozemlja ob slovensko-madžarski meji, ki znaša 374,9 m². Upravno sodi ozemlje v okvir petih občin: Hodoš, Moravske Toplice, Šalovci, Lendava in Dobrovnik.

Slika 2.2. Zemljevid narodno mešanega ozemlja v Prekmurju

Vir: Komac (2015, 68).

Trianonska meja je ločila osemindvajset madžarskih vasi in mesto Lendava od matične domovine (Pozsonec v Zagorc 1999, 16). Madžarsko govoreče prebivalstvo je nasprotno svoji volji postalo iz dotedanje večine manjšina. Madžarsko narodnostno skupnost je doletelo veliko nevšečnosti. Zaradi izobraževanja in dela se je madžarsko prebivalstvo selilo v večja slovenska mesta. Pri delitvi grofovske posesti so madžarsko manjšino diskriminirali in ponižali s tem, da so njenim pripadnikom dodelili določeni kos zemlje le takrat, ko so se izrekli za pripadnika večinskega naroda. Veliko se jih je moralo zaradi materialnih težav odreči svoji narodni identiteti. Na ohranitev narodne identitete madžarske manjšine v Prekmurju sta poleg omenjenih težav vplivala še dva dejavnika. "Prvi dejavnik je objektivne narave, kajti s spremembo državne meje je tukajšnje madžarsko prebivalstvo pripadalo okolju, to je slovenski pokrajini, ki je gospodarsko bilo bolj razvito od prejšnje države. Madžarsko govoreče prebivalstvo se je s tem začelo prilagajati slovenskemu vrednostnemu sistemu na vseh področjih življenja" (Göncz 1997, 80).

Drugi faktor, ki je prav tako vplival na življenje madžarske narodne skupnosti, je priseljevanje večinskega prebivalstva v madžarske vasi bodisi iz primorskega predela in Istre bodisi iz drugih predelov slovenske dežele. Ta pojav je bil plod zavedne asimilacijske politike takratne države.

Do spremembe je prišlo v letih od 1959 do 1960, ko so uvedli t. i. dvojezično šolstvo. S to prelomnico se je narodnostna politika korenito spremenila, saj od takrat lahko govorimo o narodnostni politiki, ki temelji na pozitivni diskriminaciji avtohtonih narodnih manjšin v Sloveniji (Göncz 1997, 83).

Slovenska osamosvojitev kot dejanje sicer neposredno ni negativno vplivala na razvoj narodne skupnosti, saj se je država izrekla za garancijo zagotavljanja dosedanje ravni zaščite manjšinskih pravic, vendar pa nekateri poznejši dogodki kažejo na to, da je tudi na tem področju je treba ponovno potrjevati sicer že potrjeno (Göncz 1997, 85).

Število pomurskih Madžarov se je po podatkih popisa v 90-ih letih znižalo za tretjino. Leta 1910 je bilo pomurskih Madžarov 14354, na začetku 21. stoletja, tj. leta 2002, pa jih je bilo le 5212. Leta 1991 se je na osnovi kriterija "materin jezik" za Madžare izreklo 8720 oseb, kar je za deset odstotkov več kot na osnovi kriterija "narodna pripadnost". Podatki popisa iz leta 2002 pa kažejo, da se je na osnovi kriterija "materin jezik" za Madžare izreklo 7713 oseb, na

osnovi kriterija "narodna pripadnost" pa 6243 oseb. Razlika je 1470 oseb. Vzroki za upad števila pomurskih Madžarov so na primer izseljevanje na Madžarsko, izgube zaradi svetovnih vojn, izseljevanje in delo v tujini ter hitra asimilacija zaradi mešanih zakonov (Kovács 2004, 71–72). Z registrskim popisom so leta 2011 ugotovili, da je na narodnostno mešanem območju v Prekmurju med letom 1991 in letom 2002 število prebivalcev drastično upadlo (11,6 %), med letom 2002 in letom 2011 pa je razviden 2,15-odstotni upad. Lahko bi torej rekli, da število prebivalcev na narodnostno mešanem območju stagnira (Kovács 2011, 19).

3 ZAKONSKA UREDITEV (NA PODROČJU) VARSTVA NARODNIH MANJŠIN NA MADŽARSKEM IN V SLOVENIJI

3.1 Multilateralni sporazumi o varstvu manjšin

Na področju mednarodnopravnega urejanja manjšinskih pravic pride po letu 1990 do kvalitativnega premika s sprejetjem mednarodnopravnih dokumentov, ki za razliko od dotedanjih dokumentov obravnavajo pozitivne ukrepe za varstvo manjšin in njenih pripadnikov (Klopčič v Zagorc 1999, 5).

Med temi dokumenti imata posebno mesto Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, ki se v celoti ukvarja z varstvom narodnih manjšin, in pa Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikov.

3.1.1 Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin ¹

Okvirna konvencija velja za najobsežnejši in najizčrpnější akt na področju varstva manjšin. Je prva večstranska pogodba o manjšinski zaščiti, ki je pravno obvezujoča. Začel je veljati, ko jo je 1. februarja 1998 podpisalo dvanajst držav članic Sveta Evrope.

Akt države podpisnice pravno zavezuje, da prilagodijo svojo notranjo zakonodajo tako, da postane skladna z načeli, določenimi v konvenciji. Konvencija ne opredeljuje narodne manjšine, kajti med pripravami besedila ni bilo soglasja o definiciji, ki bi jo sprejele države članice.

V prvem poglavju je nekaj splošnih načel. Konvencija določa, da se zagotovljene pravice uresničujejo individualno, vendar se lahko izvajajo tudi v skupnosti z drugimi. Po mnenju strokovnjakov konvencija ne priznava kolektivnih manjšinskih pravic, kot jih priznava na primer Ustava Republike Slovenije (Hajós v Žagar 2002, 84).

---

¹ Slovenija je Okvirno konvencijo za zaščito narodnih manjšin podpisala 1. 2. 1995, ratificirala 25. 3. 1998, v veljavo pa je stopila 1. 7. 1998.

Madžarska je Okvirno konvencijo za zaščito narodnih manjšin podpisala 1. 2. 1995, ratificirala 25. 9. 1995, v veljavo pa je stopila 1. 2. 1998.

V drugem poglavju so navedena načela, ki so jih države podpisnice dolžne uveljaviti v svoji zakonodaji, med drugim tudi načelo svobodnega dostopa do medijev in njihove uporabe. Ta določila so pretežno programska in jih je treba uzakoniti v domači zakonodaji vsake države podpisnice ter uresničiti z ustreznimi ukrepi vladne politike. Države podpisnice imajo tudi možnost, da uveljavljajo določila Okvirne konvencije s sklenitvijo dvostranskih in večstranskih pogodb, zlasti s sosednjimi državami. Slovenija je podpisala in ratificirala vse pomembne dokumente o človekovih pravicah, kamor spadajo tudi pravice narodnih manjšin.

Tretje poglavje opredeljuje načela razlage določil konvencije, četrto poglavje pa govori o določilih o mehanizmu spremljanja in nadzora nad izvajanjem konvencije.

Naloga spremljanja izvajanja Okvirne konvencije je v pristojnosti Odbora ministrov Sveta Evrope, ki mu je pri tem v pomoč Svetovalni odbor. Svetovalni odbor ima osemnajst rednih članov, ki so neodvisni in nepristranski strokovnjaki za zaščito narodnih manjšin (Hajós v Žagar 2002, 84–87).

V Okvirni konvenciji se 9. člen ukvarja z načelom svobodnega dostopa do medijev in njihove uporabe. Poudarjajo pravico manjšin, da v okviru obstoječega pravnega reda ustanovijo in uporabljajo lastne medije in da imajo pristop do medijev nasploh.

3.1.2 Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih²

Evropska listina iz leta 1992 je prvi obvezujoči večstranski mednarodni dokument, ki se v celoti ukvarja z enim od področij varstva manjšinskih pravic (Klopčič v Žagar 2002, 89). Namen Listine je varstvo in ohranjanje regionalnih in manjšinskih jezikov kot ključne značilnosti evropske kulturne dediščine.

V prvem delu so navedene splošne določbe, posebej je poudarjen pomen »območja, na katerem se regionalni ali manjšinski jezik uporablja« (Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih 1992). Drugi del vsebuje cilje in načela, ki se nanašajo na vse regionalne in manjšinske jezike, ki se govorijo na ozemlju države. Tretji del konvencije določa vsebino ukrepov, ki naj bi jih izvajale države za razvijanje uporabe regionalnih in manjšinskih jezikov

---

² Slovenija je Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih podpisala 3. 7. 1997, ratificirala 4. 10. 2000, v veljavi je od 1. 1. 2001.

Madžarska je Evropsko listino podpisala 5. 11. 1992, ratificirala 26. 4. 1995, v veljavo pa je stopila 1. 3. 1998.

v javnem življenju. Tu najdemo še določbe o uporabi teh jezikov v izobraževanju, sodstvu, upravi, javnih službah, sredstvih javnega obveščanja, na kulturnem področju ter v ekonomskem in socialnem življenju. Članice zavezuje, da razvijajo z implementacijo obstoječih in s sklepanjem novih mednarodnih bilateralnih in multilateralnih sporazumov čezmejno sodelovanje na področju kulture, izobraževanja, informacij, poklicnega izobraževanja ter izobraževanja odraslih. Pri večini obveznosti ponuja alternativne možnosti za njihovo udejanjenje z notranjim pravnim redom. Države imajo možnost, da sprejmejo samo petintrideset paragrafov iz konvencije (Devetak 1999, 163–164).

Enajsti člen Evropske listine o manjšinskih in regionalnih jezikih govori o javnih glasilih. Predvideva ukrepe za spodbujanje uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v sredstvih javnega obveščanja in ukrepe, ki bodo uporabnikom teh jezikov omogočili dostop do radijskih in televizijskih oddaj iz sosednjih držav v jeziku, ki se uporablja v enaki ali podobni obliki, kot je jezik regije ali manjšine.

3.2 Bilateralni sporazumi o varstvu manjšin med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko

Republika Madžarska in Republika Slovenija sta podpisali posebno bilateralno pogodbo s področja varstva manjšin: Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji.³

Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji je bil podpisan 6. novembra 1992 v Ljubljani, veljati pa je začel aprila 1993. Namen sporazuma je zagotoviti čim višjo raven pravnega varstva ter ohranjanja in razvijanja narodne identitete slovenske manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodnostne skupnosti v Republiki Sloveniji. Državi se zavezujeta, da bosta zagotavljali možnosti za ohranitev, razvoj in svobodno izražanje celovite kulturne, jezikovne, verske identitete manjšin in njunih predstavnikov. V prvem členu sta se zavezali, da bosta zagotavljali ukrepe in mehanizme, ki bodo prispevali k razvoju manjšin na področju izobraževanja, kulture, javnega obveščanja, založniške in znanstveno-raziskovalne dejavnosti, gospodarstva in drugih področjih (Devetak 1999, 223).

---

³ Določbe o varstvu narodnih manjšin je mogoče najti tudi v Pogodbi o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (člen 16).

Gre za pozitiven koncept varstva manjšin, ki ne jamči le pravic, temveč predvideva tudi mehanizme za dejansko zagotovitev teh pravic.

Peti člen sporazuma zagotavlja pravico manjšin do informiranja v maternem jeziku v tisku, na radiu in televiziji. Državi sta se obvezali zagotoviti manjšinam lastno informacijsko dejavnost in podpirati svoboden pretok informacij v manjšinskem jeziku ter sodelovanje množičnih občil manjšine in večinskega naroda. Državi podpisnici morata zagotoviti pogoje za ustanovitev in kvalitetno predvajanje programov manjšin.

Petnajsti člen zagotavlja ustanovitev posebne medvladne komisije za manjšine, ki skrbi, da se bodo določila tudi dejansko uresničila. Komisija se sestaja enkrat letno, in sicer izmenično v Republiki Sloveniji in Republiki Madžarski (Devetak 1999, 223).

3.3 Varstvo narodnosti na Madžarskem

Madžarska je etnično heterogena, vendar čeprav ima veliko število narodnih in etničnih manjšin, te predstavljajo majhen odstotek cele populacije, komaj od 8 do 10 %. Madžarska je subjekt mednarodnega prava, madžarsko pravo pa manjšinam ne zagotavlja zgolj sistema individualne zaščite, ampak tudi sistem kolektivnih pravic, s čimer je lahko zgled drugim državam (Kaltenbach 2001, 173–205).

Madžarska ustava iz leta 1949 obravnava manjšine kot »tvorni element države« in so zato deležne istih pravic in dolžnosti kot vsi državljani Madžarske. Pripadnikom manjšin priznava enake pravice kot vsem državljanom Madžarske, hkrati pa jih zavezuje z enakimi dolžnostmi kot vse druge državljane Madžarske. Ustava iz leta 1949 (Zakon št. XX. iz leta 1949) je bila leta 1990 spremenjena in dopolnjena. Ustava obravnava temeljne človekove pravice in pravice manjšin v okviru 68. člena, ki določa:

1. Narodne in etnične manjšine, ki živijo v Republiki Madžarski, so udeležene v oblasti ljudstva in so državno-konstitutivni dejavniki.
2. Republika Madžarska štiti narodne in etnične manjšine, zagotavlja jim njihovo kolektivno udeležbo v javnem življenju, ohranjanje njihove kulture, uporabo njihovega materinskega jezika, izobraževanje v njihovem materinskem jeziku in pravico do uporabe imen v njihovem narodnem jeziku.
3. Zakoni Republike Madžarske zagotavljajo predstavništvo narodnih in etničnih manjšin, ki živijo na ozemlju dežele.
4. Narodne in etnične manjšine lahko ustanovijo lokalno in nacionalno samoupravo.
5. Za sprejem Zakona o pravicah narodnih in etničnih manjšin potrebna 2/3 večina prisotnih poslancev (Ustava Republike Madžarske 1949).

Določba 70/A. zagotavlja, da bo »Republika Madžarska spoštovala temeljne človekove pravice in svoboščine vseh ljudi v državi brez diskriminacije na podlagi rase, barve, starosti, jezika, veroizpovedi, političnega ali drugega prepričanja, narodnosti ali socialnega razreda, finančnega položaja, rojstva ali diskriminacije na katerikoli drugi osnovi« (Ustava Republike Madžarske 1949).

Ustava Republike Madžarske v prvem odstavku 61. člena vsem svojim državljanom priznava pravico do svobodnega izražanja lastnega mnenja ter pravico do dostopa in širjenja informacij javnega značaja, v drugem odstavku pa zagotavlja svobodo tiska. Te določbe Ustave Republike Madžarske so tudi pomembne za slovensko manjšino v Republiki Madžarski, saj ima ta lastni tisk, radio in televizijski program.

V 62. členu Ustave Republike Madžarske država priznava pravico do mirnega združevanja, ki je podrobneje razčlenjena v 63. členu: »Na podlagi pravice do združevanja ima vsakdo v Republiki Madžarski pravico ustanavljati organizacije, katerih cilji niso v nasprotju z načeli in zakoni države ter se vanje vključevati« (Ustava Republike Madžarske 1949). Te določbe tudi pripadnikom manjšin dovoljujejo ustanavljati lastne organizacija in društva.

Na področju šolstva Ustava Republike Madžarske štiti posameznike in celotne manjšinske skupnosti. V členu 70/F. je zapisano, da država zagotavlja pravico do šolanja vsem svojim državljanom, zagotavlja splošni dostop do kulture, brezplačno osnovno šolanje, dostop vseh

do srednješolskega in visokošolskega izobraževanja ne glede na morebitne slabše zmožnosti dijakov oz. študentov.

Ustava Republike Madžarske vsebuje tudi določene omejitve. V ustavi zagotovljene pravice, ki se nanašajo na zaščito manjšin, zavezujejo državo k zagotavljanju možnosti za uresničitev teh pravic v praksi.

Madžarska je leta 2011 sprejela novo ustavo, ki je v mednarodni skupnosti izzvalo veliko burnih odzivov zaradi veliko spornih določb. Na madžarskih parlamentarnih volitvah leta 2010 je zmagala stranka Fidesz z več kot dvema tretjinama glasov. Vzrok tega je bilo nezadovoljstvo s prejšnjo levosredinsko vlado, ki je državo ekonomsko slabo upravljala. Do tedaj je na Madžarskem ni bilo možnosti za sprejemanje novih ustav, ampak so spremenili obstoječo ustavo. Madžarska celo ob spremembi družbenega sistema ni sprejela nove ustave, ampak je le spremenila staro. Stranka Fidesz pa se je odločila za sprejem nove ustave. Madžarska je v novi ustavi izbrisala 68. člen prejšnje ustave, ki je manjšinam eksplicitno določal kolektivne pravice. Nova ustava narodne manjšine omenja v preambuli: »Narodnosti, ki sobivajo z nami, so del madžarske politične skupnosti in so državnostvorni dejavnik« (Ustava Madžarske 2011).

Nova ustava v 1. odstavku XXIX. člena zagotavlja pripadnikom narodnih manjšin »pravico do svobodnega izražanja in ohranjanja lastne identitete, pravico do uporabe maternega jezika, osebnih in skupnostnih imen v svojem jeziku, do negovanja lastne kulture in do izobraževanja v maternem jeziku« (Ustava Madžarske 2011). Ustava jim zagotavlja tudi zastopstvo na lokalni in državni ravni ter ohranitev vseh pravic, ki so jim bile že dane. Čeprav so manjšine predlagale člen, ki bi zagotavljal manjšinsko zastopstvo v madžarskem parlamentu, nova ustava zagotavlja le sodelovanje pri delu madžarskega parlamenta. V novi ustavi se namesto pojma manjšine uporablja pojem narodnosti. Madžarska vlada je obljubila, da manjšinske zakonodaje ne bo spreminjala in se položaj manjšin z novo ustavo ne bo poslabšal. Madžarska posveča veliko pozornost svojim rojakom izven meja države, pripadnikom manjšin pa zaradi njihovega velikega števila neče zagotavljati prevelikega obsega pravic. Število Slovencev na Madžarskem je skromno, zato lahko sklepamo, da je njihov slab položaj le posledica restriktivnega odnosa Madžarske do manjšin zaradi ostalih velikih narodnostnih skupnosti.

Po mnogih spremembah predloga in razpravah je Zakon o pravicah narodnih in etničnih manjšin parlament 7. julija 1993 končno sprejel. Zakon je začel veljati 20. oktobra istega leta.

Manjšinski zakon vsebuje smernice za implementacijo pravic, ki so manjšinam dane z Ustavo Republike Madžarske. V 1. poglavju so zapisana temeljna določila. Zakon manjšine definira kot »dolgotrajno in stalno naselitev,⁴ ki na ozemlju Madžarske živi vsaj eno stoletje, je na ozemlju države v številčni manjšini, katere člani so madžarski državljani in jih od preostalega dela prebivalstva ločijo lasten jezik, kultura in izročilo, hkrati pa izpričujejo tako zavest o pripadnosti, ki je usmerjena v ohranitev jezika, kulture in izročila, v izražanje in zaščito zgodovinsko izoblikovanih skupnosti interesov« (Zakon št. LXXVII. 1993). Ta definicija omejuje status manjšin zgolj na avtohtono prebivalstvo, zakon ne velja za begunce in priseljence. V 61. členu so našteje trenutno uradno priznane manjšine na Madžarskem, in sicer: Armenci, Bolgari, Hrvati, Nemci, Grki, Poljaki, Romi, Romuni, Rusini, Srbi, Slovaki, Slovenci in Ukrajinci, vendar pa je manjšinski zakon odprtega značaja, zato se tudi nove manjšine lahko registrirajo, če izpolnijo pogoje. Drugi člen manjšinam zagotavlja pravico do stikov z domovino, 4. člen pa prepoveduje vsakršno politiko, ki bi vzpodbujala asimilacijo manjšine v večinski narod.

Drugo poglavje je namenjeno individualnim manjšinskim pravicam, pravicam posameznikov, ne glede na to, ali se opredelijo kot pripadniki manjšine ali ne. Te pravice se nanašajo izključno na posameznike, ne pa na manjšino kot skupnost. Tretje poglavje priznava manjšinam kolektivne pravice. S priznanjem kolektivnih pravic je Republika Madžarska korak pred mednarodno skupnostjo, saj v času sprejetja tega ni zahtevalo niti mednarodno pravo. Te pravice so: pravica manjšine, da ohranja, razvija in krepi zgodovinsko izročilo ter materialno in duhovno kulturo (16. člen), pravica manjšin do ustanavljanja manjšinskih organizacij, lokalnih in državnih samouprav (17. člen), pravica manjšine do medijske dejavnosti in do medijske zastopanosti na državnem radiu in televiziji ter možnost spremljanja programov iz domovine (18. člen). Osemnajsti člen zagotavlja tudi predšolsko vzgojo, osnovnošolsko in visokošolsko izobraževanje v maternem jeziku ter pravico do ustanovitve lastnih vzgojnih, izobraževalnih, kulturnih in znanstvenih institucij na državni ravni.

Četrto poglavje se nanaša na manjšinske samouprave. To poglavje ureja način in pogoje za ustanovitev samouprav, njihove pristojnosti in pravice, status, pravice do stikov z drugimi organizacijami in društvi ter število članov glede na število prebivalstva (trije člani za skupnosti do tisoč tristo prebivalcev, pet članov nad tisoč tristo prebivalcev, sedem članov v

---

⁴ Madžarski izraz je HONOS.

mestu in devet članov v mestu z županijskimi pravicami ali v okrožju glavnega mesta). Zakon ureja tudi način volitev v državno manjšinsko samoupravo. Definira tudi manjšinske elektorje, njihova funkcija je izvoliti državno samoupravo. Slovenska manjšina ima lastno lokalno in državno samoupravo.

Peto poglavje opredeljuje pravice manjšinskega elektorja, to je poslanca občinske samouprave, ki so ga izvolili kot manjšinskega poslanca v organe državne manjšinske samouprave. Štirideseti člen zakona določa, da ima samoupravni predstavnik »pravico do razprave na skupščini oziroma na seji vsake komisije, kjer obravnavajo vprašanja, ki se nanašajo na manjšine in je lahko navzoč tudi na zaprtih sejah« (Zakon št. LXXVII. 1993). Odloča lahko o pravnih predpisih, o učnih načrtih manjšinskega šolstva – razen visokega šolstva, državnih praznikov manjšine in drugem. Pravico ima tudi predlagati županu ali predsedniku komisije, da zadeve, ki se nanašajo na manjšino, obravnava skupščina ali komisija. Od župana, predsednika komisije ali tajnika lahko zaprosi za pojasnila o vseh zadevah, ki se tičejo položaj manjšine.

Šesto poglavje je namenjeno manjšinskemu šolstvu, ter kulturnim in izobraževalnim ustanovam. Triinštirideseti člen zakona določa, da imajo starši osmih učencev, ki pripadajo določeni manjšini, pravico zahtevati, da se njihov materni jezik uvede kot učni predmet. Na njihovo prošnjo morajo uvesti manjšinski razred ali skupino za te otroke.

Sedmo poglavje ureja uporabo jezika manjšin. Zakon določa, da lahko vsakdo kjerkoli in kadarkoli uporablja svojo materinščino. Pogoje za to mora država zagotoviti s posebnim zakonom. Zakon določa tudi to, da so topografski napisi na območju, kjer živi manjšina, dvojezični. Manjšinskim jezikom pa zakon ne daje uradne veljave. Na uradih so tako obrazci v madžarskem jeziku in tudi komuniciranje poteka v madžarščini.

Osmo poglavje ureja podporo manjšinam, gospodarjenje in premoženje manjšinskih samouprav. Država zagotavlja dodatno podporo manjšinskim vrtcem in šolam, določa vir za delovanje manjšinske lokalne samouprave. Zadnje, deseto poglavje, predstavlja končne določbe, v katerih so tudi našteje avtohtone etnične skupine v državi. Zakon omogoča, da se tudi druge manjšine zakonsko evidentirajo, če vsaj tisoč volivcev, ki izražajo pripadnost manjšini, vložijo pri predsedniku parlamenta svojo pobudo. O obstoju, prenehanju in preoblikovanju manjšinske organizacije samostojno odločajo delujoče manjšine. V 63. členu

država zagotavlja priznanim avtohtonim manjšinam enkratno denarno podporo za njihov razvoj.

Manjšinski zakon manjšinam daje precej pravic, a po sprejetju zakonodaje s tega področja bi morala država posvečati skrb pri udejanjanju določil v praksi.

Konec leta 2011 in v začetku leta 2012 je bilo sprejetih nekaj sprememb zakona. Manjšine so se sicer bale radikalnega poslabšanja pravic, vendar se je izkazalo, da temu ni tako. Šol ne bo več financirala država, temveč občine, manjšinske šole pa samouprave. Manjšine nimajo zagotovljenih poslanskih mest v parlamentu, kot je to Madžarska obljubila v dvostranskem sporazumu, pač pa lahko vzpostavijo svoje liste. Če dosežejo mejo deset tisoč glasov, je kandidat izvoljen. Dvojne pravice ni: zato se vsak volivec odloči, če bo glasoval za manjšinsko listo ali pa katero izmed državnih strank. Zaradi številčne nezadostnosti porabski Slovenci svojega poslanca ne morejo izvoliti. Vendar če lista prej omenjene meje ne doseže, vseeno dobi predstavnika v parlamentu. To postane prvi kandidat na listi. Ta nima glasovalne pravice, lahko pa zastavlja vprašanja in komentira. Slovensko narodno skupnost v madžarskem parlamentu od leta 2014 predstavlja zagovornica. Večja sprememba je tudi na področju lokalne samouprave. Število občin se bo reduciralo: zato bodo po novem vse porabske vasi ena občina, Monošter pa svoja občina. Predstavniki manjšine to ocenjujejo kot pozitivno spremembo. Pred tem je bilo namreč načrtovano, da bodo vsi vključeni v eno občino, to pa bi pomenilo bistveno slabše izvajanje manjšinskih pravic.

Manjšinske pravice na Madžarskem zagotavlja madžarska zakonodaja, za izvajanje teh pravic v praksi pa so odgovorni naslednji politični organi:

1. Parlamentarni odbor za človekove pravice, manjšino in religijo je odgovoren za manjšinsko problematiko na najvišji državni ravni, pripravlja tudi zakonodajo glede manjšinskih zadev.
2. Varuh človekovih pravic za področje narodnih in etničnih manjšin (deluje znotraj parlamenta).
3. Urad za narodne in etnične manjšine, ki deluje v okviru ministrstva za pravosodje.
4. Centralna državna uprava vključuje državne organe za področje manjšinskega šolstva, kulturne avtonomije in manjšinske samouprave.
5. Lokalna samouprava je odgovorna za uveljavljanje manjšinskih pravic in njihovo varstvo na lokalni ravni.

3.4 Varstvo avtohtonih narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji

Po Komacu (1999, 5) »ozemlje, na katerem je v začetku devetdesetih let nastala samostojna država Slovenija, ni bilo nikoli etnično homogeno. Število etničnih manjšin, njihov obseg ter njihova realna gospodarska in politična moč so se v različnih zgodovinskih obdobjih spreminjali skladno s spreminjanjem političnih meja. Zadnje spreminjanje državnih meja je na območju Slovenije pustilo kar » pestro« zbirko pripadnikov neslovenskih etničnih skupin.« Komac jih deli v dve skupini: na zgodovinske narodne manjšine in novodobne narodne skupnosti. Med zgodovinske narodne manjšine uvrščamo italijansko, madžarsko in romsko narodno skupnost, med novodobne narodne skupnosti pa pripadnike narodov nekdanje jugoslovanske države, ki so se v Slovenijo priseljevali v celotnem obdobju njenega obstoja (Komac v Žagar 2002, 13).

Republika Slovenija priznava madžarsko in italijansko narodno skupnost za avtohtoni manjšini, kjer živijo ljudje izven meja matične domovine od Trianona naprej.

»Izhodišče varovanja narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji določata pojma narodnostno mešano ozemlje in sklop kolektivnih pravic, ki jih država priznava ne glede na število, oziroma proporcijo pripadnikov narodnih skupnosti na narodnostno mešanem območju« (Komac 1999, 15).

Narodnostne pravice so zagotovljene z Ustavo Republike Slovenije. Z Izjavo o dobrih namelih je bilo ob osamosvajanju Republike Slovenije zagotovljeno, da bodo v novi državi narodne skupnosti ohranile vse že pridobljene pravice. »S Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije so italijanski in madžarski skupnosti in njunim pripadnikom poleg splošno zagotovljenih človekovih pravic in temeljnih svoboščin zagotovljene tudi vse pravice iz Ustave Republike Slovenije in veljavnih mednarodnih pogodb« (Pozsonec v Zagorc 1999, 17).

Po 5. členu država varuje in zagotavlja tudi pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti. Uradni jezik v Republiki Sloveniji je slovenščina. 11. člen Ustave pravi, da na območjih, na katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina in madžarščina. Štirinajsti člen Ustave Republike Slovenije zagotavlja enakost vseh pred zakoni. Po 61. členu Ustave ima vsakdo pravico, da svobodno izraža

pripadnost svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo. V 64. členu pa je navedena zbirka posebnih pravic obeh avtohtonih narodnih skupnosti (Komac 1999, 11).

Moderna zasnovana ustava zagotavlja enake človekove pravice in temeljne svoboščine vsakomur, s tem je Slovenija lahko olajšano pristopila k praktično vsem temeljnim dokumentom na univerzalni in regionalni ravni, ki zadevajo problematiko človekovih pravic in svoboščin (Komac 1999, 11).

Pravno varstvo avtohtonih narodnih skupnosti je v Republiki Sloveniji dobro urejeno, poleg ustavnih določb se na narodnostne pravice nanaša okoli osemdeset zakonov in izvršilnih predpisov. Slovenijo zavezujejo k varstvu manjšin še dvostranski in multilateralni dokumenti. Država s pozitivno zakonodajo poskuša ublažiti asimilacijo, ki je kljub temu prizadevanju zelo visoka.

4 VLOGA IN POMEN MANJŠINSKIH MEDIJEV

Po Komacu (2002, 51), glede pravice do informiranja pripadnikov narodnih skupnosti lahko razpravljamo o treh vsebinskih sklopih. Razpravljamo lahko (1) o možnostih narodnih skupin, da tvorijo in diseminirajo informacije o njih samih ter o okolju, v katerem živijo, v njihovem lastnem jeziku; (2) o prisotnosti narodno-manjšinske problematike v medijih, ki uporabljajo jezik večinskega naroda; in (3) o možnostih za svobodno sprejemanje informacij v jeziku narodne skupnosti iz države, v kateri živi pretežni del naroda, ki mu narodna skupnost v etničnem smislu »pripada« in podobno o možnostih posredovanja informacij, ki jih tvori narodna skupnost v prostor »matičnega« naroda. Poudarim naj, da se bom v diplomski nalogi posvetila analizi prvega problemskega sklopa.

Mediji vplivajo na oblikovanje kulturnih potreb, na izobraževanje, navsezadnje tudi na sprostitev in zabavo. Njihov pozitiven vpliv lahko vzpodbuja ohranjanje posameznikove identitete, prav tako pa lahko pozitivno vplivajo na ohranitev identitete družbenih skupnosti. Njihov pozitiven vpliv je zaznati tudi na drugih področjih družbenega življenja. Povzamemo lahko, da so mediji zelo vpliven dejavnik v družbenem življenju.

Odnos medijev do narodno-manjšinske problematike temelji na zgodovinsko oblikovani percepciji naroda, nacije in t. i. narodnega oziroma nacionalnega vprašanja. Mediji ne morejo popravljati nekaj, kar je rezultat socializacije, lahko pa prispevajo k ovrednotenju »večnih resnic« in k ustvarjanju tolerantnega pluralnega okolja. V tem smislu je izjemnega pomena aktivno delovanje proti pojavom rasizma, etnični odbojnosti in ksenofobiji, predsodkom in sovražnemu obnašanju do etnično ter religiozno drugačnih (Komac in Munda Hirnök 2004, 2).

Dejstvo je, da množični mediji vplivajo na oblikovanje javnega mnenja in percepcij prebivalcev do posameznih družbenih pojavov. Vpliv na tvorbo predstav o pojavih iz arzenala (med)etničnih, (med)narodnih in/ali (med)verskih odnosov je še posebej močan. Odnos medijev do narodno-manjšinskih skupin je možno razvrstiti v širokem razponu med spodbujanjem netolerantnega ali celo sovražnega odnosa do nedominantnih etničnih in/ali verskih skupin na enem polu, pa do prizadevanj po ohranjanju in promociji kulturne ter jezikovne različnosti na drugem polu (Komac in Munda Hirnök 2004, 3).

Vplivanje medijev je močno prisotno tudi na področju jezika. Jezik je temeljno orodje za družbeno organizacijo in identiteto posameznika. Je eden od konstitutivnih elementov skupinske zavesti in bistvo etnične pripadnosti. Jezik je nenehni spremljevalec etničnosti in vzdržuje razdaljo med družbo in posameznikom (Južnič 1993, 280–281). Mediji lahko skrbijo za ohranjanje in razvoj maternega jezika narodnih manjšin. Vendar le v primeru, če je narodni manjšini omogočeno spremljati dogodke iz družbenega okolja, v katerega je (ne-)posredno vključena. Mediji v jeziku narodne manjšine pripomorejo h kvalitetnejšemu sodelovanju v družbeno relevantnih procesih. V kulturi jezik postane vsebina sporočila, saj je sam po sebi kulturna vrednota, ki sooblikuje kulturno zavest. Prav ta vidik pa je pri narodni manjšini zelo pomemben. Vse prepogosto se namreč dogaja, da jezik pripadnikov narodne manjšine ostaja na ravni vsakdanjega komuniciranja omenjenih pripadnikov, medtem ko se naravni zahtevnejšega sporazumevanja in komuniciranja uporablja jezik večine (Munda Hirnök v Nećak Lük 1998, 132).

Kot najpomembnejše vloge manjšinskih medijev velja izpostaviti obveščanje pripadnikov narodne manjšine v maternem jeziku, krepitev narodne zavesti in povezovanje te zavesti z matico. Rabi maternega jezika na narodnostno mešanem območju pa lahko z mediji dodamo pomembnejšo družbeno vlogo. Glavni nalogi manjšinskih medijev sta dve, in sicer informiranje manjšine ter informiranje drugih o manjšini.

Manjšinski mediji pa so samo del celote informiranja narodnostne skupnosti. Nikakor ne smemo pozabiti na medije iz matice in medije večinskega naroda. Vse tri skupine medijev pa bi morale zagotavljati kar se da popolno zadovoljevanje potreb celotne skupnosti, še posebej pa potreb manjšine, saj ima ta svoje specifične potrebe, ki jih z mediji večinskega naroda ne more zadovoljiti (Munda Hirnök v Nećak Lük 1993, 126).

Manjšinski mediji imajo tako povezovalno vlogo, so sredstvo za vključevanje manjšine in sprejemanje drugačne kulture s strani večine. »Bolj kot katerikoli drugi medij lahko ima na primer televizija izjemno pomembno vlogo v informiranju narodnosti in o narodnosti ter ustvarjanju dobrega sožitja med manjšino in večino, zlasti narodnostne dvojezične televizijske oddaje, ki so s sliko in sporočilom v besedi dostopne vsem gledalcem, ne glede na njihovo jezikovno znanje« (Ružič v Vugrinec 1996, 208). Ostali mediji (radio, časopisi in vsi drugi) teh možnosti sicer nimajo, imajo pa svoje specifične prednosti: tisto, kar natisnejo, ostane prihodnjim generacijam. Podatki in izkušnje kažejo, da se mediji med sabo dopolnjujejo,

prepletajo, torej ima na nek način vsak medij svoj krog bralcev, poslušalcev in gledalcev. V tej pestri ponudbi se morajo na nek način uveljavljati tudi manjšinski mediji.

Mediji vzpostavljajo prostore, v in preko katerih lahko prihaja do uporov, izzivanja in spreminjanja vsiljenih identitet ali interesov (Cottle v Makarovič 2006, 46). To velja poleg javnih medijev tudi za medije etničnih manjšin.

Da bi pripadniki manjšine ohranjali materin jezik, svojo kulturo in skupinsko pripadnost, morajo biti deležni podpore družbenih institucij. Množični mediji pri tem prevzemajo zelo pomembno funkcijo, posebno kar zadeva vzpostavljanje in širjenje javnih funkcij jezika manjšine ter njene kulture.

Manjšinski mediji običajno nimajo univerzalnega sporočila. Poiščejo svojo t. i. ciljno publiko in še nekaj poslušalcev ter gledalcev. Pri tem pa moramo opozoriti na dejstvo, da manjšinske oddaje običajno idealnih terminov niso deležne.

Eden od osnovnih pogojev za razvoj in ohranjanje manjšinskega jezika je multimedijaska prisotnost v jeziku manjšine. Le skupne informacije, to so časopisne, radijske in televizijske, so primerna oblika narodnostnega informiranja. Kot vir multimedijске vsebine pa se vedno bolj uveljavlja splet. Kdor pač hoče biti del globalne komunikacije, mora biti na spletu (Munda Hirnök 2000, 297–300).

4.1 Zakonska ureditev o medijih manjšin v Sloveniji

4.1.1 Manjšine v Zakonu o medijih

V Zakonu o medijih se je Slovenija zavezala, da bo med drugim podpirala medije pri razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne poleg drugih subjektov tudi »za uresničevanje pravice pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, do javnega obveščanja in do obveščenosti« (Zakon o medijih, 4. čl.).

V Zakonu o medijih je zapisano, da morajo biti programske vsebine predvajane v slovenskem jeziku, »če pa so namenjene madžarski oziroma italijanski narodni skupnosti, jih lahko izdajatelj razširja v jeziku narodne skupnosti« (Zakon o medijih, 5. čl.). Oglaševalske vsebine

se obvezno razširjajo v slovenskem jeziku, mediji »italijanske oziroma madžarske skupnosti lahko objavljajo oglase v jeziku narodne skupnosti« (Zakon o medijih, 51. čl.).

V poglavju Slovenska audiovizualna dela je zapisano, da so »slovenska audiovizualna dela po tem zakonu tista dela, ki so izvorno producirana v slovenskem jeziku, ali dela, ki so namenjena madžarski in italijanski narodni skupnosti v njenem jeziku, ter dela slovenskega kulturnega izvora z drugih področij umetnosti« (Zakon o medijih, 68. čl.).

Prvi odstavek 76. člena pa pravi, da javno službo produkcije in razširjanja nacionalnih radijskih in televizijskih programov, »ki so v javnem in kulturnem interesu Republike Slovenije, vključno z radijskimi in televizijskimi programi italijanske in madžarske narodne skupnosti ter drugimi programi v skladu s posebnim zakonom, izvaja javni zavod Radiotelevizija Slovenija« (Zakon o medijih, 76. čl.).

4.1.2 Manjšine v Zakonu o Radioteleviziji Slovenije

Prvi odstavek 3. člena pravi, da javna služba obsega ustvarjanje, pripravljanje, arhiviranje in oddajanje poleg drugega »po enega radijskega in televizijskega programa za avtohtono italijansko in madžarsko narodno skupnost« (Zakon o radioteleviziji Slovenija, 3. čl.). RTV v 2. odstavku 3. člena zagotavlja »uresničevanje ustavnih pravic madžarske in italijanske narodne skupnosti na področju radijskega in televizijskega javnega obveščanja in spodbuja povezovanje narodnih skupnosti z matičnim narodom in vključevanje kulturnih ter drugih dosežkov italijanskega oziroma madžarskega naroda v narodnostne programe« (Zakon o radioteleviziji Slovenija, 3. čl.).

6. člen Zakona o Radioteleviziji Slovenija to zavezuje, da mora narodnostni program preko prizemeljskega omrežja pokrivati devetdeset odstotkov ozemlja, kjer živijo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti. Po tem zakonu je narodnostni program ali del narodnostnega programa možno oddati v ustvarjanje drugi RTV organizaciji oziroma producentu samo s soglasjem programskega odbora za narodnostni program (Zakon o radioteleviziji Slovenija, 6. čl.). Predstavniki italijanske in madžarske narodnostne skupnosti so zastopani tudi v Svetu RTV Slovenija, vsaka z enim predstavnikom. Radio in televizijska postaja v madžarskem in italijanskem jeziku delujeta v okviru nacionalne radiotelevizije.

Po 21. členu direktorja radia in direktorja televizije imenuje generalni direktor na osnovi javnega razpisa. Direktor radia oziroma direktor televizije organizira in vodi delo radia oziroma televizije ter vodi strokovno programsko delo radia oziroma televizije, razen strokovno-programskega vodenja v delu, ki se nanaša na narodnostna programa, za katera sta zadolžena pomočnika generalnega direktorja, ki ju imenuje generalni direktor v soglasju z ustreznim Programskim odborom. Programski svet imenuje Programski odbora za italijanski in madžarski narodnostni program, ki štejeta po devet članov. Programski odbor za narodnostni program daje soglasje k imenovanju odgovornega urednika narodnostnega programa in k obsegu ter programski zasnovi, programskim standardom in programski shemi tega programa, ki morajo biti usklajeni z materialnimi zmožnostmi javnega zavoda RTV Slovenija ter s predpisi, ki urejajo njegovo delo (Zakon o radioteleviziji Slovenija, 23. čl.).

V 27. členu je zapisano, da nadzorni svet pisno obvešča Programski svet in Programski odbora RTV-programov za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost, državni zbor in ministra, pristojnega za področje medijev, o svojih ugotovitvah. Če ugotovi nepravilnosti, naloži generalnemu direktorju, da jih odpravi.

O financiranju narodnostnih programov govori 30. člen, ki pravi, da se za ustvarjanje, pripravljanje, oddajanje in razširjanje narodnostnih programov del sredstev zagotavlja iz državnega proračuna.

»Prvo sejo Programskega odbora RTV-programov za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost skliče generalni direktor oziroma oseba, ki ga nadomešča, najkasneje v petnajstih dneh po imenovanju Programskih odborov RTV-programov za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost« (Zakon o radioteleviziji Slovenija, 47. čl.).

4.2 Zakonska ureditev o medijih narodne skupnosti na Madžarskem

4.2.1 Zakon o medijih

Do leta 2010 sta madžarske medije dejansko urejala dva zakona, Zakon št. II. o tisku iz leta 1986 in Zakon o radiu in televiziji št. II iz leta 1996. Na volitvah aprila 2010 je z dvotretjinsko večino glasov zmagala koalicija strank FIDESZ-KDNP in to je vladi omogočilo

spremembo in sprejetje številnih novih zakonov, med drugim tudi zakona o medijih, za spremembo katerega je potrebna dvotretjinska večina vsakokratne vlade.

Dva najpomembnejša zakona o medijih – Zakon o medijih (Zakon št. CLXXXV. iz leta 2010 o medijskih storitvah in množični komunikaciji) ter t. i. »medijska ustava« (Zakon št. CIV. iz leta 2010 o svobodi tiska in o osnovnih pravilih medijskih vsebin) pokrivata ves medijski trg. Nov medijski zakon pa po novem velja ne le za televizijo in radio, ampak tudi za tiskane in spletne medije.

Zakon št. II. o tisku iz leta 1986, ki je prenehal veljati 1. januarja 2011, je določal, da stališča, objavljena v medijih, ne smejo kršiti ustavnega reda države. Med drugimi je zakon določal, da »svoboda tiska v praksi ne sme povzročiti kaznivega dejanja ali poziva na kaznivo dejanje, ne sme kršiti javne morale ter ne sme kršiti človekove pravice« (Zakon št. II., 3. čl.).

Zakon o radiu in televiziji št. I. iz leta 1996 (stari zakon o medijih) je 2. odstavku 3. člena določal, da »dejavnost izvajalca RTV programov ne sme kršiti človekovih pravic in ne sme zbuhati sovraštva zoper ljudi, narode, skupnosti, narodne, etnične, jezikovne in druge manjšine kakor tudi ne zoper cerkev in verske skupnosti« (Zakon o radiu in televiziji št. I.). Poleg tega je v 3. odstavku 3. člena zapisano, da »izvajanje RTV programov ne sme biti usmerjeno v odkrito ali prikrito žalitev ali izločanje katere od manjšin in tudi ne zoper nobeno večino, zoper njihovo predstavitev ali obsojanje na podlagi rasnih vidikov« (Zakon o radiu in televiziji št. I.).

Stari zakon o medijih je v 3. odstavku 23. člena zavezoval javni zavod RTV k zagotavljanju pestrosti programov, posredovanju manjšinskih stališč (Zakon o radiu in televiziji št. I.) oziroma po 4. odstavku 23. člena mora »namenjati posebno pozornost predstavitvi prednosti verskih, cerkvenih kakor tudi narodnih, etničnih in drugih manjšinskih kultur« (Zakon o radiu in televiziji št. I.).

Ta zakon je tudi določal, da je »dolžnost javnega zavoda RTV spodbujati skrb za kulturo in materni jezik narodne in etnične manjšine na Madžarskem ter redno informiranje v njihovem maternem jeziku. 1. odstavek 26. člena pravi, da „to nalogo izvaja upošteva državo oziroma geografsko območje, kjer živi manjšina, prek regionalnih ali lokalnih izvajalcev programa, s programi, ki ustrezajo potrebam manjšine, s televizijskimi programi, ki so po potrebi

opremljeni s podnapisi, ali z večjezičnimi oddajami” (Zakon o radiu in televiziji št. I.). Nov zakon o medijih Orbanove vlade je iz zakona o medijih iz leta 1996 št. I. ohranil veljavnost le tistih členov, ki se nanašajo na obveznosti poročanja radijskih in televizijskih novic.

Dva nova zakona o medijih v zvezi z manjšinami ohranjata podobna načela kot prejšnja regulativa. Zakon o medijih št. CIV. v 1. odstavku 14. člena določa, da »mora izvajalec RTV programov spoštovati človekovo dostojanstvo« oz. »mora spoštovati ustavni red Republike Madžarske, pri svoji dejavnosti ne sme kršiti človekove pravice« (Zakon št. CIV, 16. čl.).

Poleg tega »medijska vsebina ne sme zbuhati sovraštva zoper ljudi, narode, skupnosti, etnične, jezikovne in druge manjšine kakor tudi ne zoper nobeno večino« in ne sme biti usmerjeno »v odkrito ali prikrito žalitev ali izločanje katere od teh skupnosti« (Zakon št. CIV., 17. čl.). Zakon v poglavju Pravice občinstva v 11. členu določa, da v Republiki Madžarski deluje javna služba za izvajanje programov v namen ohranjanja in krepite narodne samobitnosti in evropske identitete ter narodne, družinske, etnične, cerkvene skupnosti, negovanje in obogatitve madžarskega jezika in jezika manjšin ter kulture« (Zakon št. CIV., 11.čl.).

V smislu Zakona št. CLXXXV. iz leta 2010 je cilj „izvajanja programov javnih služb« med drugim »zadostitev zahtevam s strani narodnih in etničnih manjšin, cerkvenih ter drugih skupnosti na medijskem področju, predstavitev njihove kulture, negovanje maternega jezika narodnih in etničnih manjšin” (Zakon št. CLXXXV., 83/e čl.) oz. „predstavitev kulture narodnih in etničnih manjšin Evropi in svetu” (Zakon št. CLXXXV., 83/1 čl.).

Zakon v prvem odstavku 99. člena določa: „V Republiki Madžarski priznane vse narodne in etnične manjšine imajo pravico do negovanja svoje kulture in maternega jezika, do rednega informiranja v maternem jeziku preko samostojnih programov, ki jih izvajajo javne službe” (Zakon št. CLXXXV.).

Javni Zavod RTV to nalogo izvaja upošteva državo oziroma geografsko območje, kjer živi manjšina, prek regionalnih ali lokalnih izvajalcev programa s televizijskimi programi, ki so »po potrebi opremljeni s podnapisi, ali z večjezičnimi oddajami« (Zakon št. CLXXXV., 99/2 čl.).

„Državne samouprave narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem, če jih ni, pa njihove državne zveze, samostojno odločajo o načelih izkoriščanja časa za oddajanja, ki jim je na voljo pri izvajalcu javnih RTV storitev” (Zakon št. CLXXXV., 99/3 čl.). Madžarska tiskovna agencija, ki v smislu zakona pošilja novice javne službe (Zakon št. CLXXXV., 101/4 čl.), ima nalogo, da »redno in objektivno poroča o življenju domačih narodnih in etničnih manjšin« (Zakon št. CLXXXV., 101/lg čl.).

5 MANJŠINSKI MEDIJI V PORABJU IN PREKMURJU

Pri ohranjanju narodnostne identitete je informiranje v maternem jeziku eden od najpomembnejših dejavnikov. Za ohranjanje identitete manjšine je ključnega pomena ohranjanje maternega jezika, lastne kulture, občutka pripadnosti narodni skupnosti in sodelovanje pri odločanju o družbenih vprašanjih v zvezi z etnično identiteto narodne manjšine. Množični mediji imajo pri tem zelo pomembno vlogo. Vplivajo predvsem na ohranjanje in razvijanje jezika in kulture narodne manjšine (Munda Hirnök v Nećak Lük 1998, 253).

V tem delu diplomskega dela bodo predstavljeni manjšinski mediji madžarske narodne skupnosti v Prekmurju in mediji slovenske narodne skupnosti v Porabju.

5.1 Mediji slovenske manjšine na Madžarskem

5.1.1 Časopis Porabje

Časopis Porabje, edini slovenski časopis na Madžarskem, ki informira porabske Slovence v maternem jeziku, je začel izhajati 14. februarja 1991. Na začetku je izhajal kot štirinajstdnevnik, le na šestih straneh, od dvajsete številke prvega letnika pa na osmih straneh. Od leta 2001 je izhajal vsak drugi teden na dvanajstih straneh, vsak drugi teden pa na osmih straneh; to je trajalo do leta 2005, do trinajste številke. Postopoma se je razvil iz črno-belega v delno, potem pa do v celoti barvnega časopisa. Do leta 2005 so ga izdajali v tisoč štiristo izvodih, zaradi poostritve kriterijev financiranja na Madžarskem pa so morali uvesti naročnino. Leta 2005 je začel izhajati kot tednik, naklada se je ustalila pri osemsto izvodih.

Časopis dobivajo slovenske družine v Porabju (Monošter, Gornji Senik, Dolnji Senik, Sakalovci, Slovenska ves, Števanovci, Verica-Ritkarovci, Andovci). Slovencem, ki živijo v drugih krajih Madžarske (Budimpešta, Sombotel, Mosonmagyaróvár), pošiljajo kakih dvesto izvodov, kakih petdeset izvodov pa pošiljajo Porabcem oz. Slovencem drugje po svetu (ZDA, Kanada, Avstralija, Argentina). V porabskih vaseh imajo lastne distributerje, ki časopis raznašajo naročnikom na dom, drugi Slovenci na Madžarskem in tisti, ki so naročeni na časopis izven Madžarske, ga dobivajo po pošti. Bralci pa imajo možnost brati časopis tudi na spletni strani www.porabje.hu.

Bralci časopisa prihajajo iz srednje in starejše generacije, ki jim je materinščina še slovenščina, mlajša generacija pa bolj malo posega po časopisu. Po podatkih raziskave je izobrazbena struktura bralcev precej nizka, saj ima približno sedemdeset odstotkov bralcev osnovnošolsko ali poklicno izobrazbo, le petnajst odstotkov pa srednjo šolo.

Uredniška politika časopisa je, da mora biti časopis pisan v obeh zvrsteh slovenskega jezika, v porabskem dialektu in knjižni slovenščini. Težko je pa najti sorazmerje med tema dvema zvrstema, kajti predvsem starejši bralci bi bili veseli, če bi bil časopis skoraj popolnoma napisan v narečju, ker pa časopis pošiljajo tudi v Slovenijo in drugam v zamejstvu, kjer bralci porabščine ne obvladajo, so prisiljeni k uporabi tudi knjižne slovenščine. Je pa cilj tudi to, da knjižno slovenščino približujejo domačim bralcem. Tako pri knjižnih besedilih, ko se pojavljajo izrazi, za katere menijo, da jih ljudje ne poznajo, dodajo v oklepaju madžarski izraz ali razlago v narečju. Knjižna slovenščina pa je nujna, ker določenih vsebin ne morejo napisati v narečju. Predvsem, ko gre za t. i. moderne vsebine, manjka besedišča, saj se je porabščina ohranjala doma in v cerkvi; ker pa je to bilo kmetijsko območje, se zato tudi izrazoslovje omejuje na ta področja. Težava pri izražanju v narečju pa se pojavi tudi pri na primer političnih temah.

Sukičeva pravi, da »ima časopis – ob informiranju – pomembno vlogo pri ohranjanju narodnostne identitete ter maternega jezika porabskih Slovencev. Najraje ga prebira starejša generacija, ki nikoli ni bila deležna pouka slovenskega knjižnega jezika, zato je za njo časopis – sploh pa narečni članki – edini vir, kjer se srečuje s pisano slovensko besedo. Tudi srednje generacije so se navadile na naš časopis, vsekakor pa si moramo prizadevati, da bi nanj bolj navezali mlade šoloobvezne učence« (Sukič 2006, 11).

Pri časopisu so zaposleni trije: urednica, novinarka in fotograf-novinar. Honorarno dela za časopis od petnajst do dvajset ljudi.

Ob aktualnih političnih dogajanjih na Madžarskem in v Sloveniji, povezanih z narodnostno politiko, poročajo o vseh dogodkih v Porabju in tudi drugje, kjer v večjem številu živijo porabski Slovenci (Budimpešta, Szombathely, Mosonmagyaróvár).

Časopis Porabje tiskajo v tiskarni Digitalni Tisk, d. o. o., v Murski Soboti in se financira iz dveh virov: s pomočjo Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu ter z madžarskega

proračuna preko Državne slovenske samouprave. Uredništvo časopisa ima sedež v Slovenskem kulturno-informativnem centru v Monoštru.

Leta 1998 je bila opravljena raziskava o vseh manjšinskih časopisih na Madžarskem. Združenje za družbeno raziskovanje in informatiko je tudi bralcem posredovalo vprašalnike, s pomočjo katerih je ocenilo časopis in njegove bralce. Na raziskavo se je odzvalo štiriintrideset odstotkov bralcev. Dvaindevetdeset odstotkov bralcev časopisa Porabja se šteje za pripadnike slovenske narodnosti. Slovenščino kot materni jezik je izbralo triindevetdeset odstotkov. Za bralce Porabja je značilno, da je med njimi največ žensk (65 %), precej jih je iz starejše generacije (52 % je starejših od 50 let), le štirinajst odstotkov bralcev je mlajših od 30 let. Rezultati glede izobrazbene strukture bralcev so precej slabi. Štiriinpetdeset odstotkov bralcev je končalo le osemletko ali poklicno šolo, šestnajst odstotkov jih ima maturo in le štirinajst odstotkov fakultetno izobrazbo. Pri splošnih podatkih so dobili naslednje rezultate: sedemdeset odstotkov bralcev živi na podeželju, v vaseh, le dvaindvajset odstotkov v mestih in samo pet odstotkov v glavnem mestu. Večina bralcev je zadovoljnih z vsebino časopisa: deset odstotkov se je odločilo za oceno »zadovoljen in nezadovoljen« in le en odstotek je bolj nezadovoljen kot zadovoljen. Ti podatki kažejo na to, da je prebivalstvo v Porabju precej ostarelo in da je izobrazbena stopnja precej nizka. Možnosti za zaposlovanje so v Porabju omejene, zato se ljudje z visokošolsko ali fakultetno izobrazbo odseljujejo, kar v veliki meri pospešuje njihovo asimilacijo. Starostna in izobrazbena struktura sta ustvarjalce časopisa prisilili v to, da se pri večini publicističnih zvrsti poslužujejo narečja (Sukič 2005, 374–375).

Pogovor z odgovorno urednico časopisa Porabje Marijano Sukič (2016)

Iz česa se financira vaša dejavnost?

Časopis Porabje se financira iz dveh virov, in sicer v zadnjih treh letih 65 % finančnih sredstev dobivamo iz madžarskega proračuna, se pravi smo proračunska postavka v madžarskem proračunu, in sicer v proračunu Državne slovenske samouprave. To vsoto dobimo od Državne slovenske samouprave na podlagi pogodbe, ki jo podpišemo vsako leto oz. jo podpiše Zveza Slovencev na Madžarskem kot naš založnik. Drugi vir financiranja je iz Slovenije, približno od 30 do 33 % sredstev dobimo na podlagi natečaja Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, in sicer preko Zveze Slovencev na Madžarskem. Ostala en oz. dva odstotka zagotavlja naročnina, to sicer ni velik delež, ampak bralci imajo vseeno občutek, da tudi oni nekaj prispevajo. Pred časom je bilo financiranje drugačno, lahko bi

skoraj rekli, da obratno: od začetka nas je v približno 70 % financiral Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, madžarski del financiranja pa je potekal preko javnega sklada, ki je bil namenjen financiranju manjšinskih dejavnosti. Ena od dejavnosti je bila založniška dejavnost, in tu je bilo trinajst manjšinskih časopisov. Vsaki manjšini je omenjeni sklad financiral en manjšinski časopis; mi sicer imamo samo en časopis, večje manjšine pa imajo več časopisov. Ta sklad je financiral približno 30 % naše dejavnosti. Pri tem financiranju je bilo veliko finančne negotovosti, kajti ponavadi je razpis izšel pozno in lahko se je zgodilo, da januarja, februarja, celo marca še nismo vedeli, ali bomo dobili sredstva od Madžarske ali ne. Tako da, kar se tiče trenutnega financiranja, je ta konstrukcija veliko boljša, kot je bila prejšnja, proračunska postavka je zagotovilo, da dobimo potrebnih 65 % od Madžarske.

Koliko zaposlenih dela v vaši hiši, je to dovolj kadra?

Pri časopisu sva uradno zaposlena dva, in sicer novinar-fotograf in jaz kot urednica in novinarka. Za polovični delovni čas je zaposlena še računovodkinja. Honorarno pa imamo približno od pet do deset stalnih sodelavcev in od dvajset do petindvajset takih, ki občasno – enkrat ali dvakrat letno – napišejo članek ali dva in nam ju pošljejo. Tisti, ki honorarno »stalno« delajo za časopis, pišejo za skoraj vsako številko. Nekateri so tudi iz Slovenije. Menim, da je trenutno število sodelavcev zadovoljivo, saj izhajamo na samo osmih straneh. Če pa bomo časopis razširili, kar je v naših načrtih, da bi obseg časopisa širili na dvanajst strani, bomo morali vsekakor poiskati še eno sodelavko ali sodelavca, ker takrat bomo morali tudi vsebino časopisa spremeniti in objavljati več praktičnih vsebin. Tu mislim na stalne rubrike za gospodinje, za vrtničarje, tudi za mladino bi morali kaj dodati, kakšni modni kotički bi lahko to bili ali nekaj v zvezi z glasbo.

Kako ste zadovoljni s pogoji, v katerih delate?

Menim, da so pogoji dokaj dobri, to je odvisno tudi od nas. Pred kratkim smo zamenjali tudi računalnike. Za pripravo časopisa ne potrebuješ kaj dosti, dobre računalnike in dobre programe. Zadovoljni smo tudi s tiskarno, v kateri tiskamo časopis, čeprav imamo tu pa tam težave s kvaliteto tiska; o tem se z njimi pogovarjamo. Radi bi pridobili strokovnjaka, računalničarja, ker bi lahko potem tudi tehnično spremenili časopis, mu našli neko novo podobo, kajti sedanja podoba je praktično ista že od začetka, že kar petindvajset let. Sama nisem zadosti tehnično podkovana, da bi lahko to naredila. Potrebujem pomoč, nekoga, ki bi mi dal kakšne ideje, da bi bil časopis modernejši, bolj privlačen. Tudi format bi radi spremenili, manjšega formata si želimo. Časopis lahko berejo naši bralci tudi na spletu.

Spletno stran imamo od takrat, ko smo postali tednik, se pravi od leta 2005. To je samo spletna stran, to ni pravi spletni časopis, kajti pripravljen časopis samo naložimo na splet. Tudi zaradi tega bi potrebovali računalničarja, ki bi iz tega časopisa naredil redni spletni časopis, kjer lahko pišejo komentarje oz. kjer bralci lažje najdejo kakšen članek. Trenutno so na spletni strani samo posamezne številke časopisa in nič drugega.

Ali menite, da Slovenija in Madžarska dovolj skrbita za uresničevanje pravic manjšin na medijskem področju, kar je zakonsko določeno?

Menim, da v tem zadnjem obdobju, v zadnjih petih, šestih letih, za to dobro skrbi tudi Madžarska. Prej smo imeli težave pri financiranju. Trenutna vlada ima bolj pozitiven odnos do manjšin. To se pozna tudi pri financiranju oz. tudi pri tem, da financira tudi nevladne organizacije, kamor spada tudi naš založnik, tj. Zveza Slovencev na Madžarskem. Tudi za dejavnost Slovenskega doma daje nova vlada več podpore. Če samo pogledamo trenutno obnovo Slovenskega doma: Madžarska je za obnovo dala več denarja kot takrat, ko se je dom gradil. Treba je izpostaviti, da se je vladni odnos do financiranja oz. vladni odnos do manjših na Madžarskem pozitivno spremenil.

S kakšnimi težavami se soočate pri vašem delu? (finance, premajhna branost/poslušnost/gledanost, premajhna naklada, prevelika medijska raznovrstnost na trgu/premalo kadra, slabi pogoji dela, prostorska stiska itd.)?

Kot sem rekla: zadnje čase finančnih težav nimamo. Problem je generacijska razlika pri branosti našega časopisa. Največji problem časopisa je to, da nas mlada generacija oz. otroci ne berejo. Očitno je, da časopis bereta srednja in starejša generacija. Zato se sprašujemo, kako naprej, za koga naj bi se čez dvajset oz. petindvajset let ta časopis pripravljal? Če nas dandanes mladina ne bere, kaj bo potem (čez toliko let)? Ovira je tudi to, da vsebinsko časopis ni toliko namenjen mladim in otrokom kot pa starejši in srednji generaciji. A to je nek začaran krog: če veš, da te mladina ne bere, potem iščeš vsebine, ki jih srednja in starejša generacija bereta. Problem z jezikom bo določil tudi usodo našega časopisa. Že sedaj se postavlja vprašanje, kako naprej. Ali naj imamo v časopisu določene vsebine v madžarskem jeziku, da jih bodo potem razumeli mladi in starejši? Potrebujemo tudi slovenske vsebine oz. neke vsebine, ki tudi njih zanimajo, da jih na nek način pridobimo oz. da jih malce navežemo na časopis, da ga bodo vsaj prelistali in mogoče prebrali še kakšen slovenski naslov, kakšen krajši slovenski članek. Ali pa ostanemo pri tem, kar imamo zdaj, da pišemo v narečju in v slovenskem knjižnem jeziku. Vendar bomo s tem popolnoma izgubili to mlado generacijo.

Sama si sicer želim, da ostanemo pri slovenskem jeziku. Bojim se namreč, da bodo bralci – če bomo uvedli trojezične vsebine – enostavno prebrali samo madžarske članke, v slovenščini pisane pa ne. Tako bi zanemarili tudi jezik. Tematsko pa pokrivamo praktično vse: politiko, če je povezana z manjšinsko skupnostjo, dogodke iz porabskih vasi in društev, pripravljamo pogovore/intervjuje z domačimi ljudmi. Prav to je rubrika, ki jo ljudje najraje berejo. Vedno vključimo tudi neko narečno nadaljevanko za mlade, vendar sem prepričana, da tudi to bolj berejo starejši kot otroci. Dodamo še kakšen oglas in program RTV Slovenija. To je to.

Kako vidite prihodnost vašega medija? Ali bo kader in na drugi strani občinstvo? So možnosti za razvoj?

Prihodnost je zelo odvisna od tega, v katero smer se bo uredniška politika zasukala. Če bomo šli na »trojno« jezиковno varianto (narečje, knjižna slovenščina, madžarščina), potem se lahko zgodi, da bomo dobili še en del bralcev. Če ne, potem je naša dolgoročna usoda zelo vprašljiva. Seveda je to zelo povezano tudi s šolstvom, učenjem jezika: če se bo šolstvo zasukalo smer, da bodo učenci pridobili vsaj pasivno znanje slovenskega jezika, če se ga že doma v celoti ne naučijo, bi se knjižne slovenščine naučili do take mere, da bodo lahko prebirali kakšne slovenske časopisne članke.

5.1.2 Oddaja Slovenski utrinki

Oddaja Slovenski utrinki je na sporedu Madžarske televizije od leta 1992. V prejšnjih časih je bilo nekaj slovenskih prispevkov v oddajah Naš ekran, ki so jih od leta 1979 pripravljali v Pečuju za t. i. »južnoslovanske manjšine« (Hrvati, Srbi, Slovenci).

Oddaje so na sporedu vsak drugi teden, in sicer v dolžini šestindvajset minut. Od začetka je novinarka in odgovorna urednica Ibolya Dončec Merkli, drugače predavateljica na slovenski katedri v Sombotelu. Pri svojem delu je imela v določenih obdobjih pomočnice/ke (najdlje Andrejo Grebenar Kovač), v zadnjih desetih letih pa pripravlja oddaje skupaj z Dušanom Mukičem. Tako imajo Slovenski utrinki trenutno dva novinarja, ki sta zaposlena v Madžarski televiziji (natančneje MTVA-ju, ki plačuje novinarja iz državnih sredstev).

Oddaje se pripravljajo v zasebnem (zunanjem) studiu v Sombotelu, ki zagotavlja snemalca in vso potrebno tehniko za magazine. Od tod hodita novinarja na teren predvsem v eno uro vožnje oddaljeno Porabje, saj govori oddaja predvsem o in za porabske Slovence. Ob tem pa

poročata tudi o življenju Porabcev izven domačega okolja (Szombathely, Mosonmagyaróvár in Budimpešta) in po vsej Madžarski. Občasno pa ju pot zanese tudi v Slovenijo (v prvi vrsti v Prekmurje), od koder se vračata z zanimivimi prispevki predvsem etnološke, gastronomske, zgodovinske – torej kulturne narave.

Glede tematike je v ospredju kultura, zato je ekipa Slovenskih utrinkov prisotna na skoraj vseh pomembnejših prireditvah v Porabju in izven. Ob kulturi pa seveda poročajo tudi o narodnostno-političnih in gospodarskih dogodkih. V portretih lahko gledalci spoznajo zanimive usode Porabcev, vedno pa ostane nekaj časa za razvedrilo. Umetniške razstave, stare jedi, stare obrti, predstavitev zanimivosti iz posameznih vasi – vse to so teme Slovenskih utrinkov. Ena od najpomembnejših nalog je poleg informiranja tudi ohranjanje/razvijanje materinščine.

V oddajah se uporabljata obe zvrsti slovenskega jezika: tako porabsko narečje kakor knjižna inačica. Oba novinarja sta porabska Slovenca. Program pa je namenjen tudi pripadnikom večinskega naroda, saj s podnapisi postane razumljiv tudi Madžarom. Oddajo lahko spremljajo širom Madžarske. »Glede na to, da je v madžarskih medijih, razen redkih izjem, sorazmerno malo prispevkov o Sloveniji, je zelo pozitivno, da se uredništvo Slovenskih utrinkov odloča za občasne prispevke iz države matičnega naroda. Prav s tem so dobili porabski Slovenci nekaj, kar marsikatera manjšina v Evropi že ima, nekatere pa še ne (Munda Hirnök v Nećak Lük1998, 253).

Slovenski utrinki so na sporedu kanala Duna TV vsak drugi četrtek ob 7.25, v zadnjem času je ponovitev oddaje na sporedu ob 15.05 na na Duna World. Čez teden dni pa si lahko oddajo ogledajo tudi pripadniki matičnega naroda, saj slovenska RTV prevzema in predvaja oddajo že od samih začetkov. V Sloveniji o Porabju, žal, še vedno premalo vedo.

Oddaje so namenjene vsem generacijam Slovencev na Madžarskem, ker pa čas predvajanja ni najboljši, jo lahko v živo gledajo predvsem starejši. Sodobna tehnika pa omogoča, da si lahko gledalci ogledajo magazine na spletu tudi kasneje.

Pogovor z odgovorno urednico oddaje Slovenski utrinki Ibolyo Doncsecz (2016)

Iz česa se financira vaša dejavnost?

Oddaja Slovenski utrinki se pripravlja v zasebnem studiu. To pomeni, da ima zasebni studio pogodbo z madžarsko javno televizijo (MTVA) in mora zagotoviti pogoje in tudi osebje, ki oddajo dokončno pripravijo in jo potem pošljejo v Budimpešto. Dva redno zaposlena novinarja zaposluje MTVA, odgovorno urednico in pa novinarja, ki delata šest ur na dan. Slovenske utrinke torej v celoti financira madžarska javna televizija, madžarska država. Oddaje smo začeli pripravljati v okviru Regionalnega studia MTV v Sombotelu, studio je bil v zasebni lasti. Slovenci na Madžarskem živijo strnjeno v Porabju in tako je bilo treba poiskati studio v Sombotelu, da bi lahko novinarji in snemalci hitreje prišli do Porabja. Ta studio ni nastal zaradi naših oddaj, ampak zaradi regionalnih oddaj, kajti regionalne oddaje so se začele prej, tam nekje spomladi 1992, naše oddaje pa jeseni 1992. Po finančni krizi so sredstva za zunanjo produkcijo zmanjšali, zato smo nove prispevke pripravljali v dolžini od od trinajst do petnajst minut, druge vsebine pa smo morali ponavljati.

Ko so sedež regionalnega studia leta 2001 premestili v Sopron, je naše uredništvo še naprej pripravljalo slovenske oddaje v Sombotelu pri istem podjetniku. Od julija 2011 je javna televizija podpisala pogodbo z drugim podjetnikom v Sombotelu, kjer se pripravljajo slovenske oddaje še danes. Snemalca in potrebno opremo zagotavlja ta zasebni studio.

Koliko zaposlenih dela v vaši hiši, ali je to dovolj kadra?

Oddaje pripravljajo odgovorna urednica, novinar in snemalec-montažer. Odgovorna urednica in novinar imata šesturni delovnik, snemalec-montažer pa je samostojni podjetnik. Vsi opravljamo več dejavnosti, ker nimamo posebej režiserja in tonskega tehnika ali organizatorja. Prednost je, da smo pri zasebnem studiu in nam občasno lahko posodijo snemalca, če ga potrebujemo. Imamo tudi madžarsko lektorico, kajti narodnostne oddaje so podnaslovljene in prevedeno madžarsko besedilo nam lektorira; plačuje jo zasebik. Ker je časovna stiska, ponavadi delamo tako, da pripravimo prispevek in naslednji dan že montiramo, se pravi za slovensko lekturo nimamo časa; pri slovenščini se moramo zanesti na svoje znanje, ker slovenskega lektorja nimamo.

Kako ste zadovoljni s pogoji, v katerih delate?

Lahko rečemo, da so trenutno ti pogoji boljši, kot so bili na začetku. Kar se tiče tehnike, imamo sodobnejšo opremo, ker že dve leti pripravljamo oddaje v HD tehnologiji. Na začetku je bilo tako, da smo naredili oddajo in kasete pošiljali v Budimpešto po pošti. Dolga leta je bilo tako. Trenutno pa pripravljeno oddajo naložimo na strežnik.

Drugače pa kadar koli lahko gremo kamor koli snemat, noben ne reče, da bo to preveč stalo: lahko gremo v Budimpešto, lahko gremo v Ljubljano, kar se tiče financ, je vse urejeno. Največja pridobitev je to, da imamo lastnega snemalca, službeni avto in če se danes odločim, da jutri gremo snemat, se s snemalcem dogovorimo in gremo. To je drugod pri madžarski televiziji bolj zapleteno.

S kakšnimi težavami se soočate pri vašem delu? (finance, premajhna branost/poslušnost/gledanost, premajhna naklada, prevelika medijska raznovrstnost na trgu/premalo kadra, slabi pogoji dela, prostorska stiska itd.)?

S časom predvajanja nismo zadovoljni, ker se je v zadnjem času termin velikokrat spreminjal. Trenutno so oddaje premierno predvajane ob 7.25 na Duna TV, ponovitve pa so isti dan ob 15.05 na kanalu Duna World. To je problematično, ker če nekdo v četrtek nima časa, da bi pogledal oddajo, tudi popoldne ne bo uspel. Boljše bi bilo, če bi bila ponovitev kateri drug dan, na primer v petek ali pa v torek. Na začetku so oddaje premierno predvajali na kanalu M1 in ponovitve so bile v soboto dopoldne na kanalu M2. Konec tedna je bilo prav gotovo doma več ljudi, zlasti pozimi, takrat smo imeli več gledalcev. Največji problem pa ni čas predvajanja, ampak da termine zmeraj spreminjajo. Ljudje ne morejo slediti, kdaj so Slovenski utrinki na sporedu. Drugi problem pa je ta, da so oddaje predvajane vsak drugi teden in ljudje ne vedo, ali ta teden oddaja bo ali ne. Morajo brskati po časopisih ali spletu. Kanal Duna World pa je na voljo v manj gospodinjskih kot kanal Duna TV, ker ga nimajo vsi v zakupljenih paketih.

Spletni ogled oddaj pa je zelo dobra priložnost, ker so dostopne kadar koli in tako tudi mlajša generacija in tudi zaposleni lahko pogledajo oddaje. Lahko povemo, da nas že veliko ljudi gleda na spletu, povezavo pa lahko posredujemo drugim tudi po elektronski pošti. Zelo hitro se najdejo oddaje, ki so na spletu že na dan predvajanja. Kakor smo slišali od ljudi, mlajša in srednja generacija nas večinoma gledata na spletu. Madžarska javna televizija ima skupno

spletno stran www.mediaklikk.hu. V iskalnik je potrebno samo vpisati iskalno geslo »Slovenski utrinki« in oddaje takoj najdemo.

Naše magazine predvaja tudi RTV Slovenija, tako jih lahko tudi v Porabju gledajo na programu SLO1 ter na spletni strani 4d.rtv slo.si.

Imamo pa tudi svojo Facebook stran Színes Magyarország, ki združuje vse manjšinske novinarje na Madžarskem in vedno dva dni pred predvajanjem oddaje napovemo vsebino. Isto delamo za Slovenijo: tista stran se imenuje Slovenci v sosednjih državah (SVSD). Nanjo dva dni pred predvajanjem oddaje naložimo kratko vsebino. Tako poskušamo priti tudi do mlajših generacij.

Kako izgledajo vaše oddaje in kdo je občinstvo oddaje?

Glede na to, da smo na sporedu vsakih štirinajst dni, o aktualnostih poročamo z zamikom. Dogodke največkrat predstavljamo v daljših prispevkih, nismo na primer kot dnevnik ali pa tisti, ki imajo oddaje vsak ali vsak drugi dan. V naših magazinih so prisotne različne teme, ki zajemajo življenje slovenske narodnosti, to so šolstvo, kultura, versko življenje, kmetijstvo, gospodarstvo itd. Poskušamo ovekovečiti tudi čim več človeških usod, portretov porabskih Slovencev, izročilo, stare obrti. Večkrat hodimo snemat tudi v Slovenijo, kjer ponavadi predstavljamo kulturne znamenitosti, muzeje, poiščemo kakšne obrtnike, največkrat v Prekmurju ali pa na Štajerskem, če pa gremo dlje, poiščemo stično točko s Slovenci na Madžarskem.

Tem nam včasih primanjkuje, odvisno je od tega, koliko je dogodkov in če so dogodki zanimivi. Nek dogodek se lahko predstavi tudi na več načinov. Naša ciljna publika so porabski Slovenci in če se kaj v Porabju dogaja, dobro vemo, da se ljudje zelo radi vidijo na televiziji. Največkrat pa imamo »pravo« temo, to si pa sami izmislimo.

Moramo pa poudariti, kako pomembni so podnapisi, kajti od Radia Monošter se razlikujemo v tem, da imamo tudi prispevke v knjižni slovenščini, oni pa imajo vse v narečju. Mi lahko imamo knjižne prispevke, kajti vse je podnaslovljeno v madžarskem jeziku in s tem ne dosežemo le porabskih Slovencev, ampak tudi večinski narod, tj. Madžare. Ker smo del državne televizije, se moramo potruditi, da so naše oddaje privlačne tudi madžarskim gledalcem.

Za uporabo porabskega narečja smo se odločili zato, ker je to prosila starejša generacija. To je tista generacija, ki se knjižne slovenščine v šoli še ni učila in jo zelo težko razume. Zato kar se le da, pripravimo v narečju. Vsega pa ne moremo in niti ni naš cilj, da bi oddaje pripravljali samo v narečju. Z narečjem prispevamo k temu, da se naš arhaični jezik še naprej ohranja. Kar se tiče mladih, je problem znanje jezika. Mi lahko delamo za mlade, predvajamo kakšne glasbene spote ali predstavimo skupine, ki nastopajo v Porabju; a dobiti mlade pred mikrofonom, to pa je zelo težko. Idealno bi bilo, če bi jih lahko predstavili in dosegli, da bi sodelovali. Nastopanju pred mikrofonom se verjetno izmikajo zaradi neznanja jezika: ali ga premalo znajo ali se pa sramujejo govoriti slovensko. Isto je pri narečju in ne samo pri knjižnem jeziku.

Prosili so nas, naj v svoj spored uvrstimo slovenske risanke. Odgovorili smo, da lahko vsak otrok v Porabju gleda programe SLO 1, SLO 2, POP TV. Zagotovo otroci ne bodo vstajali ob 7.25, da bi si na koncu naše oddaje ogledali pet minut dolgo risanko. Mladi gledajo naše oddaje takrat, ko nastopi njihova folklorna ali pevska skupina, ko lahko vidijo sebe. Splošne porabske narodnostne teme jih toliko ne zanimajo. Razmišljali smo o tem, da bi v pripravo oddaj vključili mlade ali pripravljali nek jezikovni kotiček, da bi se tisti, ki ne znajo toliko jezika, mogoče naučili preprostih povedi ali besednih zvez. Vendar ne vemo, kako bi to sprejeli gledalci. Dobro pa bi bilo zaradi večinskega naroda, ker dandanes Madžari pogosto potujejo v Slovenijo, velikokrat iščejo kakšne učbenike, iz katerih bi se lahko učili slovensko, vendar jim tega ne moremo ponuditi. Tudi zaradi tega bi bil tak jezikovni kotiček koristen.

Nimamo stalnih rubrik, oddaje urejamo sproti, kakor so dogodki in kakšne ideje imamo. Ne želimo poročati le o dogodkih, temveč tudi o temah, ki ne zanimajo le porabskih Slovencev, ampak pritegnejo tudi madžarske gledalce. Madžari radi gledajo takšne prispevke, v katerih predstavljamo kakšno pokrajino, poklice, še posebej, če je to iz Slovenije.

Ali menite, da Slovenija in Madžarska dovolj skrbita za uresničevanje pravic manjšin na medijskem področju, kar je zakonsko določeno?

Slovenija nas podpira na tak način, da RTV prevzema in predvaja naše oddaje in to je zelo pomembno, ker tako prenesemo vest, znanje o porabskih Slovencih v matično domovino. Kar se pa tiče madžarske države, imamo za dvotedenske oddaje priskrbljeno praktično vse.

Kako vidite prihodnost vašega medija? Ali bo kader in na drugi strani občinstvo? So možnosti za razvoj?

Kar se tiče kadra, je predvsem odvisno od mladine in tudi od učenja jezika – koliko ljudi se bo želelo učiti jezika in koliko jih bo imelo voljo za novinarski poklic. Ali pa za snemalca, ker bomo sčasoma prav gotovo potrebovali tako snemalca kot novinarja. Kar se tiče občinstva: če bomo pripravljali zanimive, pestre oddaje, bomo prav gotovo imeli občinstvo. Če so v oddaji štirje ali pet prispevkov, je dovolj pestra. Teme ne smemo razvleči, ampak moramo bistvo povedati kratko in jedrnato. To je ljudem všeč. Ni nujno, da se bodo te oddaje pripravljale samo za porabsko skupnost. Če te porabske skupnosti ne bo, bomo še vedno ostali povezovalni člen med Madžarsko in Slovenijo. In mogoče bomo ostali zanimiva oddaja, ki ponuja slovenske vsebine madžarskim gledalcem.

Tedenskih oddaj ne bi mogli imeti, saj je porabskih Slovencev premalo. Včasih moramo iti tudi v ostale predele Madžarske, kjer živijo Slovenci. Če pa hočemo biti pestri, zanimivi, moramo res pripravljati krajše prispevke. Tedensko napolniti šestindvajset minut, bi bilo zelo težko; čeprav so take težnje. Za tedenske oddaje ne bi zadostovali dva novinarja in en snemalec, in tudi dodatnega prevajalca bi potrebovali. Novinar bi moral obvladati tudi narečje, saj dokler obstaja porabska skupnost, moramo v prvi vrsti pripravljati prispevke zanjo, v porabsčini, da so razumljivi. Statističnih podatkov o sedanji gledanosti nimamo, raziskava pa je bila izvedena pred dobrimi desetimi leti. Takrat smo se med narodnostnimi oddajami uvrstili na tretje mesto: prvi so bili Romi, drugi Hvrati, tretji pa mi (Slovenci).

5.1.3 Radio Monošter

Radio Monošter je začel delovati 23. junija 2000 po dolгих in napornih meddržavnih dogovarjanjih. V skladu z Zakonom o narodnih in etničnih manjšinah v Republiki Madžarski deluje na lokalni frekvenci Monošter 106,6 MHz. Na začetku je tedensko oddajal osem ur, ob delavnikih med 16. in 17. uro, ob nedeljah pa med 12. in 14. uro. Od leta 2012 pa se je obseg programa razširil na štiri ure oddajanja vsak dan (med 12. in 16. uro). Sedež radia je v Slovenskem kulturno-informativnem centru v Monoštru.

Simbol radia je kikirikanje petelina, saj želijo, da se njegov glas sliši daleč, prav v vsako porabsko hišo. Najpomembnejša naloga Radia Monošter je poleg posredovanja informacij ohranjanje materinega jezika in krepitev narodne zavesti. Za slovenski radio sta si prizadevali

obe slovenski krovni organizaciji na Madžarskem: Zveza Slovencev in Državna slovenska samouprava. Porabcem pa je ves čas stal ob strani tudi Urad za narodnosti. S pomočjo madžarskega Urada za narodne in etnične manjšine ter madžarskega Ministrstva za pravosodje so uspeli pridobiti tudi pomoč madžarske vlade. Medresorna komisija je gradnjo poslopja podprla z osem milijonov forintov, ministrstvo za pravosodje pa primaknilo še dodatna dva milijona forintov. Za ureditev studia pa so večino sredstev pridobili od Evropske unije preko programa Phare, porabski Slovenci pa so morali dodati še dvaintrideset tisoč evrov. Levji delež je pri tem prispevala Slovenija (Fujs 2000, 2).

Radio Monošter vpliva na Porabce z živo besedo, s katero prispeva k jezikovnemu ozaveščanju teh ter k upočasnitvi asimilacije. Radio se je prisiljen posluževati domačega narečja, in sicer iz dveh razlogov. Če želi pridobiti poslušalce, mora oddajati v jeziku, ki ga ti razumejo in ga imajo za svojega. Drugi razlog je, da zaradi jezikovnih razmer v Porabju govori večina njihovih domačih sogovornikov v domačem narečju.

Radio poslušata srednja in starejša generacija. Ljudje iz teh starostnih skupin radi poslušajo in tudi radi govorijo. Ker gre za lokalno radijsko postajo, so oddaje slišne le v 30-kilometrski razdalji od Monoštra. Slovenci, ki živijo izven Porabja, oddaj ne morejo poslušati. Uradnih podatkov o spremljanju oddaj nimajo, veliko pa so med ljudmi, ki jih poslušajo, in odzivi so pozitivni.

Pogovor z direktorjem in glavnim urednikom Radia Monošter Francekom Mukičem (2016)

Iz česa se financira vaša dejavnost?

Trenutno se Radio Monošter financira s pomočjo madžarske države. Približno dve tretjini potrebnega proračuna zagotavlja madžarska država, to stanje traja tri oz. štiri leta. Da imamo takšen delež systemskega financiranja, smo kar zadovoljni, ker je bilo prej veliko težje. Na začetku ni bilo nobenega systemskega financiranja, prijavljali smo se le na razpise. Nekako po petih oz. šestih letih je začela madžarska država zagotavljati približno polovico potrebnih sredstev, kar je bilo zelo malo. Z madžarske strani dobivamo sredstva od parlamenta, in sicer preko Državne slovenske samouprave, ki je naša ustanoviteljica in tudi lastnica. Pobudo za ustanovitev radia je dala Zveza Slovencev na Madžarskem. Pri ustanavljanju radijske firme sta sodelovali tudi Državna slovenska samouprava in Lokalna slovenska manjšinska

samouprava v Slovenski vesi. Takratni zakoni so predpisovali, da se civilna društva razpisa za dodeljevanje frekvence ne morejo udeležiti in da manjšinski radio mora biti v stoddotni lastni manjšinske državne samouprave. Zaradi tega je morala Zveza zapustiti »konzorcij,« zato je kot ustanoviteljica in lastnica ostala samo Državna slovenska samouprava. Samo javno družbo Radio Monošter smo ustanovili že leta 1997. Idejo zanjo je leta 1995 dala Slovenska Zveza na Madžarsko-slovenski manjšinski mešani komisiji. Priprave so trajale kar do leta 2000, ker ni bilo razpisa za dodeljevanje frekvenc. Takratni medijski zakon je brez razpisa dovoljeval največ osem ur radijskega programa, zato smo dolgo časa imeli samo toliko sporeda. Od ideje do uresničitve je torej minilo kar pet let. Tri leta pred začetkom emitiranja sem prostovoljno vodil firmo, ki je »spala,« ampak administrativne posle je vsekakor bilo potrebno opravljati. V zadnjih treh oz. štirih letih smo s financiranjem kar zadovoljni, ker se je delež systemskega financiranja dvignil s prejšnjih petdeset odstotkov na približno dve tretjini potrebnih sredstev. Ni pa lahko poskrbeti tudi za manjkajočo eno tretjino. Prijavljamo se na razpise MTVA-ja (Sklad za podporo radijskih in televizijskih medijev) z našim enournim Tedenskim magazinom ob četrtkih, za kar prejemamo približno dva milijona forintov. Pri istem razpisatelju se redno potegujemo tudi za sofinanciranje stroškov delovanja, pri čemer gre za od dva do pet milijonov forintov. Tretji vir financiranja je razpis Urada Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, kar znaša približno od deset do dvanajst odstotkov potrebnih sredstev. Tudi ene tretjine ni lahko pridobiti, kot svoj čas polovice, ker so pogoji vedno slabši in strožji, verjetno zato, ker je vse več prosilcev in vse manj denarja. Kot rečeno, systemsko financiranje nam v zadnjih treh oz. štirih letih končno nudi neko stabilnost, saj se ni mogoče kar naprej osredotočati na različne razpise. Sicer pa so madžarska državna sredstva kar zamujala na začetku letošnjega leta. Vedno nas opozarjajo, da moramo ves denar potrošiti do konca leta, mi pa pravimo, da moramo zmeraj imeti vsaj za mesec dni privarčevanega denarja. Ker smo se tokrat res strogo držali proračunskih predpisov, prva letošnja državna podpora pa je prispela komaj sredi februarja, smo imeli kar nekaj težav.

Koliko zaposlenih dela v vaši hiši, ali je to dovolj kadra?

Trenutno nas je pet stalno zaposlenih. Peta kolegica je prišla ravno pred letom dni. Vrsto let smo bili trije, pred desetimi leti, leta 2006, je prišla tretja kolegica, ki je zaradi nas zapustila šolo po petindvajsetih letih poučevanja. Nagovarjali smo jo slaba tri leta. Zelo smo je veseli, kakor smo veseli tudi najnovejše kolegice. Eden največjih problemov Radia Monošter je namreč pomanjkanje ustreznih kadrov za posebne porabske razmere. Treba je vedeti, da v Porabju večina slovenskega življa niti ne govori niti ne razume knjižne slovenščine. Če

hočemo obstajati, moramo izhajati iz realnosti, torej večidel oddajati v domačem slovenskem narečju. Dobre tri četrtine programa so v dialektu, približno eno četrtino ustvarjamo v knjižnem jeziku. Zelo težko je, ker mladi skoraj da ne govorijo več slovensko, zlasti ne narečja, starejši pa so v glavnem vešči zgolj domače govorce. V takih jezikovnih razmerah je potemtakem tudi nadvse težko najti ustrezne sodelavce. Zaradi razgibanega terenskega radijskega dela bi bili najbolj primerni mladi, ki še nimajo družine in imajo dovolj časa tudi ob vikendih. Vendar pa mladi večinoma ne govorijo več slovensko. Zato smo še posebej veselili nove sodelavke srednjih let, ki dobro obvlada porabščino in je ni niti to odvrnilo od nove službe, da mora dnevno prevoziti sto dvajset kilometrov. Z novo kolegico imamo srečo tudi v tem pogledu, da sta njena otroka že odrasla. Še eno osebo bi rabili, ki bi se spoznala tako na tehniko kakor na novinarstvo v porabščini in knjižnem jeziku. Pri radiu iz varčevalnih razlogov ne zaposlujemo niti rednega tehnika, čeprav moramo ob radijskem studiu skrbeti tudi za dva mikrovalovna in dva FM oddajnika. Zaradi tega nam marsikdaj trda prede, ker smo pač amaterji, ampak do zdaj smo nekako vendarle zvozili. Potrebujemo torej osebo, ki se spozna na vse te tehnične vragolije, v preostalem času, ko ne bi bilo na delu tehničnih škratov, pa bi opravljala novinarska, uredniška in še kakšna dela. Kot vsi ostali, ki smo tako rekoč tudi dekleta za vse, pomivamo, pometamo, čistimo, smo kot nekakšen družinski radio. Takšno osebo pa je težko dobiti, zlasti zaradi pomanjkanja jezikovnega znanja. Dnevno oddajamo štiri ure radijskega sporeda. Radio Monošter je neke vrste medijski mastodon, tradicionalni, mirnodobni radio. Namenoma veliko govorimo, ker je naša prvotna naloga ohranjanje in razvijanje maternega jezika. Sicer pa porabski Slovenci radi poslušajo življenjske zgodbe drugih ljudi v svojem slovenskem maternem jeziku. Tudi madžarski medijski zakon nam predpisuje, da naši sporedi morajo biti večinoma (najmanj v sedeminšestdesetih odstotkih) govorni programi, ki služijo javnemu dobru. To pa ni lahko, ker nimamo dovolj ljudi, ki bi lahko govorili radio na ustrezni strokovni ravni. Starinski slovenski govor pomeni tudi določeno jezikovno oviro. Tudi glede tematik, ki jih lahko obravnavamo v naših oddajah v porabščini, smo na dokaj slabem. Če na primer nimamo porabskega zdravnika, ki bi znal slovensko, po drugi strani v porabščini ni ustreznega izrazoslovja za zdravstvo, potem se lahko o zdravstvu pogovarjamo le ljubiteljsko. Naši sogovorniki tudi mešajo madžarščino in slovenščino. Če kakšnih porabskih izrazov ne poznajo, povedo v madžarščini. Na radiu tudi zaradi tega veliko montiramo, kar nam tudi vzame veliko časa. Od desetih ljudi, ki jih nagovarjamo za sodelovanje v radijskem pogovoru, nam pet ali šest odkloni. So seveda tudi taki porabski Slovenci, ki slovenstvu sploh niso naklonjeni. V taki majhni skupnosti je precej težko določiti, kaj in koga bomo snemali. Paziti moramo, ker imajo nekateri ljudje tudi zaradi

slabih zgodovinskih izkušenj manjvrednostni občutek. Bojijo se, da bodo s svojo okrnjeno slovenščino postali smešni. Tudi oni se zavedajo pomanjkljivosti svojega maternega jezika, zato si na vse možne načine prizadevamo izboljševati jezikovno raven. Neopazno jih celo popravljamo na ta način, da njihove madžarske izraze v naslednjem vprašanju še enkrat ponovimo slovensko, kakor bi želeli potrditev ali pa ne bi česa točno razumeli. Večinoma ponovijo slovensko, mi pa potem tisto, kar je bilo madžarsko povedano, odstranimo, ne da bi sogovorniki opazili naše »šolniške« posege. Dokončni pogovor na koncu zveni veliko bolj slovensko kakor posneto gradivo. Daljše reportaže z življenjskimi zgodbami (njihova dolžina je od petnajst do dvajset minut) montiramo tudi od tri do štiri ure.

S kakšnimi težavami se soočate pri vašem delu? (finance, premajhna branost/poslušnost/gledanost, premajhna naklada, prevelika medijska raznovrstnost na trgu/premalo kadra, slabi pogoji dela, prostorska stiska itd.)?

Kmalu po začetku ustvarjanja slovenskih oddaj na Radiu Monošter leta 2000 so se začeli poslušalci pritoževati, da se zavoljo reliefnih razmer v določenih krajih Gornjega Senika, Andovcih in drugih slovenskih krajih ne slišijo naše oddaje. Temu je bržkone botrovalo to, da je Slovenska zveza še pred mojim prihodom v Monošter leta 2000 navezala stike s takratnim Inšpektoratom za telekomunikacijo (HIF) in pri njem naročila analizo in »iskanje frekvence« za potrebe načrtovanega Radia Monošter. Dobrohotno domnevam, da so vseskozi govorili o Radiu Monošter, sodelavci inšpektorata pa so najbrž mislili, da bodo bodoči poslušalci ljudje v Monoštru. Temu primerno so »poiskali« tudi frekvenco FM 106,6 MHz-a. Strokovnjakom ni bilo dovolj jasno razloženo, da se Radio Monošter kljub takšnemu imenu naj ne bi slišal le v Monoštru, temveč po vsem Porabju. Javna skrivnost je, da na začetku madžarske oblasti niso bile nič kaj navdušene, da bi porabski Slovenci sploh imeli svoj posebni radio. Lahko bi se namreč usul plaz, ker bi tak precedens mogoče vzbudil skomine po lastni radijski postaji tudi pri ostalih dvanajstih narodnostnih skupnostih na Madžarskem. Ko smo zaradi slabe slišnosti vložili prošnjo za pretvorni oddajnik na Gornjem Seniku, smo zopet čutili nenaklonjenost. Madžarske oblasti so se izgovarjale na zapleteno mednarodno usklajevanje s sosednjimi in nesosednjimi državami (na primer tudi s Češko in Srbijo). Usklajevanja, pogovori, sestanki na različnih sončnih upravah so se vlekli leta kakor kurja čreva. Ko se je zaradi nerešenega problema seniškega pretvornika pripravljalo mednarodno srečanje zunanjih ministrov Republike Madžarske, Republike Slovenije in Republike Avstrije, so birokrati končno popustili. V treh letih, kakor revnemu fantu v pravljicah, je šlo ogromno časa in energije. Od leta 2007 naprej deluje gornjeseniški pretvorni oddajnik na frekvenci FM 97,7

MHz-a in od takrat naprej je slišnost po vsem Porabju zadovoljiva. Kar se tiče raznovrstnosti medijskih storitev, kakih poglobljenih strokovnih pogovorov ne moremo pripravljati v narečju, ker dialekt tega ne zmore. Možnost obstaja, da bi pripravljali prispevke v knjižnem jeziku, ampak tega večina Porabcev ne bi razumela. Zaradi teh objektivnih jezikovnih danosti naš strokovni nivo kajpada ne more dosegati kakšnih regionalnih ali državnih radijskih postaj, kar pa niti ni naš cilj. Glavni namen je, kot rečeno, ohranjanje in razvijanje maternega jezika in negovanje slovenske kulture. Radijskih in televizijskih postaj ter časopisov je tudi v Porabju na pretek (tudi radijski in televizijski programi iz Slovenije so dosegljivi). Ljudje si torej vse ostale informacije, ki jih potrebujejo, lahko pridobijo iz teh virov. Za nas je pomembno to, da slovenske ljudi v Porabju pridobimo in da nas poslušajo. Večina zavednih Slovencev nas rada poslušajo. To vemo od samih sogovornikov in poslušalcev. Na podlagi šestnajstletnih izkušenj si upamo trditi, da Radio Monošter porabskim Slovincem res veliko pomeni. Zadnjič mi je na primer neka gospa zaupala, da je sedem let hodila tedensko delat v bližnji Güssing v Avstriji in je imela hudo domotožje. Ves teden je bila v tujini in je mislila, da bo morala prenehati hoditi s trebuhom za kruhom, ko je iznenada odkrila, da se slovenske oddaje Radia Monošter slišijo tudi v Güssingu. Namesto vsakodnevnega popoldanskega počitka je raje prisluhnila našemu radiu in – verjeli ali ne – tako ji je odleglo, da je domotožje splahnelo. Preko radijskih valov je takorekoč zvedela vse o Porabju, slišala je svoje sorodnike, znance in prijateljice. Takih in podobnih človeških zgodb bi vam lahko nizali še pa še. Mislimo torej, da Radio Monošter dosega svoj glavni namen. S slišnostjo in poslušnostjo smo skratka kar zadovoljni. Tudi manjši, nezavedni ali celo madžaronsko nastrojeni del porabskih Slovencev nas poslušajo, nima pa nas tako rad kot ostali in tudi ni pretirano pripravljen sodelovati z nami. To so ljudje, ki se tudi kulturnih in ostalih slovenskih prireditev v Porabju ne udeležujejo. Prostorske stiske nimamo, ker smo bili svoj čas dokaj previdni, da ne rečem daljnovidni, načrtovali smo dolgoročno. Kljub določenim pritiskom pred desetletjem in pol, češ da bi nam zadostovalo morda tudi manj prostorov, smo vztrajali pri naši dolgoročni viziji. Če bi takrat popustili, bi danes že bili na tesnem. Sicer delujemo v Slovenskem kulturno-informativnem centru, v t. i. Slovenskem domu. O sistemskem financiranju smo že dejali, da se je naš gmotni položaj v zadnjih treh oz. štirih letih dodobra izboljšal. Seveda še ni vse idealno, najbrž nikoli niti ne bo, ampak v tem pogledu po novem delujemo v dokaj ugodnih razmerah. Tudi tehničnih problemov imamo manj kakor poprej. Studijska in oddajniška oprema, ki jo imamo na voljo, v glavnem ustreza našim potrebam.

Ali menite, da Slovenija in Madžarska dovolj skrbita za uresničevanje pravic manjšin na medijskem področju, kar je zakonsko določeno?

Da še enkrat ponovim, v zadnjih treh oz. štirih letih smo priča precejšnjemu napredovanju. Na začetku je bilo hudo, ker nekaj let ni bilo nikakršnega systemskega financiranja. Pisarili smo prošnje, prijavljali smo se na take ali drugačne razpise. Ob neki priložnosti so nas celo silili, tako z madžarske kot s slovenske strani, da se prijavimo na nek natečaj pri madžarskem Ministrstvu za promet, češ da so se oni že kar »zmenili.« Kratko malo so nas nagnali kot kakšne berače. Načelno naj bi potrebna sredstva za delovanje Radia Monošter stoodstotno zagotavljala madžarska država, toda kljub vsem izboljšavam tudi danes ne moremo shajati brez pomoči matične Slovenije. Res gre za »le« približno od deset do dvanajst odstotkov podpore od celotnega letnega proračuna Radia Monošter, vendar brez te pomoči radio tudi v prihodnje ne bo mogel nemoteno delovati.

Kako vidite prihodnost vašega medija? Ali bo kader in na drugi strani občinstvo? So možnosti za razvoj?

Nekateri dobro plačani optimisti mi po službeni dolžnosti vsake toliko pravijo, da sem bojda pesimist, ko tu pa tam spregovorim o ne ravno svetli prihodnosti porabskih Slovencev. Če bi bil res zakrknjen pesimist, potem bi bržkone ob hudih težavah, ki smo jih imeli v minulih šestnajstih letih, že na začetku pobral šila in kopita. Pa se ne bi dnevno sto dvajset kilometrov vozil ob vremenskih nepravilnostih po klavnih madžarskih cestah, polnih kamionov od Baltika do Jadranskega morja. Če bi bil črnoglednež, prav gotovo ne bi bil pustil svoje službe v Sombotelu, kjer živim. Povabilo v Monošter sem sprejel kot izziv, čeravno sem tudi takrat vedel, da se nam porabskim Slovencem glede naše prihodnosti piše slabo. Mogoče pa bom lahko vendarle prispeval nekaj malega, da bi vsaj upočasnili neizogibni konec. Najbrž tudi to ni znak črnoglednosti, da bi že lahko užival v pokoju, pa vendarle trmasto ostajam in vztrajam na Radiu Monošter. Kljub prejle omenjenim izboljšavam tudi v prihodnje ne bo lahko. Razmeroma dobre trenutne pogoje bo treba znova in znova zagotavljati tudi v prihodnje, ker se politika spreminja iz dneva v dan, vlade se lahko menjajo, marsikaj se lahko na mah spremeni. Sovraštvo do tujcev, do Romov, do Židov itd. se stopnjuje tudi na Madžarskem. V takem vzdušju ni samo korak od tega, da se v državi kadarkoli lahko spremeni dozdejšnji pozitiven odnos do manjšin. Mladi porabski rodovi v glavnem ne govorijo več porabsko, starejši pa ne obvladajo knjižne slovenščine. Ti dve socialni zvrsti slovenskega jezika sta izredno oddaljeni druga od druge, ker porabski živelj državnopolitično gledano ni bil nikoli del slovenskega narodnega telesa. Zato pa se tudi nista vzporedno razvijali. Obstaja del

mladih Porabcev, ki doma na Madžarskem večidel niso govorili in ne govorijo svojega narečja, knjižnega jezika pa so se naučili v matični domovini, kar je seveda razveseljivo. Nastal pa je nov problem, da ti ne morejo imeti normalnih jezikovnih stikov v slovenščini s svojo narodnostno »bazo,« se pravi s svojimi sorodniki, s poslušalci, bralci, gledalci, ker se omenjeni porabski skupini slovensko kratko malo ne razumeta. Zato se morata sporazumevati madžarsko. Velikanska razlika med knjižnim jezikom in porabskim narečjem je naša porabska tragika. Tisti porabski mladinci, ki govorijo zgolj slovenski knjižni jezik, bodo čez čas skupinica ljudi, ki bo lahko povezovala Slovenijo in Madžarsko, ampak avtohtonih porabskih Slovencev, kakršni so bili sto in sto let, prej ko slej ne bo več. V kolikor se ne bo zgodil kakšen čudež. Če pa ostanemo kritični realisti in izhajamo iz resničnih trendov, potem moramo ugotoviti, da se nam slabo piše. Če bo nekoč vendarle konec vsega, saj majhni jeziki izginjajo tudi drugod po svetu, se lahko vendarle tolažimo s tem, da smo opravili svoje poslanstvo po svojih najboljših močeh. V tem pogledu, da se danes naši porabski Slovenci počutijo razmeroma dobro v svoji koži. Skozi zgodovino so bili tako in tako zapostavljeni. Srčno upamo, da jim tudi mi vlivamo vsaj kanček upanja in si bomo na moč prizadevali tudi še naprej, da bo temu tako tudi v prihodnje. Jezikovna skupnost z nekaj tisoč duš se bo po logiki stvari prej ko slej pogreznila v pozabo. Mi na radiu delamo na tem, da bi do tega prišlo čim pozneje in bomo vztrajali kljub vsemu. Ne razmišljamo o nadaljnji širitvi našega radijskega sporeda. Menim, da je vsakršna miselnost, ki zagovarja nenehno rast, zgrešena. Saj tudi drevesa ne rastejo do nebes, kajne? Tudi mi moramo izhajati iz potreb. Naši poslušalci so stari od štiridest do petinosemdeset let. Starejši se počasi poslavljujejo, vse večji je delež tistih, ki ne govorijo več slovensko. Pa tudi sicer človek ne more, recimo, kar deset ur radio poslušati. Mora tudi marsikaj drugega početi. Med našimi poslušalci je veliko upokojencev, ki preživijo več časa doma kot zaposleni. Opoldne kuhajo, jejo, torej so doma, zato smo se odločili za dvanajsto uro kot začetek našega radijskega programa. Poleti je opoldne vroče in ljudje ne gredo na njive, vrtove, saj gre večinoma za podeželske ljudi. Ob nedeljah opoldne, ko začnemo ponavljati najbolj zanimive prispevke minulega tedna, pri prazničnem kosilu je skupaj družina, zaposleni, upokojenci, šolarji itd. Mislim, da je čas, ko začnemo z našimi oddajami, pravšnji, pa tudi štiriurna dolžina zadostuje našim porabskim potrebam. Vse pomembno se lahko pove, zapoje in zaigra v tem času. Pozno popoldne pa tudi v Porabju vladajo raznorazne televizijske nanizanke, od katerih pa še tako navdušeni porabski radijci ne bi mogli odvrniti naših poslušalcev. Že v prvih letih novega tisočletja je bil Radio Monošter prisoten na internetu, ampak zopet ista pesem, isti problem kot vedno. Mladi, ki se spoznajo na novodobno tehniko, ne govorijo slovensko, starejši, ki uporabljajo svojo materinščino, pa

nimajo spleta in ga niti ne obvladajo. Poslušaj nas tudi precej goriških Slovencev v Prekmurju, kjer imamo tudi veliko sogovornikov. V prvi vrsti zaradi njih in zaradi razkropljenih Porabcev na Madžarskem in po svetu vendarle razmišljamo o ponovni uporabi spletne strani. Prednost spleta je vsekakor v tem, da lahko zaposleni ali šolarji, ki so v službah ali šolah v času našega emitiranja, prisluhnejo našim slovenskim oddajam po vrnitvi domov.

5.2 Manjšinski mediji v Prekmurju

5.2.1 Časopis *Népújság*

Népújság je tednik madžarske manjšine v Sloveniji, izhaja od leta 1956. Je edini tiskani medij madžarske narodne skupnosti. Prva številka je kot priloga Pomurskega vestnika izšla 19. januarja 1956, prva samostojna številka pa leta 1958, prav tako v okviru Zavoda za časopisno in radijsko dejavnost v Murski Soboti (Zágorec-Csuka 2004, 131), ki se danes imenuje Podjetje za informiranje. Po drugi svetovni vojni je bil *Népújság* edini madžarski medij v Sloveniji in je kot tak bil v monopolnem položaju. Poslanstvo časopisa je obveščanje pripadnikov madžarske narodnosti v njihovem maternem jeziku, ohranjanje jezika in kulture. Začetki ustvarjanja časopisa so bili težki, bil je celo na robu propada, vendar se je zahvaljujoč naklonjenosti manjšinske politike kljub vsem težavam ohranil. Težave so imeli pri financiranju in predvsem pri zagotavljanju primerne strokovne kadra, kar je v tistem obdobju predstavljalo eno izmed največjih težav pomurske madžarske narodne skupnosti. Zaradi tega so bili najzgodnejši članki pretežno iz slovenščine prevedena besedila. Leta 1970 se je uredništvo iz Murske Sobotice preselilo v Lendavo (Zágorec-Csuka 2004, 137), imenovali so prvega madžarskega odgovornega urednika, država pa je uredila financiranje. Časopis je v 70-ih letih vsebinsko, po obsegu in po številu naročnikov dosegel raven podobnih manjšinskih tiskanih medijev. Iz 4,4 strani so prešli na 7,3 strani. Leta 1970 je časopis imel sedemsto štirideset naročnikov, leta 1977 pa se je ta številka povečala za tisoč, se pravi, da je imel tednik tisoč sedemsto petdeset naročnikov (Zágorec-Csuka 2004, 137). Leta 1986 je začela v tedniku *Népújság* izhajati literarna in kulturna priloga *Muratáj*, ki se je razvila v samostojno literarno in družboslovno revijo. Od leta 1990 je *Népújság* izhajal vsak petek na dvajsetih straneh. S 1. julijem 1993 je založbo časopisa prevzel novoustanovljeni zavod madžarske manjšine Zavod za informativno dejavnost madžarske narodnosti in tako zadostil privatizacijskim zakonskim kriterijem, da manjšinski mediji v Sloveniji ne smejo priti v zasebno last. S tem se je začelo novo obdobje v zgodovini manjšinskega tiska v Pomurju. Od takrat lahko govorimo o samostojnem madžarskem tisku in novinarstvu, saj je do takrat

murskosoboški slovenski tisk imel velik vpliv na kadrovskem področju. Z ustanovitvijo zavoda se je povsem spremenila tudi sestava uredništva. Leta 1995 je tednik začel izhajati v novi, revijalni obliki, delno v barvnem tisku. To podobo je ohranil do novembra 2008, ko je Népújság izšel s spremenjeno grafično podobo, v večjem formatu in skoraj v celoti v barvnem tisku. Zavod za informativno dejavnost madžarske narodnosti od leta 1997 izdaja tudi pomurski madžarski mladinski časopis IFI, ki izhaja kot mesečna brezplačna priloga Népújsága (Zágorec-Csuka 2004, 145).

Népújság izhaja na štiriindvajsetih straneh, v času poletnih počitnic (julija in avgusta) pa na dvajsetih straneh. Jezik Népújsága je knjižna madžarščina z vpletenimi značilnimi lokalnimi izrazi pomurskega madžarskega jezika. Časopis ima tudi svojo spletno stran: www.nepujzag.net.

Pri časopisu so trenutno zaposleni štirje novinarji, direktor, odgovorni urednik, tehnični urednik, lektor ter administrator. Poleg njih sodeluje še več kot deset stalnih zunanjih sodelavcev. Od leta 2008 ima časopis poročevalca iz Goričkega. Časopis izhaja v tisoč štiristo izvodih, od tega ostane doma približno tisoč tristo izvodov, ostali pa gredo v druge evropske države in drugam v tujino.

Intervju z odgovorno urednico časopisa Népújság Király M. Jutko (2016)

Kako je financirana dejavnost?

Medijsko dejavnost madžarske manjšine financira država: iz slovenskega državnega proračuna preko Urada za narodnosti Republike Slovenije prejemamo od petinosemdeset do devetdeset odstotkov vsakoletnega proračuna, razliko pa pridobimo na razpisih doma in v tujimi ter na trgu z naročnino.

Kot ena od narodnostnih institucij posebnega pomena se vsako leto prijavljamo na posebni razpis Sklada Gaborja Bethlena na Madžarskem, ki zagotavlja podporo zamejskim madžarskim ustanovam. Dejstvo je, da manjšinska medijska dejavnost v Sloveniji ne more biti tržna dejavnost in da brez slovenske državne podpore Népújság ne bi mogel izhajati. Ta pokriva osnovne stroške, kot so tisk, dostava, stroški dela itd. Torej skoraj 90 % financ prispeva slovenska država – odvisno od tega, kako uspešni smo na razpisih na Madžarskem; ta delež se vsako leto spreminja.

Koliko zaposlenih dela v vaši hiši? Ali je to dovolj kadra?

Zavod za informativno dejavnost madžarske narodnosti Lendava ima trenutno devet zaposlenih, število se tudi v prihodnje najverjetneje ne bo spremenilo, saj nam finančni okvir zaenkrat dodatnih zaposlitev ne omogoča. Zavod vodi direktor, ki tudi delno dela kot novinar, kar lahko v našem primeru izpostavimo kot specifiko, delo uredništva pa usmerja odgovorni urednik. Vsebine ustvarjajo trije redno zaposleni novinarji, stalna dopisnica iz Goričkega in stalni zunanji sodelavci predvsem na področju športa. Dodaten kader bi potrebovali predvsem za širitev vsebin na spletu in za dnevno posodabljanje spletne strani, ki je zdaj vezana na tedensko tiskano izdajo časopisa.

Kako ste zadovoljni s pogoji, v katerih delate?

Uredništvo dela v solidnih pogojih: prostorsko in tehnološko (računalniška in fotografska oprema) smo trenutno primerno opremljeni, seveda pa so posodobitve opreme neizogibne. Skrbno jih moramo načrtovati, saj lahko posodabljammo le po korakih, namenskih sredstev za posodobitve ne prejemo. Kot sem omenila že prej: želeli bi si, da bi imeli takšne finančne in kadrovske pogoje, ki bi omogočili, da razvijamo spletne platforme, saj smo na tem področju še šibki.

Ali menite, da Slovenija in Madžarska dovolj skrbita za uresničevanje pravic manjšin na medijskem področju, kar je zakonsko določeno?

Obe državi izpolnjujeta svoje zakonske obveznosti. Koliko pa sta fleksibilni, voljni pomagati še poleg zakonsko določenih okvirjev, pa je vedno odvisno od širših družbenih razmer, gospodarske, ekonomske situacije. V devetdesetih letih in potem do začetka splošne gospodarske krize je bilo mogoče pridobiti dodatna sredstva tudi izven pogodbenega financiranja, medtem ko danes denimo zelo težko dobimo dodatno podporo za kakšen projekt. V zadnjem obdobju, predvsem s sistemom razpisov za zamejske manjšinske projekte, pa so se povečale možnosti za pridobitev sredstev iz Madžarske.

S kakšnimi težavami se soočate pri vašem delu? (finance, premajhna branost/poslušnost/gledanost, premajhna naklada, prevelika medijska raznovrstnost na trgu/premalo kadra, slabi pogoji dela, prostorska stiska itd.)?

Prostorske stiske nimamo, pogoji dela so tudi primerljivi z drugimi mediji, za ostalo pa bi rekla, da večinoma velja. Vendar moramo manjšinski medijski prostor umestiti v širši

družbeni kontekst. Naklada tiskanih medijev upada, vemo, da se pridobivanje informacij »seli« na druge platforme, mladi v glavnem ne berejo več časopisa v klasičnem smislu. Pri manjšinskem tisku pa se je morda prav na tej ravni ustvarilo neko ravnotežje ali neke vrste »kontraefekt«: prav zato, ker je manjšinski, se bo ohranil. Naročnina na časopis v maternem jeziku se prenaša iz roda v rod, naročniki so v smislu narodnostne identitete vezani nanj, čutijo pripadnost do časopisa in se mu težje odpovejo. Glede na stopnjo asimilacije – po podatkih štetja prebivalstva število pripadnikov madžarske narodne skupnosti v Sloveniji upada – smo kot skupnost vedno šibkejši, vendar nam naklada ne upada sorazmerno s stopnjo asimilacije, temveč ostaja na neki ravni, kar lahko razumemo kot pozitivno dejstvo. Seveda je bila naklada nominalno gledano pred dvajsetimi oz. tridesetimi leti višja, vendar je bilo tudi število pripadnikov manjšine večje, večje je bilo tudi število naročnikov med izseljenci. Prihodnost je v mladih bralcih: da bi pridobili mlade bralce, ki so se preselili na splet, poskušamo razviti elektronsko platformo, biti tematsko aktualni, informativni.

Kako vidite prihodnost vašega medija? Ali bo kader in na drugi strani občinstvo? So možnosti za razvoj?

Medijski trg se zelo hitro spreminja, bralne navade se spreminjajo, tudi manjšinski mediji niso izvzeti, čeprav so zaradi manjšinskega »statusa,« ki sem ga že prej omenila, mogoče malo bolj zaščiteni. V uredništvu si želimo in upamo, da bomo ohranili današnjo raven naklade, kar bi pomenilo, da smo kljub asimilaciji uspeli obdržati bralce, da nas berejo tudi v narodnostno mešanih družinah. Upamo tudi, da bomo lahko kadrovske pomladili uredništvo. Zelo bi bili veseli, če bi se ustvarile razmere, da bi lahko razpisali oziroma bi pristojne institucije za naše potrebe razpisale kadrovske štipendije in bi lahko zaposlili mlad, strokovno in jezikovno dobro izobražen kader. Pravzaprav si je razvoj brez mladega kadra v bodoče težko predstavljati. Novega delovnega mesta namreč nismo razpisali vse od leta 1995. Pri razvoju časopisa – tako v vsebinskem kot oblikovnem smislu – želimo slediti sodobnim trendom. Prav tako želimo razvijati mladinsko prilogo IFI, ki jo kot časopisno prilogo izdajamo enkrat mesečno (desetkrat na leto, v času šolskega leta). Ker izdaja priloge ni vključena v naš osnovni proračun in za sredstva kandidiramo na vsakoletnem razpisu Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, bi radi, da bi se sredstva za prilogo vključila v osnovni proračun, kar bi zagotovilo stabilnost zdaj negotovega financiranja. Nadaljevati želimo tudi z izdajanjem revije Kerekperec, prve pomurske madžarske barvne reportažne revije, ki smo jo prvič izdali leta 2011 in je z razširjenimi vsebinami iz sveta kulture, kulinarike, zgodovine madžarske manjšine v Pomurju itd. vse od začetka zelo lepo sprejeta med bralci ter predstavlja neke vrste

dodano vrednost manjšinskega tiska. Stroške letnega izida revije, ki prav tako niso vključeni v naš osnovni proračun, pokrivamo iz madžarskih razpisnih sredstev. V prihodnje bi radi ohranili stabilnost poslovanja s trendom razvoja, saj brez razvoja ni prihodnosti.

5.2.2 Televizijski program v madžarskem jeziku

Začetki informiranja madžarske narodne skupnosti v maternem jeziku preko televizijskih oddaj segajo v leto 1968. Na RTV Beograd so bile trikrat tedensko predvajane od petnajst do dvajsetminutne oddaje v madžarskem jeziku.

Prva oddaja, namenjena madžarski narodni skupnosti, je bila na RTV Slovenija predvajana jeseni 1978. Oddaje, ki so bile na sporedu vsaka dva tedna, so bile na začetku petnajstminutne, kasneje pa so trajale trideset minut. Od januarja 1983 pa do aprila 1985 je bila oddaja Mostovi/Hidak/Ponti in je prinašala prispevke o obeh narodnih skupnostih v Sloveniji. Izkazalo se je, da zamisel ni bila najbolj ustrezna, zato so oddaje Mostovi/Hidak kmalu znova dobile svojo prvotno podobo. Uredništvo oddaje je sprva delovalo v Ljubljani, kasneje v Murski Soboti. Leto 1992 pa je pomemben mejnik v razvoju televizijskih programov v madžarskem jeziku: 13. oktobra so namreč predali svojemu namenu novi RTV-center v Lendavi, kulturnem in upravnem središču prekmurskih Madžarov. Prvega januarja 1994 je RTV Slovenija izpolnila obljubo o tedenskem predvajanju tridesetminutnega televizijskega programa v madžarskem jeziku. Od leta 1998 so predvajali polurne oddaje dvakrat na teden. »Studio se je moral soočiti s podobnimi težavami kot leta 1994, saj je bil vnaprej zagotovljen le programski čas, vse ostale pogoje, predvsem kadrovske in tehnične, pa si je bilo potrebno izboriti oz. zagotoviti naknadno. Enak trend je bilo mogoče zaznati tudi pri vseh kasnejših širitvah televizijskega programa v madžarskem jeziku« (Zver 2008, 87). Mostovi so bili na sporedu na prvem programu TV Slovenija, in sicer ob petkih ob 16.20. Nova oddaja z naslovom Mozaiki pa je bila ob torkih ob 18.20 premierno predvajana na drugem programu TV Slovenija v okviru regionalnega programa TELE M. Še konec istega leta so spremenili naslov nove oddaje zaradi iste vsebinske zasnove kot jo imajo Mostovi; obe oddaji sta se nato predvajali pod istim naslovom. V prvem četrtletju leta 2000 je bil termin predvajanja oddaje Mostovi/Hidak zaradi nove sheme predvajanja dnevnoinformativnih oddaj TV Slovenija na prvem programu s 16.30 prestavljen na 16.00, dopoldanske ponovitve na drugem programu pa z 9.30 na 8.30. Leta 2002 so razširili program na štirikrat po trideset minut tedensko. Oddaje brezplačno prevzete produkcije z naslovom Potepanja/Barangolások

so bile na sporedu vsak teden ob torkih. Ob sredah in petkih je bila predvajana že znana mozaična oddaja Mostovi/Hidak, ob četrkih pa so se izmenjevale štiri nove oddaje lastne produkcije (portret Moj gost, moja gostja/Vendégem, oddaja z aktualno tematiko Pod drobnogledom/Nagyító alatt, mladinska oddaja Kanape/Kanapé in oddaja Brez meja/Határtalan, ki je nastala na podlagi čezmejnega sodelovanja). Ta struktura oddaj se je ohranila do 1. aprila 2007. Septembra leta 2004 so odprli nove prostore, namenjene delovanju Pomurskega madžarskega radia in televizijskega programa. Investicija je bila vredna 500 milijonov tolarjev in jo je podprla tudi vlada. RTV-center v Lendavi ima 800 kvadratnih metrov površin. V kletnih prostorih sta televizijski studio in prostor za montiranje televizijskih oddaj, v pritličju dva radijska studia, prostor za montažo, novinarske pisarne in sprejemni prostori, v zgornjem pa prostori vodstva. Ob predaji novih prostorov je takratni generalni direktor RTV Slovenija Aleks Štakul dejal: »Gre za pomemben radio-televizijski center. Njegov pomen je v tem, da ustvarja sožitje med narodi, narodnostmi in je kot tak zgled, kako za to skrbimo v Sloveniji. Pričakujemo, da bodo tudi naši porabski Slovenci dobili kaj podobnega ali vsaj košček tega« (Štakul v Horvat 2004, 2). Od 1. januarja so predvajanje oddaj v madžarskem jeziku spet predstavili na neugodnejši čas. Premierna predvajanja so bila uvrščena v programsko shemo prvega programa TV Slovenija ob 15.05, ponovitve pa so bile ob 17.20 na drugem programu. 1. aprila 2007 sta bili uvedeni otroška oddaja Lučka/Pitypang in studijski pogovor z aktualno tematiko Težišče/Súlypont, oddaja za mlade Kanape/Kanapé, ki je bila pred tem na sporedu enkrat mesečno, pa se od 1. aprila naprej predvaja dvakrat mesečno. Termin predvajanja oddaj v madžarskem jeziku se je v zadnjih več kot tridesetih letih zelo pogosto spreminjal, zaradi česar se gledalci velikokrat niso mogli niti prav navaditi nanj.

Danes oddaje v madžarskem jeziku pripravlja dvaindvajset redno zaposlenih. Televizijski studio Lendava pripravlja štiri polurne oddaje tedensko in so na sporedu od torka do petka: premierno ob 15.10 na prvem programu TV Slovenija, ponovitve pa na tretjem programu ob sedmih zjutraj. Oddaje so vidne tudi na spletni strani www.rtvlo.si/hidak.

V oddaji Mostovi/Hidak, ki je na sporedu TV Slovenija že od leta 1978, poročajo o aktualnih dogodkih predvsem z dvojezičnega območja Prekmurja s posebnim poudarkom na narodnostni tematiki. Najbolj zastopana področja so: narodnostna kultura, izobraževanje, ohranjanje izročila in narodnostna politika. Dotikajo se pa tudi področja, kot so na primer

gospodarstvo, kmetijstvo, varovanje okolja ipd. Oddaja poskuša biti most med Slovenci in Madžari v Sloveniji, pa tudi med Slovenijo in Madžarsko.

Ob torkih se izmenjujejo tri oddaje, in sicer Kanape, Lučka in Brez meja. Oddaja Kanape/Kanapé je namenjena mladim. V njej se pojavljajo prispevki o življenju mladih v Prekmurju, v vsaki oddaji imajo pogovor s katerim od predstavnikov estrade. V drugi polovici oddaje, tj. v rubriki Svet glasbe so predvajani videoposnetki madžarskih, svetovnih, pa tudi slovenskih glasbenih skupin in pevcev oz. pevk, v rubriki Modni kotiček pa so predstavljeni mladi modni oblikovalci iz Slovenije in Madžarske.

Oddaja Lučka/Pitypang je namenjena najmlajšim, torej predšolskim otrokom in otrokom nižjih razredov osnovne šole. Sestavljena je iz več sklopov, in sicer iz uvodnega pogovora med voditeljico in lutko, delavnice za otroke, prispevkov o obravnavani tematiki in risank. V pripravo oddaje so vključeni dvojezične osnovne šole in vrtci v Prekmurju.

V oddaji Potepanja/Barangolások si lahko gledalci ogledajo življenje madžarske narodnosti in drugih narodnih skupnosti v Evropi in po svetu, predstavljeni pa so tudi dvojezične vasi v Prekmurju.

Ob četrtnih se izmenjujejo štiri oddaje, in sicer Moj gost, moja gostja, Pod drobnogledom, Težišče in Brez meja. V oddaji Moj gost, moja gostja so predstavljeni predvsem osebnosti, ki izvirajo iz Prekmurja in so dosegle vidne rezultate pri svojem delu. Občasno gostijo tudi osebe, ki so se priselile v Prekmurje.

V oddaji Pod drobnogledom/Nagyító alatt obravnavajo več aktualnih tem, predvsem z dvojezičnega območja. Velikokrat obravnavajo tudi splošno problematiko.

Oddaja Težišče/Súlypont je studijska pogovorna oddaja o pereči problematiki. V njej gostijo od enega do tri goste. Med oddajo predvajajo tudi vnaprej posnete uvodnike oz. prispevke o aktualni tematiki.

Oddajo Brez meja/Határtalan pripravljajo v sodelovanju z zamejskimi studiji iz Vojvodine, torej iz Novega Sada, iz Slovaške, iz Transilvanije in še z dvema studijema na Madžarskem: v Sombotelu in Keszthelyu. Omenjeni studiji v oddajo prispevajo prispevke, ki jih odgovorna

urednica televizijskega studia Lendava vnaprej izbere na njihovem spletnem portalu (RTV Slovenija 2016).

Intervju z odgovorno urednico madžarskih oddaj Mirjano Magyar Lovrić (2016)

Koliko zaposlenih dela v vaši hiši? Ali je to dovolj kadra?

Prvega marca 2016 nas je bilo dvaindvajset. Imamo lektorja, dva organizatorja, devet novinarjev, odgovornega urednika, tri montažerje, tri snemalce in tri oblikovalce zvoka, torej vse skupaj dvaindvajset sodelavcev. Za ta obseg programa, ki ga trenutno delamo, je to optimalno število ljudi. Stalnih zunanjih sodelavcev nimamo, zunanja sta samo lektorja slovenskega jezika, saj naše oddaje prevajamo in je potrebno prevode lektorirati.

Kako ste zadovoljni s pogoji, v katerih delate?

Pogoji so morda boljši, kot so bili nekoč, ne morem pa reči, da smo s pogoji dela zadovoljni. V veliki meri tehnično zaostajamo za ostalimi enotami RTV Slovenija, kar pomeni, da medtem ko druge enote pripravljajo program v HD tehnologiji, mi še vedno delamo v standardni kakovosti. Čeprav so vse naše oddaje premierno uvrščene v prvi program TV Slovenija, se te razlike vidijo tudi pri tem, da smo mi recimo na format 16:9 prešli decembra 2013, vse ostale enote RTV Slovenija pa že veliko let prej. Tako je bila, in še vedno je, razlika v kakovosti posnetka očitna celo na televiziji. Obljubljeno je sicer, da naj bi letos poleti oz. jeseni tudi televizijski studio Lendava prešel na HD tehnologijo, kar pa ne pomeni samo nakupa nove kamere, ampak kompletno prenovo studia. Upam, da se bo to uresničilo. Kar zadeva sam čas predvajanja, s tem ne moremo biti zadovoljni. Pomislimo samo na to, da je oddaja premierno predvajana ob 15.10 na prvem programu TV Slovenija. To je čas, ko redko kdo gleda televizijo, četudi imamo otroške ali mladinske vsebine. Ta popoldanska ura je res tisti čas, ko redko kdo sedi pred televizijo. Boljše je bilo, ko so naše ponovitve predvajali na drugem programu TV Slovenija (okoli 17.20), ampak je bil ta čas zelo nestalen – če so bili kakšni športni dogodki, je pač ponovitev odpadla. Nato so naše ponovitve brez naše vednosti prenesli na tretji program TV Slovenija (ob sedmih zjutraj). Na tretji program je uvrščen tudi parlamentarni program, zato bi bil kasnejši termin zaradi prenosa sej delovnih teles DZ ali samega DZ enako nestalen. Sedanji jutranji termin pa je spet takšen čas, ko redko kdo gleda televizijo in to je opazno tudi pri gledanosti naših oddaj. Predvsem ogled ponovitev je, odkar so nas z drugega preselili na tretji program, izredno padel. Seveda nas predvajajo tudi na mariborski regionalni frekvenci, ampak ta tv program redko kdo od tukajšnjih ljudi spremlja.

Pa čisto iskreno: pri vseh ponudnikih kabelskih ali satelitskih sistemov je ta frekvenca uvrščena na tako mesto, da če je ne iščeš, je kar tako ne najdeš; niti ne veš, da obstaja. Pogoji dela bi torej lahko bili veliko boljši, ampak kdor z majhnim ni zadovoljen, si velikega ne zasluži.

Kako izgledajo vaše oddaje in kdo je občinstvo vaših oddaj?

Pripravljamo štiri polurne oddaje tedensko in so na sporedu od torika do petka: premierno ob 15.10 na prvem programu TV Slovenija, ponovitve imamo na tretjem programu ob sedmih zjutraj, razen dveh oddaj, torej otroške in mladinske oddaje, ker vsebinsko ne spadata na tretji program, zato ju ponavljajo na drugem programu TV Slovenija. Torej štiri oddaje tedensko, vendar je to osem različnih tipov oddaj. Naša ciljna publika so dejansko vsi, torej tematsko pokrivamo zelo širok spekter: od otroških tem do narodnostne politike, kmetijstva, gospodarstva, zdravstva, etnografije; torej vse, kar zadeva življenje narodnostne manjšine. Tudi naša ciljna publika so Madžari v Sloveniji, pa tudi večinsko prebivalstvo. Slednji si lahko naše oddaje ogledajo, ker so predvajane po vsej Sloveniji in tudi prevedene; tako nas vsi razumejo.

S kakšnimi težavami se soočate pri vašem delu? (finance, premajhna branost/poslušnost/gledanost, premajhna naklada, prevelika medijska raznovrstnost na trgu/premalo kadra, slabi pogoji dela, prostorska stiska itd.)?

O pogojih sem že govorila, radi bi izvedli tehnično prenovo. Do zdaj smo se ukvarjali s problemom zunanjih sodelavcev, ki so bili stalni zunanji honorarci. Ko namreč pride do kakršnih koli finančnih težav, je variabilni del proračuna tisti, ki se vedno krči. Zato sta stalnost teh sodelavcev in posledično programa lahko vprašljivi. Kot je znano, je letos RTV Slovenija reševala status zunanjih sodelavcev tako, da jih je zaposlila, k tej odločitvi RTV Slovenija pa je pripomoglo tudi vse več tožb sodelavcev, ki jim je sodišče pritrdilo, da bi morali biti redno zaposleni. Problem je tudi, da se vsak dan ukvarjamo s problemom majhnosti te skupnosti, torej s problemom jezika. Predpostavljam, da je tako tudi v Porabju. Manjka madžarsko govorečih strokovnjakov, to so tiste težave, ki nas najbolj pestijo.

Kako vidite prihodnost vašega medija? Ali bo kader in na drugi strani občinstvo? So možnosti za razvoj?

Kar zadeva občinstvo in kader, sem dejansko optimistična. Mislim, da se je v zadnjih letih glede učenja madžarskega jezika toliko spremenilo, da bojzani, da na našem območju

Madžarov ne bi bilo, ni. Mogoče nas je res manj, ampak smo še bolj zavedni, še več pozornosti dajemo učenju jezika. Mislim, da s kadrom tudi ne bo težav. Mediji so dandanes stroka, ki se je otroci že doma avtomatično priučijo in z malo dodatnega dela tudi na tem področju ne bi smelo biti težav. Je pa vprašljiv razvoj. Mislim, da je število oddaj, ki jih sedaj pripravljamo, optimalno. Če bi nekdo rekel, da lahko pripravimo namesto štirih oddaj pet, šest ali sedem – mislim, da tega zaenkrat nismo sposobni niti kadrovske niti zaradi majhnosti te skupnosti; ne bi imeli o čem poročati. Vsi vemo, da narodnostne oddaje spremlja starejša populacija in če želimo privabiti gledalce oz. jih navaditi na oddaje v madžarskem jeziku, jim moramo ponuditi prave vsebine. Zato recimo otroško oddajo pripravljamo v sodelovanju z dvojezičnimi vrtci in šolami v Prekmurju, kar pomeni, da so oddaje tematsko zasnovane – recimo na vrtu ali ob božiču – in vse se vrti okrog izbrane teme. Na terenu posnamemo dva prispevka, kako otroci delajo na vrtu z zelenjavo ali kar koli drugega, potem pa ti otroci pridejo v studio, kjer se voditeljica pogovarja z njimi. Dejansko jih vključimo v pripravo oddaje, pridejo k nam v studio, vidijo, kaj se tukaj dogaja. Vsi starši pa potem, to je samoumevno, gledajo svojega otroka na televiziji. Skupaj si oddajo ogledajo tudi v vrtcu. S tega vidika je pomembno, da naše potencialne gledalce že od začetka navajamo na naše oddaje. Kar pa zadeva mladinske oddaje, so teme takšne, da mlade zanimajo: vedno imamo napovednik koncertov, gremo na kakšne festivale na Madžarskem, delamo intervjuje z glasbeniki, ki sicer niso zelo znani in ravno zaradi tega nikoli ne bi prišli na nacionalno televizijo. Tako pa jim mi damo to priložnost. V vsaki oddaji imamo modni oz. dizajnerski kotiček, kjer predstavimo mlade modne oblikovalce iz Slovenije ali iz Madžarske, ki tudi nimajo možnosti predstaviti se na televiziji. Predvajamo pa tudi slovenske in madžarske glasbene spote.

5.2.3 Pomurski madžarski radio

Prekmurski Madžari so lokalni radijski program ustanovili v okviru murskosoboškega radia leta 1958. Njegova temeljna naloga je bila že od začetka delovanja informirati pripadnike madžarske narodnosti v Sloveniji v maternem jeziku.

V začetku še radio ni imel lastnega studia, oddaje so trikrat tedensko posneli na magnetofonski trak v knjižnici murskosoboškega gradu, oddajnik pa je bil pri murskosoboškem gasilskem domu (RTV Slovenija 2016). Ob torkih in četrkih je oddaja v madžarskem jeziku obsegala petnajst minut, najprej so sledile desetminutne novice, nato je bila glasba po željah poslušalcev. Ob nedeljah pa je oddaja trajala dvajset minut. Začetno obdobje je trajalo nekaj mesecev. Radio je bil sprva sestavni del Radia Slovenija in se je imenoval Radio Murska Sobota. Prispevki madžarskega programa so bili poročila. Prva napovedovalca sta bila Estera Rotdajč in Albert Abraham, ki je še do nedavnega delal kot napovedovalec na Pomurskem madžarskem radiu. »Medtem ko se je o širitvi madžarskih oddaj na eno uro dnevno šele razmišljalo, je radijski program za italijansko narodno skupnost obsegal dvainštirideset ur« (Zver 2008, 30).

Obseg programa se je zelo počasi širil. Leta 1967 so bile oddaje na sporedu od torška do sobote od 14.30 do 15.00, ob nedeljah pa od 12.45 do 13.30. Od leta 1974 se je obseg tedenskega programa razširil na eno uro, ob nedeljah pa na dve uri. Po zaslugi novinarjev časopisa *Népújság* so se na radiu pojavile tudi reportaže.

Madžarski program se je začel razvijati leta 1983, ko je bil opremljen studio v Lendavi. Obseg radijskega programa v madžarskem jeziku se je razširil na eno uro dnevno, z izjemo ponedeljka. V uredništvu madžarskega tednika in radijskega programa je bilo zaposlenih šest novinarjev: dva v uredništvu v Murski Soboti, štirje pa v uredništvu v Lendavi. Četrto stoletje je bilo potrebno, da so si snovalci programa v madžarskem jeziku izborili svoj studio in šest ur programskega časa tedensko. Tehnični pogoji niso bili optimalni, saj je bila oprema že zastarela.

Nadaljnji razvoj in širitev programa je omogočila nova tehnična oprema. Zahvaljujoč temu so se od takrat zvrstile naslednje širitve programa: Leta 1991 se je popoldanski program razširil na 5,5 ure dnevno (od 13.30 do 19.00), ob nedeljah so oddajali dve uri (od 12.00 do 14.00),

začeli so predvajati tudi dopoldanski program (od ponedeljka do sobote med 7.30 in 10.00). Od leta 1992 oddajajo na lastni frekvenci UKV 87,6 MHz in SV 648 kHz. Leta 1993 se je začel postopek privatizacije Zavoda za časopisno in radijsko dejavnost Murska Sobota, vodstvo takratne narodnostne politike je želelo radijski program v madžarskem jeziku vključiti v novoustanovljeni Zavod za informiranje madžarske narodnosti, ki naj bi združeval vse tri medije madžarske narodnosti: tisk, radio in televizijo. Toda Pomurski madžarski radio je prišel pod organizacijsko okrilje JZ RTV Slovenija 1. 1. 1996. Obseg programa Pomurskega madžarskega radia se je pod okriljem JZ RTV Slovenija bistveno povečal. Radijska postaja je v letu 1998 oddajala osem ur programa dnevno (od 7.30 do 10.00 in od 13.30 do 19.00) in sedem ur ob nedeljah (od 12.00 do 19.00), torej petinpetdeset ur programa tedensko. Prvega maja 1999 se je program razširil na 11,5 ure dnevno (od ponedeljka do sobote od 7.30 do 19.00). Z uvedbo celodnevnega programa se je spremenila tudi njegova struktura: vpeljali so več novih, tematsko usmerjenih oddaj. Od 1. marca 2000 pripravljajo program že vsak dan od 5.45 do 19.00. Osemnajstega septembra 2004 sta radijski in televizijski studio po slovesni otvoritvi začela delovati v novih, sodobno opremljenih prostorih. Od prvega februarja 2007 Pomurski madžarski radio oddaja med 5.45 in 24. uro. Pomurski madžarski radio v oddajnem času 18 ur in 15 minut dnevno predvaja devetindevetdeset odstotkov lastne produkcije. Prevzete produkcije je torej le en odstotek, radio jo dobiva brezplačno od Madžarskega radia. V ostalem času pa prevzema radio nočni glasbeni program Radia Slovenija International in novice Radia Slovenija. Leta 2007 je bila Pomurskemu madžarskemu radiu dodeljena frekvenca 92,7 MHz, tistim, ki pa programa ne morejo poslušati na novi frekvenci, pa je ostala možnost poslušanja na frekvenci SV 558 kHz, ki pokriva jugozahodni del Madžarske, pa tudi v Sloveniji je pokritost zadovoljujoča. Program Pomurskega madžarskega radia poslušalci lahko poslušajo tudi na spletu, in sicer na naslovu www.rtv slo.si/mmr (Zver 2008, 28–63). Program Pomurskega madžarskega radia sloni na informativnih oddajah, a ob oddajah za otroke in mladostnike pripravljajo še kulturno-umetniške, zgodovinske, gospodarske, kmetijske, športne in politične oddaje.

Intervju z odgovornim urednikom Pomurskega madžarskega radia, Józsefom Végijem (2016)

Koliko zaposlenih dela v vaši hiši? Ali je to dovolj kadra?

Januarja 2016 nas je bilo petnajst redno zaposlenih: devet novinarjev, trije tehniki, odgovorni urednik, en glasbeni redaktor in en moderator; imeli smo približno trideset honorarnih

sodelavcev. Od tega je približno dvanajst stalnih zunanjih sodelavcev, ostali pa so prihajali ob prilikah, eni so imeli eno mesečno oddajo. Imamo pa tudi strokovnjake, zgodovinarja itd. Od januarja naprej pa smo redno zaposlili še dva tehnika, enega novinarja in enega poročevalca. Prvega julija pridejo še trije moderatorji, to pomeni, da bo uredništvo radia 1. julija imelo triindvajset redno zaposlenih. S tem pa se bo število zunanjih sodelavcev znižalo in bomo imeli dva stalna honorarna sodelavca. Seveda ostanejo še zunanji sodelavci, na primer mladi iz srednje šole, ki pripravljajo mladinsko oddajo. Skupaj z njimi bo število zunanjih sodelavcev približno od deset do dvanajst. Ko sem jaz prevzel radio, nas je bilo petintrideset in to število se je povečalo na štiriinpetdeset. Bili pa so tudi časi, ko je radijski program pripravljalo petinpetdeset oseb. Trenutno je ta številka spet približno petintrideset. Leta 2012 smo imeli večje finančne težave in takrat smo morali nekaj oddaj ukiniti. Upam, če se bo finančni položaj RTV-ja normaliziral, da bomo lahko te oddaje čez nekaj let spet uvedli v program radia. Poslušalci zahtevajo, da imamo sodelavce z več področij, tako z zemljepisnega kot s tematskega vidika, ker je konkurenca v današnjem digitalnem času zelo velika. Kdor ima petim minut časa, naredi spletno stran, naloži trideset fotografij, napiše tri stavke in ljudje to gledajo ter berejo. Mi poskušamo poslušalce navajati na to, da jim nudimo relevantne informacije skupaj s fotografijami in videoposnetki na naši spletni strani.

Kako ste zadovoljni s pogoji, v katerih delate?

Če bi povedal, da smo zadovoljni, bi to pomenilo, da ne delamo dobro. Vedno bi lahko bilo boljše. Problem je ta, da pokrivamo relativno veliko območje in nas ni veliko, če gledamo število novinarjev, ker ta številka je ostala, kot je bila, mogoče se je za dva povečala. Dogodkov je vedno več, tudi na gospodarskem, političnem področju, in to je težko pokrivati tako, da bi ostalo na razpolago dovolj časa. So obdobja, ko ni toliko tem, so pa tudi obdobja, ko na primer en novinar dela od osem do devet prispevkov na teden. In moram povedati, da redko kdaj selekcioniramo. Poskušamo biti prisotni na vseh dogodkih, poročati o njih. Naš cilj je, da smo aktualni. Imamo eno nenapisano pravilo znotraj uredništva, da tisti dogodek, ki je do štirinajste ure zaključen, poskušamo narediti do petnajstih, da bi še isti dan dali v radijski program. Če se dogodek kasneje zaključi, potem pa je zvečer o njem kratka novica in naslednji dan daljši intervju ali reportaža, odvisno od dogodka. Naša ciljna publika je od otrok do upokoјencev. Radi bi imeli teme oz. oddaje za njih vse. Naši poročevalci morajo biti na terenu od začetka dogodka do konca, mogoče neka seja občine traja od štiri do pet ur, ampak mora biti do konca, ker nikoli ne vemo, kdaj bo kakšna omembe vredna zadeva, in to je najtežje. Imamo versko, športno, etnološko, zgodovinsko, gospodarsko, kulturno in glasbeno

obarvane oddaje, oddaje v zvezi z narodnostno politiko, te so vnaprej posnete. Oddaja v živo z naslovom Aktuális je ob sredah; to je pogovorna oddaja, kjer sta minimalno dva gosta. Pri oddaji Aktuális sodelujejo včasih tudi tolmači, ker je vedno manj strokovnjakov, ki govorijo madžarsko. Moderatorji pa delajo v dveh izmenah, eden dopoldne, eden popoldne. Oglašajo se v živo. Vodene oddaje pa trajajo vsak dan do 19. ure. Od 19. ure naprej pa so na sporedu vnaprej posnete oddaje in ponovitve. Oddaje ob vikendih se razlikujejo od oddaj med tednom v tem, da so lahkotnejše teme in je več glasbe. Ponoči pa prevzamemo program Radia Si. Od leta 1991 imamo lastno frekvenco 87,6 MHz, ta je omogočila razširjanje programa. Trenutno imamo tri frekvence: 87,6 pokriva celotno Pomurje in del Železne in Zalske županije. Imamo pa tudi eno lokalno frekvenco: 92,7. Z njo pokrivamo Lendavo, Čentibo, torej južni del Lendavskih goric, drugi oddajnik pa je v Pečarovcih. Od leta 2002 oa imamo tudi eno srednjevalovno frekvenco 558 kHz, ki je nova frekvenca in pokriva območja sto petdeset km daleč. Tako tudi na Madžarskem pokrivamo celotno Železno in Zalsko županijo.

S kakšnimi težavami se soočate pri vašem delu? (finance, premajhna branost/poslušanost/gledanost, premajhna naklada, prevelika medijska raznovrstnost na trgu/premalo kadra, slabi pogoji dela, prostorska stiska itd.)?

Lahko rečemo, da so pogoji dobri, sodelavci imajo dovolj izkušenj in tudi s poslušanostjo radia smo zadovoljni. V zadnjem desetletju in pol sta bili narejeni dve raziskavi in lahko trdimo, da je na narodnostno mešanem območju Pomurja poslušanost 78 %. V Železni in Zalski županiji smo imeli tudi raziskavo v štirih telefonskih okrožjih in smo ugotovili, da je poslušanost 29 %. Na podlagi raziskave iz leta 2010 se poslušanost v Pomurju ni spremenila, v Železni in Zalski županiji pa se je s prej omenjenih 29 % povečala na 50 %. To pomeni, da nas poslušajo v vsakem drugem gospodinjstvu (približno sto petdeset tisoč ljudi). To pa je že odgovornost, kaj in kako poročamo. Se pravi, to je zelo dober rezultat. Če pogledamo naš spored, vidimo, da imamo zelo veliko tem; po eni strani je to problem, ker se s tem raztrga ciljna publika, po drugi strani pa je to dobro, ker hočemo doseči vsakega. Če se zdaj ne ukvarjamo z mladimi, potem že izpadajo dve do tri generacije in bo konec. Naši poslušalci so bili predvsem starejša in srednja generacija, ampak kakor smo zasledili na naši Facebook strani, obiskovalci strani so stari med štiriintrideset in petinštirideset let.

Kako vidite prihodnost vašega medija? Ali bo kader in na drugi strani občinstvo? So možnosti za razvoj?

Mislim, da bo lažje dobiti kader kot pa občinstvo. Če gledamo tendenco, se bo število Madžarov zmanjšalo. Če se dobro spomnim: med letoma 1992 in 2002 se je število Madžarov zmanjšalo za 20 %. Mi smo zdaj slišni vsepovsod; s pomočjo interneta, kableskega omrežja lahko tudi prejšnje oddaje poslušajo. Bojim se, da se bo čez en človeški rod/eno generacijo število pomurskih Madžarov zelo znižalo. To pa je odvisno tudi od političnega, gospodarskega položaja Madžarske v naslednjih desetletjih. Če bo Madžarska v dobrem političnem in gospodarskem položaju, se bodo tudi mladi bolje identificirali z madžarskim življenjem, če ne, potem se bodo obrnili. Če se bo število Madžarov drastično zmanjšalo, potem se postavlja vprašanje, ali bo treba za od petsto do tisoč ljudi imeti tako velik radio s tako velikimi stroški, s takšno tehnologijo. Zaenkrat o širitvi programa ni govora, kar imamo, bi radi napolnili s kvalitetnimi vsebinami. Letos bomo posodabljali opremo. S tem kadrom in tehničnimi pogoji trenutno lahko rečemo, da so pogoji za delovanje optimalni. Novosti več ne moremo uvesti, vsebino lahko spremenimo, na primer da se bolj poglobimo v določene teme.

Pogovor z mag. Heleno Zver, v. d. pomočnice generalnega direktorja za radio in televizijo za madžarsko narodno skupnost (2016)

Iz česa se financira vaša dejavnost?

V pretežni meri iz naročnine RTV Slovenija, gre približno za 70 % sofinanciranje, nekje 30 % denarja pa je iz proračuna Republike Slovenije. To razmerje je nekoliko slabše, okoli 80 % : 20 % ali pa manjše, 85 % : 15 %, če upoštevamo proračun, na katerega nimamo direktnega vpliva. Vedno torej računamo z dvema številčkama. Ena številka je ta, na katero imamo direkten vpliv, se pravi plače, stroški in podobno, ter pa drugi, večji znesek, ki pa se nanaša na frekvenčnine, na stroške, ki jih moramo mi poravnati (notranji stroški). Gre za stroške skupnih služb in podobno. Zadnja tri leta pa se še na Madžarskem prijavljamo na razpis fundacije Bethlen in zadnja tri leta imamo pri tej fundaciji status institucije posebnega pomena. Od tod dobivamo štiri milijone forintov. To je nekje dvanajst oz. trinajst tisoč evrov, naš proračun pa je nekje milijon in pol evrov. Zaposlenih je devetinštirideset sodelavcev, nekaj je stalnih zunanjih sodelavcev oz. zdaj smo spremenili statuse večine zunanjih sodelavcev: od prvega julija bodo zunanji sodelavci samo tisti, ki prihajajo k nam le občasno. Denar, ki ga dobimo od fundacije Bethlen, ponavadi porabimo za kakšno dodatno vrednost naših programov. Lani smo na primer s tem zagotovili sofinanciranje dokumentarno-igranega filma o Györgyu Kulcsárju, letos bomo na televiziji posneli portret Kálmána Patakija,

opernega pevca, ki se je rodil v Lendavi. V sklopu radia pa s tem denarjem financiramo pripravo radijskih iger.

Kako ste zadovoljni s pogoji, v katerih delate?

Če primerjamo našo enoto z ostalimi enotami RTV Slovenija, potem lahko opazimo določene pomanjkljivosti. Celodnevni radijski program tukaj pripravlja veliko manj sodelavcev kot na primer italijanski radijski program, s katerim smo primerljivi. Da ne govorimo o primerjavi z drugimi regionalnimi radijskimi programi v slovenskem jeziku, ki jih pripravlja veliko več sodelavcev. Enako velja tudi za televizijske programe, ampak mogoče je to bolj merljivo, ker gre za celodnevne radijske programe v vseh primerih. Pri radijskih in televizijskih programih je teh sodelavcev malo, razen tega pa naša tehnika zaostaja za tehniko ostalih enot. HD tehnologijo bomo mi v Lendavi vpeljali šele letos, medtem ko so jo na RTV Slovenija vpeljali že pred petimi, šestimi leti. Smo najmanjša in najbolj oddaljena enota, spadamo pa pod okrilje Regionalnega RTV centra Maribor, torej smo z RTV Slovenija povezani posredno. Vse to so razlogi, da smo v primerjavi z drugimi RTV enotami v slabšem položaju. Veliko smo imeli tudi zunanjih sodelavcev. Letos RTV Slovenija spreminja statuse zunanjih sodelavcev, sedaj to stanje popravljamo, ampak denarja pa v našem proračunu ni nič kaj več, kot ga je bilo prej. Zato imamo tudi določene težave, ker so bile plače honorarnih sodelavcev veliko nižje kot sedaj, ko so zaposleni. To leto bomo še mogoče nekako uspeli, ker imamo možnost, da za pokrivanje razlike med plačo in honorarji dobimo razvojna sredstva, ne vemo pa, kaj bo naslednje leto. In pri tem ne upoštevajo tega, da smo najmanjša in najmlajša enota, da je bilo pri nas storjenih največ napak, ki jih je treba popraviti, odpraviti. Nobena enota nam ne bo dala svojega denarja za pokritje naših dodatnih stroškov. Če gledam to plat, so torej pomanjkljivosti, smo v slabšem položaju kot druge RTV enote. Če pa splošno primerjam naš manjšinski program z ostalimi manjšinskimi programi na primer na Madžarskem ali v Avstriji ali kje drugje, potem pa lahko rečem, da imamo glede obsega programa kar dobro stanje. Imamo štirikrat po polurni televizijski program tedensko, imamo celodnevni radijski program. Pri televizijskem programu so obstajale določene težnje znotraj regionalnega RTV programa, da bi imeli v shemi polurni dnevni program, da v tistih treh dneh ne bi bile »luknje,« ampak za enkrat niti kadrovske niti finančno nismo sposobni pripraviti več programa. Tudi tem in vsebin za dodatne tri ure programa ni dovolj. Italijanski kolegi so v nekoliko boljšem položaju tudi v tem primeru, saj oni pokrivajo mesta, se pravi Koper, Portorož, Piran, Ankaran in Izolo. To so dvojezične občine, še več – to so mesta, mestne občine. V našem primeru pa je edino mesto Lendava, pa še ta ima nekaj manj kot tri tisoč prebivalcev. Ostalo pa so vse vasi,

imamo pet dvojezičnih občin, ampak ena ima nekaj čez tristo prebivalcev. Posledično je pri nas manj dogodkov kot v mestih. Letos naj bi izvedli tehnično posodobitev. S tem bomo dosegli tehnično raven ostalih RTV centrov. Tehnična opremljenost je boljša v zadnjih dvanajstih letih, odkar smo se preselili v te prostore. Pred dvanajstimi leti smo dobili popolnoma nov studio, na novo opremljen, ampak čas teče, tehnične zahteve in oprema se spreminjajo; vedno so drugačne zahteve, drugačni formati in temu se je treba prilagoditi. Veseli me, da bomo posodobitev po dvanajstih letih izvedli. Obnove pa je potreben tudi radio. Prehod na digitalno oddajanje se sedaj uvaja najprej za štiri programe, narodnostni regionalni programi pa bomo morali na obnovo še malo počakati. Ampak nimamo več takšnih težav, kot smo jih imeli pred selitvijo v te prostore, ko smo imeli kamere zaradi starosti in dotrajanosti nenehno na popravilu. Če bomo letos izvedli posodobitev, potem bomo tehnično zadovoljivo opremljeni. Čas predvajanja na radiu je dober, ker je pač celodnevni program in sami odločamo, kaj bomo v katerem programskem času objavljali. S časom predvajanja na televiziji pa nismo zadovoljni, ker smo na sporedu popoldan ob treh. Prej so bile ponovitve ob 17.20 na drugem programu, vendar ta čas ni bil stalen. So pa bile ponovitve takrat bolj gledane kot sedaj, ko so nas brez našega soglasja in brez obvestila prestavili na tretji program (ob sedmih zjutraj). Ker nimamo svojega kanala, ampak se te oddaje oddajajo v okviru nacionalnega programa, nimamo dosti vpliva na to, kdaj bodo (naše oddaje) predvajane. Bili so časi, ko je bila oddaja na sporedu ob 16.30, potem so jo prestavili na 16. uro, zdaj je ob 15-ih. Vsi protesti in ugovori nikoli niso zalegli, ker je bil vedno prisoten argument, da so to otroške oddaje, ki so sedaj v bloku od 15.30 naprej, prej pa so bile za našo narodnostno oddajo ločene. Res je, da je nasploh odnos nacionalnih televizij do manjšinskih programov skoraj povsod dokaj mačehovski, povsod so ti časi predvajanja zelo neugodni. Vedno pravijo, da je gledanost slaba in zato nas pač ne uvrščajo v dobre termine. Ampak prav ta sprememba, prenos s 17.20 na sedmo uro zjutraj in to na tretji program, je pokazala, da je pomembno, kje in kdaj je oddaja predvajana, ker smo ogromno gledalcev izgubili. Mi sami toliko programa, da bi imeli lasten kanal, ne bi mogli pripravljati, zato imamo skupaj z Regionalnim centrom Maribor skupen kanal, kjer je čas predvajanja nekoliko boljši kot na nacionalni televiziji. Vendar je za nas pomemben tudi čas predvajanja na nacionalni programih, saj nas tako lahko vidijo vsi. Na srečo pa nas lahko mlajši in tudi starejši, ki obvladajo splet, najdejo v spletnem arhivu, kjer so shranjene vse naše oddaje. S številom sodelavcev smo po eni strani zadovoljni, po drugi pa ne. Kar se tiče radia, je pri nas veliko manj sodelavcev kot pri drugih radijih, tudi na televiziji je podobno. Večina sodelavcev je iz našega območja, imamo pa štiri sodelavce, ki dnevno prihajajo iz Madžarske (trje radijski voditelj in en lektor).

Ali menite, da Slovenija in Madžarska dovolj skrbita za uresničevanje pravic manjšin na medijskem področju, kar je zakonsko določeno?

Slovenija da, Madžarska pa mislim, da ne. Glede na število oddaj, mislim, da je na Madžarskem to stanje veliko slabše. Da imamo mi svoj celodnevni kanal, da ljudem ni treba preklapljati, da nas lahko cel dan poslušajo, mislim, da je to idealno. In tudi glede obsega televizijskega programa: v primerjavi z Madžarsko smo v dobrem položaju, v primerjavi z italijansko manjšino pa v slabšem. Res pa je, da so te primerjave zelo nevhvaležne, vedno so neke zgodovinske okoliščine, zaradi katerih nekaj nastane. Vedno pravim, da se mi ne moremo primerjati z italijansko narodnostno skupnostjo, ker je italijanski radijski in televizijski program nastal s čisto drugim namenom – bil je neke vrste okno proti zahodu, okno Jugoslavije, skozi katero so v italijanskem jeziku propagirali, da je vse idealno, vse dobro. Mi te vloge nikoli nismo imeli, capljali smo za italijanskimi programi. Naši programi so tudi že precej stari, radio bo čez dve leti praznoval 60-letnico, televizija pa 40-letnico. Tudi mi smo imeli na začetku dvajset minut mesečnega programa, seveda se je to začelo razvijati v tistih časih, ko so bile še možnosti za razvoj – tako glede gledalcev in poslušalcev kot glede sodelavcev, ki so prihajali k nam delat. Res smo imeli srečo, da smo se začeli razvijati leta 1957, saj so takrat do našega razvoja imeli drugačen pristop tudi na državni ravni. Sedaj ta podpora ni več tako samoumevna, kot je bila takrat. Če pogledamo stare zapisnike, vidimo, da ko se je narodnostna manjšina pritožila, potem so to upoštevali. Na državni ravni so v odborih in ministrstvih sprejeli sklepe, ki so potem veljali (in se izvajali). Danes pa pritožba kaj dosti ne zaleže. Odnos se je spremenil, ljudje so se spremenili. Vsaka država mora poskrbeti za svoje manjšine, se pravi za manjšine, ki živijo na njenem območju. Če so te manjšine deležne še pomoči matične države, pa je to seveda zelo dobrodošlo.

Kako vidite prihodnost vašega medija?

Mislim, da možnosti za razvoj vedno moramo videti, drugače nima smisla delati. Glede kadra nimamo težav. Na začetku sem omenila: skupnost je mogoče manjša, je pa bolj kakovostna. Mladi veliko bolje govorijo madžarsko, kot so govorili naši starši ali kot govorimo mi. Težav z zagotavljanjem kadra tako ne bo, tega se ne bojim. Večji problem je, da trenutno ne moremo zaposlovati, ker je v javnem sektorju zaposlovanje omejeno in števila zaposlenih ne smemo povečevati. Zdaj smo zaposlili te zunanje honorarne sodelavce, ampak število sodelavcev je ostalo enako, samo njihov status se je spremenil. Radi bi zaposlili dobrega in perspektivnega diplomanta. Ta bi lahko čez leta nadomestil kakšnega našega starejšega sodelavca. A zaradi prepovedi zaposlovanja tega ne smemo storiti. Glede gledalcev in poslušalcev pa je večji

problem. Raziskava je pokazala, da nas gledajo in poslušajo predvsem starejši, mlajših gledalcev in poslušalcev je manj. Če gledamo demografske podatke, vidimo, da število pripadnikov narodne skupnosti nenehno upada in to je dolgoročno lahko problem. Pa tudi narodne zavesti oz. pripadnosti je čedalje manj. Mlade moramo navajati na program, če želimo imeti čez leta gledalce in poslušalce. Na tem področju so naši pristopi različni: poročamo na primer, kaj se dogaja z mladimi. Imamo prav posebne oddaje za mlade; torej jih vključujemo v naš program.

6 SKLEP

Evropa je multikulturalna in večjezična celina. V Evropski uniji naj bi znotraj držav članic živelo več kot sto različnih narodnih manjšin.

Pravno varstvo manjšin se razlikuje, predvsem pa je odvisno od tega, kakšen je sistem zaščite manjšine v določeni državi, koliko pravic država manjšini priznava in kakšno je uresničevanje pravic v praksi. Prav stopnja pravne zaščite je skozi zgodovino vplivala na razvoj manjšin. Danes se to kaže tudi na področju razvitosti majšinskih organizacij. Stopnja organiziranosti manjšine in njene kadrovske zmožnosti pa vplivajo na njeno zastopanje lastnih interesov in delovanje za izboljšanje svojega položaja.

Razlike med manjšinami se odražajo pri številu pripadnikov, ravni narodne zavesti/pripadnosti, pravni zaščiti, ki je je manjšina deležna, stopnji asimilacije in samoorganiziranosti. Na vse naštetu pa je vplivalo politično okolje, v katerem je manjšina živela in še živi, pravna zaščita v preteklosti, intenzivnost stikov z matico, strpnost večinskega prebivalstva, pa seveda tudi politične in ideološke delitve manjšine. Slovenci so avtohtona narodna manjšina na Madžarskem, Madžari pa v Sloveniji. Slovenija sicer priznava dve manjšini, Madžarska pa trinajst.

V diplomskem delu predstavljam tudi sistem manjšinske pravne zaščite, ki sta je deležni manjšini v državi bivanja. V posebnem poglavju obravnavam manjšinska medijska sistema. Mediji zvišujejo stopnjo družbene kohezije in tako močno vplivajo na vključevanje etničnih in narodnih manjšin. Pri zagotavljanju in uresničevanju pravice do informiranja pripradnikov narodnih manjšin pa Slovenijo in Madžarsko zavezujejo ustavi, zakoni ter multilateralni in bilateralni sporazumi.

Slovenci na Madžarskem od leta 1991, torej že petindvajset let izdajajo časopis Porabje, ki je pisan delno v narečju, delno knjižni slovenščini. Tednik izhaja na osmih straneh. S 16-letno zgodovino v slovenščini oddaja tudi Radio Monošter, ki ima štiri ure dnevnega programa. Od leta 1992 (24 let) obvešča v maternem jeziku tudi televizijska oddaja Slovenski utrinki, ki jo pripravljajo v okviru nacionalne televizije v studiu v Sombotelu. Oddaja je na sporedu dvakrat mesečno, in sicer v dolžini šestindvajset minut.

Madžarska narodna skupnost v Sloveniji se lahko pohvali s celodnevним radijskim programom (18 ur in 15 minut dnevno) in štirikrat po tridesetminutnim televizijskim programom. Pomurski madžarski radio ima 58-letno, televizijski program v madžarskem jeziku pa 38-letno zgodovino. Tednik madžarske narodne skupnosti Népújság pa izhaja osemindvajset let in to na štiriindvajsetih straneh.

Če primerjamo manjšinske medije za Slovence na Madžarskem in manjšinske medije za Madžare v Sloveniji, ugotovljamo, da imajo manjšinski mediji za Madžare v Sloveniji daljšo zgodovino. Ob pregledu razvoja madžarskih manjšinskih medijev lahko povemo, da je dosežena relativno visoka stopnja obsega radijskih in televizijskih programov. Za doseganje trenutnega stanja (širitev obsega programa, urejanje infrastrukture, zaposlovanje kadrov, zagotavljanje finančnih sredstev) so morali čakati desetletja, da so bili posamezni problemi rešeni. V prostorih Pomurske madžarske samoupravne skupnosti Lendava tednik Népújság trenutno pripravlja devet v Zavodu za informiranje madžarske narodnosti zaposlenih ljudi. Za madžarsko narodno skupnost se radijski in televizijski programi pripravljajo v okviru javne RTV Slovenija, in sicer pri Regionalnem RTV centru Maribor – Studio madžarskih programov Lendava, ki je sodobno opremljen. Radijski program pripravlja triindvajset rednih sodelavcev in dva stalna honorarna delavca. Televizijski program pa pripravlja dvaindvajset zaposlenih. Po mnenju odgovornih urednikov so pogoji dela zadovoljivi, za optimalno delovanje imajo vse pogoje. RTV center Lendava bo letos obnovljen, tako bodo spet stopili korak naprej na področju urejanja infrastrukture. Prostorskih težav torej nimajo. Kadrovske bi jih lahko bilo več, da bi kakovost programov še dvignili. Uredništvo tednika Népújság pa potrebuje računalničarja, ki bi urejal spletno stran časopisa. Kar se tiče tematike, pomurski madžarski manjšinski mediji pokrivajo zelo širok spekter. S financiranjem njihovih dejavnosti tudi nimajo težav, seveda pa so mnenja, da bi lahko dobili več sredstev za delovanje medijev.

Na Madžarskem manjšinski mediji delujejo v skromnejših pogojih. Pri časopisu sta zaposlena dva novinarja, imajo pa nekaj več zunanjih sodelavcev. Dva novinarja in pa računovodkinja s polovičnim delovnim časom delijo eno pisarno v Slovensko kulturno-informativnem centru v Monoštru. Uredništvo ima v načrtih spremembo formata časopisa in širitev obsega časopisa na dvanajst strani, za to pa potrebujejo še enega novinarja in pa računalničarja, ki bi urejal spletno stran časopisa, saj so na spleti trenutno le posamezne številke časopisa, spletna stran pa ne deluje kot spletni medij. S financiranjem zadnja tri oz. štiri leta nimajo težav, ker madžarska vlada pomaga v večji meri, prej pa so imeli veliko težav. Za normalno delovanje

pa je potrebna še pomoč Slovenije, ki v 30 % sofinancira časopis. Pogoji dela so normalni, lahko bi pa imeli več prostorov. Radio Monošter deluje v prostorih Slovenskega kulturno-informativnega centra v Monoštru in ima trenutno pet redno zaposlenih. Kadrovsko je to zaenkrat optimalno, potrebujejo pa še tehnika. S pogoji dela nimajo težav, tehnično so sodobno opremljeni. S financiranjem tudi nimajo težav, ker se je v zadnjih treh oz. štirih letih sistemsko financiranje s strani madžarske vlade uredilo, brez finančne pomoči Slovenije pa ne bi morali delovati. Pri slovenskem časopisu in radiu je največji problem jezik. Poslušalci in bralci omenjenih medijev so pripadniki srednje in starejše generacije, ki razumejo skoraj izključno narečje, mladi pa narečja ne govorijo več, saj se v šolah učijo knjižnega jezika. Če hočejo torej svoje poslušalce in bralce obdržati, morajo oddajati in pisati v narečju, s tem pa imajo mladi manj možnosti spremljanja teh medijev.

Oddajo Slovenski utrinki pripravljata dva novinarja s šesturnim delovnikom in snemalec-montažer v kletnih prostorih zasebnika v Szombathelyu. S pogoji dela nimajo težav, ti so zadovoljivi. S financiranjem tudi nimajo težav, dejavnost financira madžarska javna televizija že od začetka. Za takšen obseg programa je trenutni kader optimalen, za širitev programa pa zaenkrat ni možnosti. Pokrivajo dogajanja v Porabju, poročajo pa tudi o drugih temah. O aktualnosti pa ne moremo govoriti, saj oddaje predvajajo dvakrat mesečno. Oddaje pripravljajo v narečju in knjižnem jeziku, tu jezik ni tako velik problem, saj so oddaje podnaslovljene in so tako razumljive tudi večinskemu narodu in mladi generaciji, ki ne govori ali slabše govori slovensko. Čas predvajanja ni primeren. S to težavo se soočajo že od začetka, saj se je termin predvajanja velikokrat spremenil, zato gledalci težko sledijo oddajam.

Manjšinski mediji so most med večinskim narodom in manjšino. Opravljajo tudi vlogo posrednika informacij o težavah manjšine in dosežkih v prostoru matične domovine. So povezovalni členi med njihovo domovino in matičnim narodom, preko dvojezičnih oddaj dobiva večinski narod objektivno sliko o manjšini. Prispevajo tudi k integraciji manjšine.

V nalogi sem zastavila naslednjo hipotezo:

Manjšinskemu medijskemu sistemu za Slovence v Porabju primanjkujejo (ko ga primerjamo z medijskim sistemom za Madžare v Prekmurju) osnovni strukturni elementi (redno financiranje, medijska raznovrstnost, neredna medijska produkcija televizijskih oddaj, tehnološka pomanjkljivost itd.). Hipotezo delno zavračam, kajti v zadnjih treh oz. štirih letih se je njihova situacija toliko izboljšala, da imajo tudi porabski manjšinski mediji skoraj

optimalne pogoje za delovanje v današnjem obsegu (tednik na osmih straneh, štiri ure dnevnega radijskega programa, petindvajsetminutna televizijska oddaja dvakrat mesečno). Pogoji za delovanje manjšinskih medijev v Porabju so sicer normalni, ampak brez pomoči matice ne bi morali delovati. Finančna in materialna podpora Slovenije je za manjšino velikega pomena, saj so zelo odvisni od nje.

Poudariti je treba, da je primerjava med posameznimi državami zelo težka, saj so zaradi različnega zgodovinskega razvoja namreč situacije precej različne.

Manjšinski mediji prekmurskih Madžarov so dosegli optimalen nivo delovanja v zadnjih dveh desetletjih, to stanje pa je treba obdržati in razvijati naprej. Na tej osnovi bodo imeli možnost za pripravo in predvajanje zahtevnejših programskih zvrsti. Porabski manjšinski mediji v primerjavi z madžarskimi mediji v Prekmurju delujejo v veliko skromnejših razmerah. Kljub boljšemu odnosu madžarske vlade je pri njihovem financiranju še zmeraj precej negotovosti.

Na obeh območjih pa je največji problem, kako pritegniti mlado občinstvo. Pomurski Madžari imajo dobro izdelan sistem, mlade vključujejo v izvajanje medijske dejavnosti. Zavedajo se, da morajo navajati otroke na svoje programe, da bodo imeli občinstvo tudi v prihodnosti. Manjšinski mediji v Porabju imajo velik problem z jezikom, saj sta njihovo občinstvo srednja in starejša generacija, ki razumeta samo narečje, zato pripravljajo programe v narečju. Tega pa mlada generacija ne obvlada. Pri tem so lahko pomurski madžarski mediji zgled manjšinskim medijem v Porabju, ki bodo morali spremeniti uredniško politiko, da bodo imeli v prihodnosti še komu pripravljati program v slovenščini. Pri tem lahko igrajo veliko vlogo tudi dvojezične šole, kjer bi morali učenje slovenskega jezika dvigniti na višji nivo.

Pri obeh narodnostih je značilen upad prebivalstva. Iz zadnjih popisnih podatkov je razvidno, da je postala slovenska manjšina na Madžarskem med trinajstimi priznanimi manjšinami najmanjša. Asimilacija je prisotna tudi na narodno mešanem območju v Prekmurju. Sicer je število prekmurskih Madžarov zaenkrat večje od števila porabskih Slovencev. Čeprav je asimilacija velika, se na primer naklada časopisa *Népújság* ni zmanjšala.

Postavlja se vprašanje, komu bodo v prihodnosti pripravljali medijski program, če govorimo o tako majhnih skupnostih? Ali bo dovolj kadra na eni in občinstva na drugi strani? Odgovorni uredniki manjšinskih medijev v Prekmurju so optimisti, menijo, da s kadrom ne bo težav,

glede občinstva pa poskušajo mlado generacijo navajati na svoje programe. V Porabju so odgovorni uredniki bolj pesimisti, saj število pripadnikov slovenske manjšine nenehno upada, ovira pa je še jezik. Pa tudi primerne kadra ni na pretek.

Na raziskovalno vprašanje, *kako mediji narodnih manjšin vplivajo na etnično vitalnost obeh omenjenih narodnih manjšin*, odgovarjam, da so manjšinski mediji institucionalna podpora manjšinam. Ustvarjanje programov v maternem jeziku prispeva k ohranjanju jezika, kulture in identitete manjšin. Za ohranjanje vitalnosti manjšine je ključnega pomena, da so njeni pripadniki seznanjeni z aktualnimi dogajanjem. Manjšinski mediji vplivajo na to tako, da ponujajo informacije o življenju manjšine in dogajanju ter prireditvah, ki se odvijajo v njej. Ustvarjalci manjšinskih medijev so tudi mnenja, da se člani manjšine radi vidijo, slišijo in berejo prispevke, v katere so vključeni. Poročanje o dogodkih, ki potekajo v narodnih skupnostih, pomeni tudi priznanje pripadnikom manjšin, da je njihovo delovanje ovrednoteno. Manjšinski mediji so povezovalni člen med pripadniki manjšine, pripadniki večine in pripadniki matične države. S širjenjem informacij v maternem jeziku pa krepijo zavest o vrednosti in vitalnosti lastnega jezika ter lastni vrednosti.

7 LITERATURA

1. Devetak, Silvo. 1999. *Pravica do različnosti: pravno varstvo manjšin v Evropi*. Maribor: Ecers.
2. Doncsecz, Ibolya. 2016. Intervju z avtorico. Szombathely, 13. julij.
3. Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih. 1992. V *Slovenija in evropski standardi varstva narodnih manjšin*, ur. Žagar, Mitja, Polzer, Miroslav, Liana, Kalčina, 114. Ljubljana: Informacijsko-dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK, Inštitut za narodnostna vprašanja, Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo.
4. Francek, Mukič. 2016. Intervju z avtorico. Szentgotthárd, 20. julij.
5. Fujs, Dejan. 2000. Monošter 106,6 MHz. *Vestnik*, 2 (29. junij).
6. Göncz, László. 1997. Madžarska manjšina v Republiki Sloveniji in nivo strpnosti slovenske večine do nje. V *Mednarodni znanstveni simpozij Strpnost do manjšin*, ur. Zlako Tišlar in Alojz Širec, 79–88. Maribor: Pedagoška fakulteta.
7. Hajós, Ferenc. 2002. Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin. V *Slovenija in evropski standardi varstva narodnih manjšin*, ur. Žagar, Mitja, Polzer, Miroslav, Liana, Kalčina, 83–88. Ljubljana: Informacijsko-dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK, Inštitut za narodnostna vprašanja, Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo.
8. Horvat, Majda. 2004. Boljše tehnične možnosti za madžarske programe : novi RTV-center v Lendavi. *Vestnik*, 2 (23. september).
9. Just, Franci. 2001. *Slovensko Porabje*. Murska Sobota: Franc-Franc.
10. --- 2003. *Besede iz Porabja, besede za Porabje: pregled slovstva pri porabskih Slovencih*. Murska Sobota: Franc-Franc.
11. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Kaltenbach, Jenő. 2001. From Paper to Practice in Hungary: The protection and Involvement of Minorities in Governance. V *Diversity in action, Local Public management of multi-ethnic communities in Central and Eastern Europe*, ur. Anna-Mária Bíró and Petra Kovács, 171–205. Budapest: Local Government and Public Service Reform Initiative Open Society Institute.
13. Király M., Jutka. 2016. Intervju z avtorico. Lendava, 20. junij.

14. Klopčič, Vera. 1999. Novejši dokumenti o varstvu manjšin. V *Pravno varstvo manjšin*, ur. Saša Zagorc, 4–6. Ljubljana: ELSA.
15. Komac, Miran. 1999. *Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
16. --- in Katalin Munda Hirnök. 2001. Narodnostna struktura prebivalcev v Porabju: delež prebivalstva glede na materni jezik in narodnostno pripadnost v šestih porabskih vaseh in Monoštru za leto 2001: kartografski prikaz. *Porabje*, 8. (13. julij).
17. --- 2002. Varstvo narodnih skupnosti v Sloveniji. V *Slovenija in evropski standardi varstva narodnih manjšin*, ur. Žagar, Mitja, Polzer, Miroslav, Liana, Kalčina, 13–62. Ljubljana: Informacijsko-dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK, Inštitut za narodnostna vprašanja, Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo.
18. --- in Katalin Munda Hirnök. 2004. *Mediji i nacionalne zajednice/manjine: Primer Slovenije*. Budimpešta: Srbska samouprava v Budimpešti: Srbski program madžarskega radia.
19. --- 2015. Poselitveni prostor avtohtonih narodnih manjšin. *Razprave in gradivo* (74):61–91.
20. --- 2015. *Priročnik za romske svetnike*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
21. Kovács, Attila. 2004. A muravidéki magyarok számának a változása a 20. században a statisztikák tükrében. *Muratáj*, 1 (17):47–76.
22. --- 2011. Népszámlálás 2011 – Muravidék. Stagnál a lakosság száma a magyarlakta vidéken a 2011-es népszámlálás alapján. Mennyi magyar él(t) a Muravidéken 2011-ben? *Népújóság*, 18–19. (8. december).
23. Központi Statisztikai Hivatal. 2011 évi népszámlálás. *Nemzetiségi adatok*. Dostopno prek: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_09_2011.pdf (12. junij 2016)
24. Kutasi, Nikoletta. 2013. *Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon*. Dostopno prek: <https://prezi.com/vg--bpbvhwfs/nemzeti-es-etnikai-kisebbségek-magyarorszag/> (10. junij 2016).
25. Magyar Elektronikus Könyvtár. 2011 évi népszámlálás. Dostopno prek: <http://mek.oszk.hu/11500/11517/11517.pdf> (12. junij 2016).
26. Magyar Lovrić, Mirjana. 2016. Intervju z avtorico. Lendava, 29. junij.
27. Makarovič, Matej in Rončević, Borut. 2006. Etnične manjšine v slovenskih množičnih medijih. *Družboslovne razprave* 52 (22):45–65.

28. Munda Hirnök, Katalin. 2013. Represija nad Slovenci v Porabju v času Rákosijevega režima (1948–1956). *Prispevki za novejšo zgodovino* 1 (53):201–212.
29. Munda Hirnök, Katalin. 1998. Spremljanje medijev v Monoštru. V *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru*, ur. Albina Nečak Lük in Boris Jesih, 253–27. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
30. Munda Hirnök, Katalin. 1998. Javna občila na narodnostno mešanem območju v Lendavi. V *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru*, ur. Albina Nečak Lük in Boris Jesih, 125–146. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
31. Munda Hirnök, Katalin. 1998. Medčasovna analiza spremljanja medijev slovenske narodne manjšine v Monoštru. V *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru*, ur. Albina Nečak Lük in Boris Jesih, 263–270. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
32. Munda Hirnök, Katalin. 2000. Vloga medijev pri ohranjanju jezika manjšin. V *Živeti z mejo*, ur. Klopčič, Vera, 297–304. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Slovenska akademija znanosti in umetnosti; Monošter: Zveza Slovencev na Madžarskem.
33. Nečak Lük, Albina. 1996. Medetnični odnosi v sociolingvistični perspektivi. V *Večjezičnost na evropskih mejah. Primer Kanalske doline*, ur. Irena Šumi in Salvatore Venosi, 131–143. Ukve: SLORI.
34. --- 1998. Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. V *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru*, ur. Albina Nečak Lük in Boris Jesih, 21–29. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
35. Pozsonec, Marija. 1999. Madžarska narodna manjšina. V *Pravno varstvo manjšin*, ur. Saša, Zagorc, 16–18. Ljubljana: ELSA.
36. RTV Slovenija. *MMR – Pomurski madžarski program*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/strani/mmr-pomurski-madzarski-program/81> (15. junij 2016).
37. --- *Mostovi*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/strani/mostovi/83> (16. junij 2016).
38. Ružič, Ernest. 1996. Porabski Slovenci in elektronski mediji. V *Sodelovanje ob meji: Együttműködés a határ mentén*, ur. Jože Vugrinec, Miklós Takács, 208–212. Murska Sobota: Pokrajinska in študijska knjižnica; Szombathely: Županijska knjižnica Dániel Berzsényi.
39. Sedmak, Mateja. 2005. Italijanska narodna skupnost v Republiki Sloveniji – družbena (samo)umestitev. *Teorija in praksa* 1 (42):89–112.

40. Statistični urad Republike Slovenije. 2002. *Rezultati popisa 2002*. Dostopno prek: https://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_ue_prebivalstvo_dz.htm (11. junij 2016).
41. Sukič, Marijana. 2005. Vloga slovenskih medijev (časopis Porabje, Radio Monošter) ter kulturnih skupin pri ohranjanju porabskega narečja. V *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost*, ur. Jože Vugrinec, 374–382. Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija.
42. Sukič, Marijana. 2006. Informiranje porabskih Slovencev v maternem jeziku : časopis Porabje izhaja petnajst let. *Vestnik*, 11 (2. februar).
43. Sukič, Marijana. 2016. Intervju z avtorico. Szentgotthárd, 22. junij.
44. Tóth, Boglárka. 2011. *Kisebbségek a magyar médiában*. Budapest: Fügetlen médiaközpont.
45. *Ustava Republike Madžarske 1949*. Dostopno prek: <http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/1949.pdf> (20. junij 2016)
46. *Ustava Madžarske 2011*. Dostopno prek: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV (21. junij 2016).
47. Végi, József. 2016. Intervju z avtorico. Lendava, 29. junij
48. Zágorec-Csuka, Judit. 2004. A Népújtság – a szlovéniai magyarok hetilapjának története 1958-2004 között. *Muratáj* 1 (17):130–148.
49. *Zakon LXXVI. o pravicah narodnih in etničnih manjšin*. 1993. V: *Slovenski koledar 1994*, ur. Irena Barber, Karel Holec, Brigita Korpič, Irena Pavlič, Marijana Sukič, 57. Zveza Slovencev na Madžarskem.
50. *Zakon o medijih*. (ZMed-UPB1). Ur. l. RS 35/2001. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=76040> (25. maj 2016).
51. *Zakon o radioteleviziji Slovenija*. (ZRTVS-1). Ur. l. RS 18/1994. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4461> (26. maj 2016).
52. *Zakon o radiu in televiziji št. I. 1996*. Dostopno prek: http://mediatorveny.hu/dokumentum/8/1996_evi_I_torveny__Rttv.pdf (30. maj 2016).
53. *Zakon št. II. 1986*. Dostopno prek: http://mediatorveny.hu/dokumentum/7/1986_evi_II_torveny__Stv.pdf (30. maj 2016).
54. *Zakon št. CIV. 2010*. Dostopno prek: <http://mediatorveny.hu/dokumentum/12/Smtv.pdf> (30. maj 2016.)
55. *Zakon št. CLXXXV. 2010*. Dostopno prek: <http://mediatorveny.hu/dokumentum/11/Mttv.pdf> (30. maj. 2016)

56. Zver, Helena. 2008. *Slikoviti glasovi, govoreče slike: 50 let radijskega in 30 let televizijskega programa v madžarskem jeziku*. Lendava: Zavod za kulturo madžarske narodnosti.
57. --- 2016. Intervju z avtorico. Lendava, 29. junij.